

แตงกวาชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงกวา
ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ปริญญาณิพนธ์
ของ
ปรีชา ออกกิจวัตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย
มีนาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

784.9
ป469๗
ร.๓

แตงรวงขาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงรวง
ในจังหวัดสมุทรสงคราม

บทคัดย่อ
ของ
ปรีชา ออภกิจวัตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มีนาคม 2548

h 265689 r.3

ปรีชา ออกกิจวัตร. (2548). *แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม*. ปริญญาโท ศป.ม.(มานุษยวิทยา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :
รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวงเพลงที่ใช้ในบรรเลง และวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม จากการศึกษาพบว่า

1. แตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม เริ่มในยุคพระราชญาติรักษาพ่อเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. 2460 และเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในทางดนตรีเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังเป็นถิ่นกำเนิดของครูดนตรีที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเอื้อ สุนทรสนาน ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ และ นายวงษ์ ร่มสุข ส่วนครูแตรวงที่สำคัญได้แก่ ครูยก ดิษฐ์ปัญญา ครูพัฒน์ เคียงเจริญ และครูแย่ง ทางมีศรี โดยได้รับโน้ตเพลงมาร์ชต่างๆ ที่โบสถ์คริสต์ บางนกแขวก ซึ่งกลุ่มมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสนำเข้ามาสยามรัชกาลที่ 4 ปัจจุบันแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นมาประยุกต์ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางด้านดนตรี มีการนำเพลงสถาบันต่างๆ และเพลงตามสมัยนิยมในปัจจุบันมาร่วมบรรเลงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเพลงดั้งเดิมยังมีการเล่นและสืบทอดต่อกันมาแต่บางส่วนได้หายไป และรูปแบบในการรับงานเปลี่ยนไปสมาชิกในวงสามารถรับงานได้ลักษณะวงเป็นวงเฉพาะกิจมีจำนวนนักดนตรีบรรเลงไม่แน่นอน และแตรวงชาวบ้านบางคณะยังคงอนุรักษ์รูปแบบและวิธีการบรรเลงแบบดั้งเดิมอยู่

2. จากทฤษฎีรากแก้วของรองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 8 ประการซึ่งประกอบด้วย อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ ประสานวัฒนธรรม จัดจำประเพณี และของดีศาสนา จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมแตรวงชาวบ้านโดยใช้ทฤษฎีดังกล่าว พบว่าแตรวงชาวบ้านมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเพราะในปัจจุบันแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถอยู่ได้โดยมีการศึกษาแหล่งความรู้เพิ่มเติม และการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทั้งนี้ยังคงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคมไว้ เพื่อสร้างเอกลักษณ์และสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป และเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน สัมผัสสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งกับให้สังคมของจังหวัดสมุทรสงครามและของชาติให้เป็นปึกแผ่น

**FOLK BRASS BAND : A CASE STUDY OF THE CULTURAL STRENGTH OF
BRASS BAND IN SAMUTSONGKHRAM PROVINCE**

AN ABSTRACT

BY

PREECHA OKKITCHAWAT

**Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University
March 2005**

Preecha Okkitchawat. (2005) *Folk Brass Band : A Case Study of the Cultural Strength of Brass Band In Samutsongkhram Province*. Master thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok : Graduate School Srinakharinwirot University.
Advisor Committee : Assist. Prof. Kanchana Intarasunanont, Assoc. Prof. Prateep Lountratana - ari.

This research was an ethnomusicological study by studying related documents and researches and field work study to trace historical background elements of the brass band and compositions. Finally, to analyze the cultural strength of the folk brass band in Samutsongkhram province. The findings were as follows :

1. The folk brass band in Samutsongkhram province was originated during the time of Governor Praratyadraksa in 1917. King Rama II of Chakri Dynasty, who was born in Samutsongkhram Province, was one of the greatest musician. In addition to several celebrated musician birthplace such as : Luangpraditpairoi (Son sinlapabanleng) Uai Suntonsanan, Dr. Uthit Naksawat and Wong Ruamsuk, the momentous folk brass band masters were Pok Ditpanya, Pat Kiangcharoen and Yang Thangmeesri. Those masters acquired some march music scores from French missionaries who entering the country during the King Rama IV. At present, some other musical instruments were added to set variety of the brass band. Different kinds of compositions and popular music has been getting popularity along with the remaining traditional compositions. Performing ceceptmce is now on the consideration of any member in the band. And number of musician can be varied. However a job serving style changed, each of members can be assigned. Amount of players was not fixed for occasions.

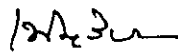
2. According to Associate Professor Kanjana Intarasunanon's cultural theory, there are eight aspects which are Thai life style, study attention, search the knowledge, value, create the ideology, integrate the culture, appreciate the tradition and excellent religious. These are the vital factors to exhibit the cultural strength of the brass band. Folk brass bands in Samutsongkhram are able to exist because they studied enormous information and analyzed various factors to adapt and preserve their tradition, to be the means of understanding in the society. Thus this create community strength of Samutsongkhram and patriotisam.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวง
ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ของ
นายปรีชา ออกกิจวัตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

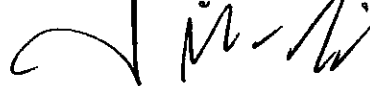
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี จีระเดชากุล)

วันที่ ...11... เดือน ...พฤษภาคม... พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

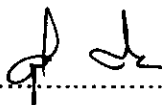
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุรนันท์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์ และรองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสามได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำงานวิจัยในชุมชนและรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะทำให้การทำงานในด้านการพัฒนาเป็นไปอย่างมีคุณค่ามากขึ้น และท่านทั้งสามยังเป็นแบบฉบับของอาจารย์ที่ทุ่มเทให้กับศิษย์และงานด้านวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์สุรีย์พร วัชชัย อาจารย์ชุลีพร ฤทธิเดช และอาจารย์ กาญจนา กลิ่นหอม ผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบคุณ คุณครูคนแรกในชีวิต คือ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ตลอดจนครอบครัวของผู้วิจัยทุกๆ คนที่คอยช่วยเหลือให้กำลังใจที่ดีในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ตลอดมา

ท้ายสุดคุณประโยชน์ใดๆ ที่ได้รับจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่คุณครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีให้แก่ศิษย์ และขอยกความดีให้แก่ศิลปิน นักดนตรี และผู้อาวุโสทุกๆ ท่านที่สืบทอดแต่วังจันทสมุทสรสงครามมาจนถึงทุกวันนี้

ปรีชา ออกกิจวัตร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
ข้อดกลงเบื้องต้น	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพและลักษณะทั่วไปของจังหวัดสมุทรสงคราม	8
ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต	8
ลักษณะภูมิประเทศ	9
ลักษณะภูมิอากาศ	9
สภาพแวดล้อม	10
สภาพเศรษฐกิจ	10
การคมนาคม	10
ประชากร	11
ศาสนา	12
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	13
วัฒนธรรมตรงกับสังคมไทย	15
วัฒนธรรมตรงในจังหวัดสมุทรสงคราม	22
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตรง	22
พัฒนาการของตรงในสังคมไทย	22
พัฒนาการตรงในจังหวัดสมุทรสงคราม	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	48
ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล	48
วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูล	49
การจำแนกและจัดกระทำข้อมูล	50
การลำดับและตรวจสอบข้อมูล	50
การวิเคราะห์ข้อมูล	50
การนำเสนอข้อมูล	51
4 แตรวงชาวบ้านและการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม	
ของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม	52
สภาพและลักษณะของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม	52
แตรวงคณะประทักษิณ	52
ประวัติความเป็นมา	53
องค์ประกอบของแตรวง	54
นักดนตรี	54
พิธีกรรมก่อนการบรรเลง	54
เครื่องดนตรี	55
เพลงที่ใช้ในการบรรเลง	55
การฝึกซ้อม	58
การรับงาน	58
รายได้ของวง	58
การสืบทอด	58
ลักษณะเด่นของวง	58
ทัศนคติและแนวทางในอนาคต	59
แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก	59
ประวัติความเป็นมา	60
องค์ประกอบของแตรวง	60
นักดนตรี	60
พิธีกรรมก่อนการบรรเลง	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
เครื่องดนตรี.....	61
การฝึกซ้อม.....	63
การรับงาน.....	63
รายได้ของวง.....	64
การสืบทอด.....	64
ลักษณะเด่นของวง.....	64
ทัศนคติและแนวทางในอนาคต.....	64
แดรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์.....	65
ประวัติความเป็นมา.....	65
องค์ประกอบของแดรวง.....	67
นักดนตรี.....	67
พิธีกรรมก่อนการบรรเลง.....	67
เครื่องดนตรี.....	67
เพลงที่ใช้ในการบรรเลง.....	67
การฝึกซ้อม.....	68
การรับงาน.....	70
รายได้ของวง.....	71
ลักษณะเด่นของวง.....	71
ทัศนคติและแนวทางในอนาคต.....	71
วิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแดรวงชาวบ้าน ในจังหวัดสมุทรสงคราม.....	71
5 สรุปรูป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	82
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก.....	97
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	139

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนประชากร.....	11
2 แสดงจำนวนสมาชิกของวงประทักษิณ.....	54
3 แสดงจำนวนเครื่องดนตรีของวงประทักษิณ.....	55
4 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลขณะนั่งและ เดินแห่ของวงประทักษิณ	56
5 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของวงประทักษิณ.....	56
6 แสดงจำนวนสมาชิกของวงบางคนที่มีวลิต.....	60
7 แสดงจำนวนเครื่องดนตรีของวงบางคนที่มีวลิต.....	61
8 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลขณะนั่งและ เดินแห่ของวงบางคนที่มีวลิต	62
9 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของวงบางคนที่มีวลิต.....	62
10 แสดงจำนวนสมาชิกของวง ส.จุฬาลักษณ์.....	67
11 แสดงจำนวนเครื่องดนตรีของวง ส.จุฬาลักษณ์.....	68
12 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลขณะนั่งและ เดินแห่ของ วงส.จุฬาลักษณ์	68
13 รายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของวง ส. จุฬาลักษณ์.....	69
14 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษและอาชีพแตรวงคณะประทักษิณ..... (อำเภอเมืองสมุทรสงคราม)	83
15 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษและอาชีพแตรวงคณะบางคนที่มีวลิต..... (อำเภอบางคนที)	83
16 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษและอาชีพแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์..... (อำเภออัมพวา)	83
17 แสดงข้อมูลเครื่องดนตรีในแต่ละคณะ.....	85
18 แสดงเพลงที่ใช้ในงานมงคลของแตรวงคณะประทักษิณ.....	85
19 แสดงเพลงที่ใช้ในงานมงคลของแตรวงคณะบางคนที่มีวลิต.....	86
20 แสดงเพลงที่ใช้ในงานมงคลของแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์.....	86
21 แสดงเพลงที่ใช้ในงานอวมงคลของแตรวงคณะประทักษิณ.....	87
22 แสดงเพลงที่ใช้ในงานอวมงคลของแตรวงคณะบางคนที่มีวลิต.....	87
23 แสดงเพลงที่ใช้ในงานอวมงคลของแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์.....	88

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดสมุทรสงคราม.....	9
2 หลวงพ่อบ้านแหลมในวัดเพชรสมุทรวรวิหาร.....	12
3 โรงเรียนตรุณานุกเคราะห์ บางนกแขวก สมุทรสงคราม.....	35
4 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงชอสายฟ้าฟาด.....	37
5 เรือไทยในอุทยานพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.....	38
6 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).....	39
7 ครูเอื้อ สุนทรสนาน.....	41
8 ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์.....	43

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การดำรงชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องมีปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน แต่นอกเหนือจากปัจจัย 4 แล้วสิ่งที่มีความสำคัญและผูกพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์ตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ “ดนตรี” ดนตรีเกิดขึ้นเมื่อใดและเกิดขึ้นอย่างไรไม่มีบันทึกเป็นหลักฐานที่แน่ชัด เพียงแต่ใช้การสันนิษฐานว่าคงเกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติต่างๆ ในโลก เช่น เสียงฟ้าร้อง เสียงน้ำตก เสียงวัตถุกระทบกัน เสียงร้องของสัตว์ หรือเสียงตะโกนของมนุษย์ เป็นต้น ต่อมามนุษย์ได้นำเสียงต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเรียบเรียงให้ผสมกลมกลืนกันอย่างเป็นระบบ แล้วนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ตามความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรมต่างๆ ของตน ของสังคมในการดำรงอยู่ของมนุษย์

การสร้างงานดนตรีเป็นสิ่งสะท้อนความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่แฝงด้วยปรัชญา อันเป็นบ่อเกิดแห่งภูมิปัญญาในการเรียนรู้และเข้าใจในสังขธรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งยังแสดงถึงความเป็นกลุ่มชนและภาพลักษณ์ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน ในทางมนุษยวิทยามองดนตรีในลักษณะที่สัมพันธ์กับมนุษย์และสังคม ดนตรีคือผลผลิตของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการสร้างงานดนตรีขึ้น มีความเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดอันเกิดจากสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในสังคมที่มนุษย์ดำรงอยู่ (อำนาจ บุญอนันต์. 2545 : 1) ซึ่งในการอยู่ร่วมกันของแต่ละคนในชุมชนนั้นย่อมมีจุดหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนนั้นจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกันซึ่งน่าจะเป็นสิ่งสำคัญของชุมชน ที่สามารถทำให้เกิดทฤษฎีทางวัฒนธรรมขึ้นคือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่ อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ สืบสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี และของดีศาสนา จากทฤษฎีดังกล่าว สามารถที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ชุมชนเพื่อค้นหาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของดนตรี (กาญจนา อินทรสุนานนท์. 2542 : 45-46)

ศิลปดนตรีของไทยเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญแขนงหนึ่ง ที่ได้ศึกษาสืบต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ทางด้านดนตรี ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นมรดกอันเกิดจากอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ที่ได้สืบทอดมาหลายศตวรรษ จึงเป็นสิ่งที่พึงามแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ และเอกราชของชาติมาแต่อดีตที่บรรพบุรุษได้แสดงออกตามความรู้ ความคิด ความเชื่อ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไม่เหมือนกับการสืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุ แต่การสืบทอดทางวัฒนธรรมดนตรีนั้น คนในสังคมต้องยอมรับความจริงในข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคน

ในสังคมได้ ฉะนั้นในการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีของชาติใดก็ตาม จะรุ่งเรืองเป็นที่นิยมของชนในชาติต่อไป หรือชนชาติอื่นได้ย่อมจะต้องมีการสะสมและสืบทอดกันมาโดยไม่ขาดตอนขาดระยะ พยายามคิดค้นให้มีการพัฒนาจากเดิมอยู่เสมอ และจะต้องเข้ากับของเดิมได้ ทั้งยังต้องส่งเสริมให้เผยแพร่ในหมู่ของชนชาตินั้นเองและชาติอื่นด้วย (มาศสุภา สีสูกอง. 2530 : 1-2)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติ หลายเชื้อชาติหลายภาษาด้วยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนมากจะเข้ามาติดต่อกับขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ บ้างก็มาเชื่อมสัมพันธไมตรี บางชนชาติก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวไทยได้รับอิทธิพล จากอารยธรรมต่างๆ อย่างมากมาย ซึ่งอารยธรรมเหล่านี้ทำให้ดนตรีเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในสังคมไทยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในพระราชพิธีชั้นสูงตลอดจนถึงพิธีกรรมของชาวบ้านซึ่งล้วนแล้วแต่มีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น และเครื่องดนตรีที่กล่าวถึงคือ “แตร”

แตร เป็นชื่อรวมๆ ใช้เรียกเครื่องดนตรีที่ทำด้วยโลหะ ส่วนใหญ่ทำด้วยทองเหลือง (Brass) เรียกกันทั่วไปว่า เครื่องทองเหลือง แตรเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ทำให้เกิดเสียงโดยใช้ลมเป่า (Wind Instrument) โดยเป่าลมให้ผ่านเข้าไปในท่อ (Aerophone) สามารถเปลี่ยนเสียงได้ 2 วิธีด้วยกันคือ อาศัยริมฝีปากในการเปลี่ยนเสียง และต่อมาใช้ระบบลูกสูบในการเปลี่ยนเสียง แตร สันนิษฐานว่าน่าจะเรียกชื่อตามเสียงที่ได้ยิน เหมือนกับเครื่องดนตรีอื่นๆ ที่คนไทยนิยมเรียกกัน เช่น ไต๋ยินเสียงว่า “จิ่ง” ก็เรียกชื่อว่า “จิ่ง” ไต๋ยินเสียง “แฉ่ง” ก็เรียกชื่อว่า “แฉ่ง” ไต๋ยินว่า “กรับ” ก็เรียกชื่อว่า “กรับ” เป็นต้น ส่วนแตรนั้น บ้างก็เรียกว่า “แกร” บ้างก็เรียกว่า “แตร” น่าจะได้ยินเสียงเป่ากำพวดตั้ง “แพร แพร” ก่อน เพราะอาการที่ลิ้นสะบัดกระว้างเสียงออกมาดัง “แพร แพร” แล้วกลายมาเป็น “แกรหรือแตร” ในภายหลัง (สุกรี เจริญสุข. 2539 : 8) แตรในสังคมสยามที่ใช้ในพระราชพิธีแต่โบราณมี 2 ชนิดคือ แตรงอนกับแตรฝรั่ง แตรงอน เรียกตามรูปร่างลักษณะที่ลำแตรโค้งงอน บานปลาย ซึ่งเข้าใจว่าเราได้แบบอย่างมาจากอินเดีย ส่วนแตรฝรั่ง มีลักษณะปากบานคล้ายดอกสำเือง จึงเรียกชื่อว่า “แตรสำเือง” ซึ่งในหนังสือกฎหมายเตียรบาลโบราณเรียกว่า “แตรลงเือง” ปรากฏในหมายรับสั่งครั้งรัชกาลที่ 1 เรียกว่า แตรวิลันดา คงจะเป็นแตรที่ฝรั่งฮอลันดาเป็นชาติแรกที่นำเข้ามาให้รู้จักจึงระบุชื่อไว้เช่นนั้น เป็นอันว่าแตรสำเืองก็ดี แตรฝรั่งก็ดีแตรวิลันดาก็ดี คงหมายถึงแตรอย่างเดียวกันนั่นเอง (ธนิต อยู่โพธิ์. 2530 : 71-72) จากแตรที่ใช้ในพระราชพิธีของไทย ต่อมาได้มีวิวัฒนาการและเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมตะวันออก โดยเริ่มก่อตัวจากรากฐานทางวัฒนธรรมตะวันออกซึ่งสมัยสุโขทัยในขณะนั้น “แตร” ยังเป็นเพียงเครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกและตามคำบอกเล่าเท่านั้น ครั้นสมัยอยุธยา “แตร” เริ่มมีบทบาทในฐานะเครื่องดนตรีชั้นสูงในพระบรมมหาราชวัง ประกอบกับสังคมไทยในช่วงนั้นเริ่มมีการติดต่อกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศตะวันตก สังคมไทยจึงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมจึงเริ่มแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ลักษณะสังคมในช่วงนั้น มีลักษณะการปกครองแบบรวมศูนย์กลางการปกครอง พระบรมมหาราชวัง คือศูนย์รวมการปกครอง

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในทุกด้าน สิ่งประกอบพระราชอิสริยยศและอำนาจย่อมประกอบไปด้วยสิ่งที่ปรารถนาแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจน ดังนั้นในการกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ต้องยิ่งใหญ่ สมพระเกียรติ มิมีผู้ใดจะเสมอเหมือนได้ “แตร” ในสมัยอยุธยาจึงเป็นเครื่องดนตรีที่แสดงฐานะและอำนาจ โดยมีได้มีบทบาทหน้าที่ด้านบันเทิงตามอย่างเครื่องดนตรีประเภทอื่น เช่นเดียวกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ใช้ “แตร” เป็นเครื่องดนตรีที่แสดงฐานะและอำนาจ ถึงแม้ “แตร” ของทั้งสองวัฒนธรรมจะแตกต่างกันในเรื่องของเสียงและรูปร่าง แต่ก็มีบทบาทหน้าที่กับพระมหากษัตริย์และเกียรติยศ อาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยอยุธยาเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม การดนตรี ระหว่างตะวันตกกับดนตรีไทย ผลจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสมัยอยุธยาทำให้ได้พัฒนาแตรวงขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นแตรวงที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่ในกองทัพ (สุดแดน สุขเกษม. 2542 : 164)

แตรวง เป็นวงดนตรีของยุโรปที่ไทยรับแบบอย่างมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ในสมัยนั้นมีการจ้างครูชาวอังกฤษเข้ามาฝึกสอนเพลงฝรั่งให้ทหารใช้ฝึกเดินแถวจนมีกองแตรวงมหาดเล็กขึ้น ต่อมาจึงได้ว่าจ้างครูดนตรีชาวต่างชาติอื่นๆ เข้ามาสอนด้วย (ณรงค์ชัย ปิฎกรัศดิ์. 2542 : 2396) จากแตรวงที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับทหารในกองทัพไทย ได้มีการพัฒนาการเรื่อยมา ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงบัญญัติคำ “ดุริยางค์” ขึ้น ต่อมาได้ใช้คำว่า “โยธวาทิต” จนถึงปัจจุบัน ซึ่งใช้สำหรับการสวนสนามของทหาร และนักกีฬา ทั้ง “ดุริยางค์” และ “โยธวาทิต” หมายถึง “แตรวง” นั่นเอง ในระหว่างรัชกาลที่ 6-7 นับเป็นยุคที่แตรวงเจริญก้าวหน้าในเมืองสยามเป็นอย่างมาก ไม่เพียงแต่กองทหารเท่านั้นที่ฝึกหัดเป่าแตรกันอย่างจริงจังแม้แต่ในหมู่ประชาชนคนไทยทั่วไป ได้เริ่มหันมานิยมฟังแตรวงกันอย่างกว้างขวางควบคู่ไปกับวงปี่พาทย์ จึงทำให้เกิดมีวงแตรของชาวบ้านทั่วไปโดยนำไปบรรเลงในงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ งานกรฐินผ้าป่า ซึ่งจะใช้นักบวชแห่งทั้งในงานมงคล และอวมงคล แต่แตรวงที่จะสามารถไปบรรเลงในงานพิธีดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องเรียนรู้เพลงต่างๆ เช่นเดียวกับวงปี่พาทย์ด้วย เพราะใช้เพลงไทยประเภทเดียวกันบรรเลงประกอบพิธี ต่อมาเมื่อเพลงประเภทยุทธสาครและลูกทุ่งเกิดขึ้น ปรากฏว่า พวกแตรวง สามารถนำมาบรรเลงกันในงานต่างๆ ได้อย่างกลมกลืนมีเพลงต่างๆ เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเครื่องดนตรีที่นิยมใช้ประกอบด้วยเครื่องเป่าและเครื่องจังหวะเป็นหลัก เช่น ทรัมเป็ต ทรอมโบน คอร์เน็ต บาริโตน (ยูโฟเนียม) ทูบา ฮอว์น คลาริเน็ต แซกโซโฟน และเครื่องจังหวะ กลองมโหรี (กลองใหญ่) ฉิ่ง ฉาบ และกรับ เมื่อมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้นในที่สุดแตรวงแบบชาวบ้านก็เป็นที่ยอมรับและจัดให้เป็นดนตรีพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่ง ที่สร้างความสนุกสนานให้กับชาวบ้านคนไทยมาจนทุกวันนี้ (สุกรี เจริญสุข. 2539 : 45-51) แสดงให้เห็นว่าแตรวงชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีและการแห่แหนในสังคมภาคกลางควบคู่กับวงปี่พาทย์ และได้แพร่ขยายไปหลายพื้นที่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคกลางซึ่งจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดแรกๆ ที่มีการเริ่มหัดแตรวงชาวบ้าน (พูนพิศ อมาตยกุล. 2537 : 77)

จังหวัดสมุทรสงครามได้ชื่อว่าเป็นเมืองดนตรี จะเห็นได้จากเป็นสถานที่พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระองค์ทรง พระปรีชาสามารถในทางดนตรีเป็นอย่างยิ่ง (ทิพย์วรรณ แสงศรี. 2542 : 19) นอกจากนี้ยังเป็นถิ่น ที่ให้กำเนิดนักดนตรีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศมากมายหลายท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเอื้อ สุนทรสนาน ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ และนายวงษ์ รวมสุข บุคคลผู้มีผลงาน ดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมภาคกลาง (สาขาการแสดงหุ่นกระบอก) ปี พ.ศ. 2529 ล้วนเป็นคนจังหวัด สมุทรสงครามทั้งสิ้น (กรมศิลปากร. 2544 : 108)

แต่ว่าในจังหวัดสมุทรสงครามมีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่มาก ซึ่งแต่ครั้งสมัยก่อนนั้น จะเริ่มต้นที่วัดเหมือนกับวงปี่พาทย์ หรือวงดนตรีไทยโดยทั่วไป นักดนตรีในสมัยนั้นก็ถือเอาจาก เด็กวัดมาเรียนเป็นนักดนตรี กินอยู่ที่วัด นอนที่วัด และใช้วัดเป็นที่เรียนโดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ ดูแลสนับสนุน หรือเป็นวงดนตรีที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัด ในสมัยนั้นแตงของวัดโพธิ์งามนั้นมีชื่อเสียงมากและรับงานทั่วๆ ไปมากมาย เช่น งานบวช งานศพ จนถึงการบรรเลงประกอบหนัง แต่วางในจังหวัดสมุทรสงครามเข้ามาในยุคของพระราชญัตติรักษาพ่อเมืองของจังหวัดสมุทรสงคราม ราวปี พ.ศ. 2460 พระราชญัตติรักษาต้องการให้มีแตง ทานมีนิสัยชอบดนตรีเพราะแต่ก่อน มีกลองลูกเสือจึงให้กลองลูกเสือมีแตงและทางจังหวัดได้ซื้อเครื่องแตงมาชุดหนึ่งและได้นำเครื่อง แตงไปไว้ที่อำเภอ แล้วเรียกครูประจำบาลมาฝึกหัดแตง ฝึกไปสักระยะหนึ่งก็ไม่เป็นวง ทางจังหวัดจึงสั่งให้เอาเครื่องดนตรีไปไว้ที่โรงเรียนศรัทธาสมุทรโดยให้ครูผกเป็นผู้ควบคุมดูแล สำหรับครูแตงในจังหวัดสมุทรสงครามนั้นมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจมีการสืบทอดความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ต่างๆ จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ครูแตงที่สำคัญ ในจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ ครูผก ดิษฐ์ปัญญา (เป็นลูกศิษย์ครูเวศ สุนทรจามร) ครูพัฒน์ เคียงเจริญ (เป็นลูกศิษย์ที่ได้รับมาจากสายของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต) และ ครูแย่ง ทางมีศรี (เป็นลูกศิษย์หลวงประดิษฐไพเราะ) (สุกรี เจริญสุข. 2539 : 56-61)

จังหวัดสมุทรสงครามมีการสืบทอดการเล่นแตงไปทุกอำเภอ นักดนตรีสมัยก่อนจะสอน ให้กับผู้ที่สนใจโดยไม่คิดค่าสอนเลย นอกจากการยกครูตามธรรมเนียมเท่านั้น จึงทำให้ชาวบ้าน มาเรียนกันมาก แต่ในสมัยนั้นการเล่นดนตรียังเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในการจดจำ ครูจึงมีวิธีการสอน ที่ง่ายต่อการเรียนรู้ของชาวบ้าน เช่น การสอนโดยไล่ตัวโน้ตให้คล่องก่อนแล้วจึงฝึกให้เข้ากับ เครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ เพลงที่ใช้บรรเลงส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ โดยมีโบสถ์คริสต์ที่บางนกแขวกเป็นแหล่งเผยแพร่เพลงมาร์ชต่างๆ ที่ยังใช้บรรเลงกันอยู่ เช่น เพลงมาร์ชสก๊อตแปลง เพลงมาร์ชเขาวัว เป็นต้น ส่วนเพลงไทยก็มีจำนวนมากที่มีสำเนียงฝรั่ง ยังมีการเล่นและมีการสืบทอดต่อๆ กันมาบางส่วนก็ขาดหายไป (จรรยา ปานนาค. สัมภาษณ์. 2547)

ปัจจุบันกิจกรรมของแตรวงซบเซาและเล่นกันน้อยลง เนื่องจากสังคมเปลี่ยนไปงานต่างๆ ไม่ค่อยนิยมการแห่อีกต่อไป งานบวช งานศพมีการแห่น้อยลง งานประโคมนาคน งานประโคมศพ มีกิจกรรมอื่นๆ แทนหากมีงานราชการก็มีวงโยธวาทิตของนักเรียนในโรงเรียนเข้ามาทำหน้าที่ทดแทน ทำให้แตรวงมีงานน้อย จึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (สุกรี เจริญสุข. 2547 : 5) ประกอบกับชาวบ้านบางส่วนมีทัศนคติในทางลบเกี่ยวกับนักดนตรีแตรวง โดยเห็นว่าแตรวงเป็นอาชีพเดินกินรำกิน กินเหล้าเมายา ทำให้ขาดความมั่นคงของชีวิตเนื่องจากรายได้น้อยจึงต้องหาอาชีพอื่นเสริม แต่แรงจูงใจที่ทำให้คนส่วนใหญ่ทำแตรวงเพราะความชอบ หรือทางครอบครัวมีวงปี่พาทย์อยู่แล้ว นอกจากนี้แตรวงก็จัดเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ร่วมกับกิจกรรมและพิธีกรรมของชาวบ้าน ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เด็กรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่าของแตรวงชาวบ้าน ทำให้ขาดความสนใจ และการสืบทอด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวง เพลงที่ใช้ในการบรรเลง และวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวง ในจังหวัดสมุทรสงคราม เพราะถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินสมบัติที่ควรค่าอย่างยิ่ง สมควรที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ให้คงอยู่กับท้องถิ่นของเราสืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวง และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวง และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. ทำให้ทราบถึงผลการศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อให้เห็นประจักษ์ในแนวทางอาชีพของแตรวง เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอด และอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ให้ดำรงอยู่
4. เป็นการเผยแพร่ผลงานในรูปของเอกสารงานวิจัยแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาของอนุชนรุ่นหลังต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ข้อมูลที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งประกอบด้วย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภอบางคนที และอำเภอมัทพวา แตรวงชาวบ้านที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ประกอบด้วย

- 1.1 อำเภอเมืองสมุทรสงคราม แตรวงคณะประทักษิณ ตำบลนางตะเคียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.2 อำเภอบางคนที แตรวงคณะบางคนที่มิวสิค ตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.3 อำเภอมัทพวา แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ตำบลบางช้าง อำเภอมัทพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ศึกษาและวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัด
สมุทรสงครามนี้เท่านั้น
2. ศึกษาเฉพาะแตรวงชาวบ้านที่มีชื่อเสียง และเป็นที่นิยมของประชาชน ในจังหวัด
สมุทรสงคราม 3 อำเภอ อำเภอละ 1 วง เท่านั้น ประกอบด้วย
 - 2.1 อำเภอเมืองสมุทรสงคราม แตรวงคณะประทักษิณ ตำบลนางตะเคียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
 - 2.2 อำเภอบางคนที แตรวงคณะบางคนที่มิวสิค ตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
 - 2.3 อำเภอมัทพวา แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ตำบลบางช้าง อำเภอมัทพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม
3. ผู้วิจัยถือว่าคำสัมภาษณ์ที่ได้รับจากหัวหน้าคณะแตรวง และผู้เกี่ยวข้องเป็นข้อมูล
ที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แตรวงชาวบ้าน หมายถึง วงดนตรีที่บรรเลงเพลงไทยด้วยเครื่องดนตรีสากลในสังคม
ของชาวบ้าน ซึ่งแพร่ขยายมาจากวงดุริยางค์ในกองทหารเข้าสู่ชาวบ้าน ใช้บรรเลงควบคู่กับ
วงปี่พาทย์ เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ อันเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี
ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานมงคล และงานอวมงคล เช่น งานกฐินผ้าป่า งานบวช งานตรุษ
สงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และงานเทศกาลต่างๆ

2. ยกครู หมายถึง พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่หัวหน้าวงมักจะเป็นผู้ประกอบพิธีก่อนการบรรเลง ประกอบด้วย ดอกไม้ ฐูป เทียน เหล้า บุหรี่ เงิน 12 บาท
3. กำพล หมายถึง เงินค่านับบูชาครูก่อนทำการบรรเลงจำนวน 12 บาท
4. โต๊ะโผ หมายถึง คนดูแลรับผิดชอบหรือผู้จัดการในวง
5. หน้างาน หมายถึง ฤดูกาลตั้งแต่ออกพรรษาจนถึงเข้าพรรษา คือตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกรกฎาคม ซึ่งมักจะหางานแต้วลงไปบรรเลงในงานบวช และงานเทศกาลต่างๆ
6. เวลา หมายถึง การรับงานของการบรรเลงแต้ว คิดเป็นช่วงระยะเวลาประมาณ 3-5 ชั่วโมงต่อ 1 เวลา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ เวลาเดียว จะเริ่มเข้างาน 7.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา หรือ เริ่ม 10.00 นาฬิกา ถึง 15.00 นาฬิกา สองเวลา จะเริ่มเข้างาน 13.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา ของวันถัดไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง แดรงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแดรงในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ มาใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการศึกษาค้นคว้า โดยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพและลักษณะทั่วไปของจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแดรง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพและลักษณะทั่วไปของจังหวัดสมุทรสงคราม

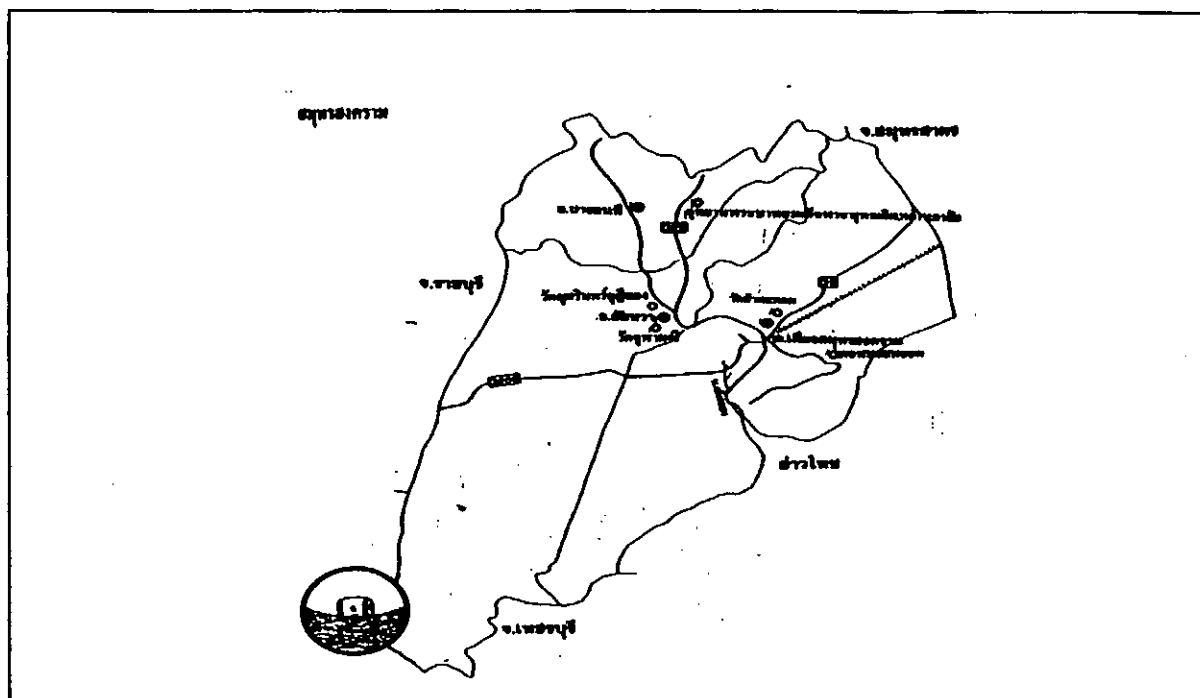
เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าด้านความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงได้กล่าวถึงลักษณะของจังหวัดสมุทรสงคราม ไว้ดังนี้

1.1 ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่ทางภาคกลางของประเทศไทยก่อนลงมาทางใต้ตามแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก พื้นที่จังหวัดมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเลบริเวณปากน้ำแม่กลอง ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 65 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35 (ถนนพระราม 2) หรือประมาณเส้นรุ้งที่ 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก จังหวัดสมุทรสงครามนับเป็นจังหวัดเล็กจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 416.707 ตารางกิโลเมตร หรือ 260,441.87 ไร่ แบ่งส่วนการปกครองเป็น 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภออัมพวา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม และอำเภอบางคนที

จังหวัดสมุทรสงครามมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีลำคลองดอนมะโนราและลำรางห้าตำบลในเขตท้องที่อำเภอบางคนทีและอำเภอมืองสมุทรสงครามเป็นแนวแบ่งเขต
ทิศใต้	ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ตรงปากแม่น้ำแม่กลอง และจังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีคลองพรมแดนเป็นแนวแบ่งเขตท้องที่อำเภอมืองจังหวัดสมุทรสาคร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดราชบุรี โดยมีลำคลองวัดประดู่เป็นแนวแบ่งเขตในท้องที่อำเภออัมพวา

ภาพประกอบ 1 : แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : ท. สุนแสง. (2537). ท่องเที่ยวประเทศไทย 76 จังหวัด. หน้า 62.

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ตามแนวเหนือ-ใต้ ผ่านอำเภอบางคนที่ อำเภออัมพวา อำเภอไทยที่ปากแม่น้ำ ในเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรสงครามมีความยาวประมาณ 23 กิโลเมตร พื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดเป็นที่ราบชายฝั่งมีความลาดเอียงไปทางชายฝั่งทะเล ไม่มีภูเขาและเกาะมีคลองธรรมชาติและคลองขุดเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายทั่วพื้นที่มากกว่า 300 สาย คลองเหล่านี้ช่วยระบายน้ำระหว่างพื้นที่ส่วนบนกับฝั่งทะเล ในแต่ละวันจะมีน้ำขึ้นน้ำลงที่อำเภอไทยส่งผลให้เกิดน้ำทะเลหนุนเข้ามาตามแม่น้ำแม่กลอง และตามคลองต่างๆ เป็นเหตุให้พื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามมีสภาพน้ำแตกต่างกัน

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ด้วยเหตุที่จังหวัดสมุทรสงครามติดต่อกับอ่าวไทยจึงได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ ทำให้มีฝนมาตกในฤดูฝนมากพอสมควรประกอบกับอยู่ใกล้ทะเลจึงมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด และในฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัดจนเกินไปอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 28.1 องศาเซลเซียส

1.4 สภาพแวดล้อม

สถานการณ์สิ่งแวดล้อมทั่วไปในปัจจุบัน จังหวัดสมุทรสงครามมีประชากรจำนวน 204,792 คน เป็นประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเพียงร้อยละ 21 ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานกระจายตามแนวแม่น้ำลำคลองต่างๆ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การประมงและการ ทำนาเกลือ ในด้านอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรสงครามมีโรงงานทั้งหมด 268 โรง ส่วนใหญ่ เป็นโรงงานขนาดเล็ก อุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ โรงงานผลิตน้ำปลา โรงงานผลิตน้ำตาลสดสเตอริไลซ์ น้ำตาลมะพร้าว น้ำผลไม้ต่างๆ ผลิตอาหารสัตว์ และโรงงานแปรรูปผลไม้

จากการที่ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ และลำคลอง ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่ตามมาคือ ปัญหาน้ำเน่าเสียในเขตเมืองและชุมชนซึ่งมีประชากรอยู่หนาแน่น ปัญหาขยะ เป็นปัญหาสำคัญ นอกจากนี้ยังมีปัญหาสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ปัญหามลพิษทางอากาศ ทางเสียง และฝุ่นละออง อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณรถยนต์

1.5 สภาพเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของประชากรจังหวัดสมุทรสงครามซึ่งมีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกสิกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ เช่น ลิ้นจี่ ส้มโอ พืชผักต่างๆ ทำประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง มีรายได้เฉลี่ยในปี 2538 เท่ากับ 40,223 บาทต่อคนต่อปี อาชีพเกษตรกรรม จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ 260,442 ไร่ เป็นพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 142,450 ไร่ ในเขตอำเภอบางคนที่จะมีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด รองลงมาคือ อำเภออัมพวา และอำเภอเมืองสมุทรสงคราม พืชที่เป็นทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ และข้าว

1.6 การคมนาคม

การคมนาคมในจังหวัดสมุทรสงครามในปัจจุบัน มีการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายหลายทาง ทั้งแก่ผู้เดินทางมาจังหวัดสมุทรสงครามและประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัด โดยจะแบ่งออกเป็นการคมนาคมทางบกและการคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางบก

แต่เดิมการติดต่อคมนาคมของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม อาศัยแม่น้ำลำคลอง และท้องร่องสวนเป็นส่วนใหญ่ ต่อมา มีทางหลวงแผ่นดินตัดผ่านสามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และกรุงเทพมหานครได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น เช่น ทางรถยนต์โดยสาร รถประจำทางสายต่างๆ และรถไฟ สามารถใช้เส้นทางสัญจรดังนี้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ถนนพระราม 2 (ถนนธนบุรีปากท่อ)
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-ดำเนินสะดวก)
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3092 (จังหวัดสมุทรสงคราม-สมุทรสาคร)

หรือเรียกว่าถนนเอกชัย

- ถนนสายสมุทรสงคราม – ปากท่อ เป็นทางหลวงจังหวัด
- ถนนสายสมุทรสงคราม – อัมพวา - บางนกแขวก
- ทางหลวงชนบทสายไทยวิถี – คลองกก
- ทางรถไฟสายแม่กลอง – วงเวียนใหญ่

การคมนาคมทางน้ำ

เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงครามมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านจังหวัด และอำเภอทั้ง 3 อำเภอ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร และไหลลงสู่ปากอ่าวแม่กลอง มีคลองเล็กๆ แยกออกจากแม่น้ำไปตามบริเวณต่างๆ มากกว่า 300 สาย การคมนาคมภายในจังหวัดส่วนหนึ่งจึงใช้ทางเรือเป็นสำคัญ คือใช้เรือยนต์และเรือหางยาว โดยมีท่าเทียบเรือภายในจังหวัดประมาณ 10 แห่ง

1.7 ประชากร

จังหวัดสมุทรสงครามมีจำนวนประชากร ณ เดือนสิงหาคม 2541 รวมทั้งสิ้น 204,792 คน แยกเป็นชาย 99,154 คน หญิง 105,638 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 498 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในจังหวัดสมุทรสงคราม

อำเภอ / เทศบาล		จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
1	เมือง	34,539	36,218	70,759
2	อัมพวา	27,518	29,435	56,953
3	บางคนที	16,588	18,408	34,996
4	เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม	17,450	18,218	35,668
5	เทศบาลตำบลอัมพวา	3,059	3,359	6,418
รวม		99,154	105,638	204,792

ที่มา: กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม. หน้า 15.

1.8 ศาสนา

คนจังหวัดสมุทรสงครามเป็นคนใจบุญ มีหลักฐานเป็นโบราณสถานวัดวาอารามมากมายหลายแห่ง บางแห่งอยู่ห่างกันไม่ถึง 1 กิโลเมตร เช่น ในเขตเทศบาลตำบลมีพื้นที่เพียง 2 ตารางกิโลเมตร มีวัดอยู่ถึง 4 แห่งคือ วัดอัมพวันเจติยาราม วัดบางกะพร้อม วัดนางวัง วัดเกษมสรณาราม และฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลองระยะทางไม่ถึง 1 กิโลเมตร มีวัดบางนางลี่ใหญ่ วัดภุมรินทร์กุฎีทอง วัดท้องคุ้ง วัดบางแคใหญ่ วัดบางแคน้อย วัดปากน้ำ เรียงรายกันตามแนวลำคลองสำคัญ ส่วนใหญ่จะเป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธ ตามสถิติและข้อมูลด้านศาสนาของจังหวัดสมุทรสงคราม ในปี 2541 ชาวสมุทรสงครามเป็นพุทธศาสนิกชนถึง 190,475 คน จากจำนวนประชากร 204,792 คน คิดเป็นร้อยละ 95.77 เป็นคริสต์ศาสนิกชนเพียง 6,469 คน คิดเป็นร้อยละ 3.25 และมุสลิม 1,878 คน คิดเป็นร้อยละ 0.94 นอกนั้นนับถือศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.04

ภาพประกอบ 2 : หลวงพ่อบ้านแหลมในวัดเพชรสมุทรวิหาร

ที่มา : ทศพล จัณานิษฐ์กุล. (2546). พระพุทธรูป. หน้า 276.

จากข้อมูลด้านศาสนาระบุว่าจังหวัดสมุทรสงครามมีวัดเพียง 109 วัด เป็นฝ่ายมหานิกาย 102 วัด เป็นธรรมยุต 7 วัด ที่พำนักสงฆ์หรือสำนักสงฆ์ 2 แห่ง มีศาสนสถานของศาสนาคริสต์ 2 แห่ง คือวัดแม่พระบังเกิด (อาสนวิหารมารีสมภพ) ที่บางนกแขวก และวัดนักบุญยาโกที่แม่กลอง มัสยิดดำรงอิสลามของศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ที่หมู่ 9 ตำบลปลายโพงพาง

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 757) ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ และในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 9) หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน นอกจากนี้ พระยาอนุมานราชธน (2513 : 2) ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ในฐานะของ นักมานุษยวิทยาว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยอาศัยการเรียนรู้จากกัน และสืบต่อเนื่องเป็นความเจริญก้าวหน้าหรืออาจจะกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำสมาส คือการรวมคำ 2 คำเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ “วัฒนธรรม” หมายถึงความเจริญงอกงามรุ่งเรือง และ “ธรรม” หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ เมื่อรวมแล้ว วัฒนธรรมจึงหมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย ซึ่งสอดคล้องกับ รัชนิกร เศรษฐ (2532 : 119-120) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี วิธีการ และผลงานสร้างสรรค์ต่างๆ ที่เป็นมรดกตกทอดกันมาในสังคมไทยทุกเรื่องและไม่จำกัดว่าต้องมีกฎหมายกำหนดไว้หรือเป็นกิจกรรมที่ “เจริญ” ตามเกณฑ์ของชนชั้นปกครองของสังคมเท่านั้น แต่รวมถึงชาวบ้านด้วย “วัฒนธรรม” ในความหมายนี้เน้นเรื่อง “อดีต” และ “เอกลักษณ์” ของชาติ

อมรา พงศาพิชญ์ (2525 : 76) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยที่มนุษย์เป็นผู้สร้างเพื่อความเป็นรูปแบบของสังคมที่มีเสถียรภาพ อันแสดงถึงความเจริญงอกงามให้กับสังคมและกลุ่มบุคคลในสังคมหากขาดวัฒนธรรมแล้วสังคมก็ย่อมขาดเอกภาพ นั่นหมายถึงสังคมจะรุ่มเย็นเป็นสุขไม่ได้ วัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยที่มีลักษณะผสมผสานในเนื้อเดียวกัน ซึ่งทำหน้าที่สร้างสรรค์และกำหนดรูปแบบของสมาชิกในสังคม ได้อย่างมีแบบแผนเพราะได้ผู้มีภาวะทางจิตใจของสมาชิกในสังคมส่งผลให้สังคมมีเอกภาพ ส่วน ยศ สันตสมบัติ (2537 : 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมในแง่ของสังคมวิทยาไว้ว่า สังคมมนุษย์ในแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกันในแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และค่านิยมต่างๆ แต่ภายในความแตกต่างเหล่านี้ สังคมทุกหนแห่งทั่วโลก มีลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือ สังคมเป็นการรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกการที่สังคมจะดำเนินไปได้ด้วยดีนั้นพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนต้องเป็นสิ่งที่คาดคะเนได้ (Predictable) สมาชิกทุกคนจะต้องคาดคะเนได้ว่าคนอื่นมีพฤติกรรมเช่นไร ในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมมนุษย์ความสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของคนอื่นได้อย่างถูกต้องเป็นผลมาจากการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม

ในด้านของลักษณะวัฒนธรรม พระยาอนุมานราชธน (2515 : 73) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. มีการสะสม หมายถึง จะต้องมียุ่เดิมอยู่ก่อนแล้ว และสะสมยู่่นั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
2. มีวัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึงต้องรู้จักดัดแปลง และปรับปรุงส่วนที่บกพร่องอยู่ให้เหมาะสมและถูกต้อง

3. จะต้องมีการถ่ายทอด คือทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ แพร่หลายในวงกว้าง

4. มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นหรือชุมชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ซึ่งสอดคล้องกับ สุพัตรา สุภาพ (2518 : 68) ได้กล่าวถึงลักษณะวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกัน เช่น รูปแบบการแต่งกาย การละเล่น การขับร้อง

2. เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้จึงสามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกคนรุ่นหนึ่ง บุคคลเกิดในสังคมใดก็เรียนรู้วัฒนธรรมจากบุคคลในสังคมนั้นเกิดการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคม

3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบการดำรงชีวิต วัฒนธรรมให้ความจำแนกความแตกต่างของสังคมแต่ละสังคมได้ บุคคลเกิดในสังคมใดก็เรียนรู้วัฒนธรรมจากบุคคลในสังคมนั้น

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ รับเอารูปแบบของการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีอยู่เดิม และปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2532 : 1-22) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา มีเนื้อหาพอสรุป ได้ว่า วัฒนธรรม คือพลังของปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชนซึ่งได้มาจากการเลือกสรร การกลั่นกรอง ทดลองใช้ และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมาวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคม เข้มแข็ง ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการ ดังนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความบูรณาการ
5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลที่ยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ในทำนองเดียวกัน กาญจนา อินทรสุณานนท์ (2543 : 45-46) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไว้ในบทความเรื่องอิหร่าน : ภูมิลักษณะประชาชนและวัฒนธรรมว่า ชุมชนที่อยู่ ร่วมกัน แต่ละคนในชุมชนมีจุดหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งน่าจะเป็นรากแก้วของชุมชนทำให้เกิดทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย
2. ใฝ่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างสมอุดมการณ์
6. ประสานวัฒนธรรม
7. จัดจำประเพณี
8. ของดีศาสนา

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจากทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ชุมชนเพื่อสืบหาความเข้มแข็งของวัฒนธรรมดนตรีและกระแสนวัตกรรมด้านอื่น เพื่อที่จะได้ศึกษาให้ทราบถึงการดำรงอยู่ของดนตรีแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

2.1 วัฒนธรรมแตรวงกับสังคมไทย

สังคมแตรวง เป็นสังคมดนตรีที่มีการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นส่วนใหญ่แต่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ด้านแตรวงของบรรพบุรุษดนตรีของไทยซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับวงดนตรีปี่พาทย์ของไทย มีการสืบทอดประเพณีที่เกิดจากความเชื่อต่างๆ ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ได้ปฏิบัติสืบเนื่องต่อมา

พิธีกรรมไหว้ครู

เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่เกิดจากความเชื่อ เป็นลักษณะเฉพาะของวิชาที่เป็นศิลปะที่นอกจากแสดงความสามารถพดเวทีกุณกับครูที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันและที่เสียชีวิตแล้ว การกระทำกตเวทีกุณ ยังแพร่ออกไปถึงเทพเจ้าที่วิชานั้น ถือว่าเป็นครูบาอาจารย์ด้วย การไหว้ครูของดนตรีไทยนั้นมีหลายอย่าง เช่น เวลาก่อนนอน เราสวดมนต์ไหว้พระแล้วก็ไหว้ครูอาจารย์ด้วย แต่ถ้าเป็นการประกอบพิธีไหว้ครูที่เป็นพิธีใหญ่ ถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องดนตรีแตรวง สมาชิกของวงและผู้นับถือ ครุฑธา มักจะประกอบพิธีไหว้ครูทุกปี

ก่านล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538 : 94) ได้อธิบายความหมายของก่านล คือ เงินค่านับบูชาครู คือพระประคนธรรพ หรือพระนารท ซึ่งถือว่าเป็นครูเดิมของตน มีเทียนสำหรับจุดที่ตะโพนด้วย

มนตรี ตราโมท (2531 : 4) ได้อธิบายว่า กำนัลในชั้นแรกของการเรียนดนตรีนั้น ประกอบด้วย ดอกไม้ธูป เทียน และเงินกำนัล และอีกอย่างหนึ่งคือ ชั้นกำนัล ซึ่งเป็นชั้นล่างหน้า ใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาวหรือผ้าเช็ดหน้า และเงินกำนัล ซึ่งโบราณใช้ 6 บาท

คาถา

ประเพณีการรับศิษย์นั้น เมื่อผู้ที่ฝากตัวเป็นศิษย์นำเครื่องกำนัล ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน และของกำนัลอื่นๆ สุดแต่ครูจะเรียกร้อมมาเคารพครูในวันพฤหัสบดี เมื่อครูรับ ดอกไม้ ธูป เทียนแล้ว ครูจะจุดธูปเทียนขึ้นบูชาเทวดาอีกชั้นหนึ่ง แล้วให้อ่านคาถาให้ผู้เรียนที่เป็นศิษย์ว่าตาม เพื่อบอกให้ครู เทวดาประสาทพร ให้เกิดสติปัญญาเฉลียวฉลาดที่จะเล่าเรียน เพราะตามคติทางดนตรีไทยถือว่า พระวิษณุกรรมเป็นนายช่างผู้ประสิทธิ์ประสาทเครื่องดนตรีทั้งหลาย แล้วยังมีครูเทวดาผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องอีกหลายท่าน เช่น พระพรคนธรรพ พระปัญจสิขร เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเวลาครูทำพิธี นั้น ชั้นแรกที่ศิษย์มาฝากตัว ครูจะต้องจุดธูปเทียน ตั้งนะโมสามจบ แล้วว่าคาถาชุมนุมเทวดา ต่อจากนั้น ว่าบทดอกไม้ ธูป เทียน บทเชิญครูผู้ใหญ่มาประสิทธิ์ประสาทพร

คาถา ที่ใช้ในพิธีรับศิษย์นั้น มีลักษณะที่เป็นทั้งการกล่าวภาษาไทยสำหรับผู้ที่ไม่ถนัดที่จะใช้ภาษาบาลี และส่วนที่เป็นร้อยกรองเป็นภาษาบาลี ใช้สืบทอดกันมา เช่น คาถาขอให้ครูเทวดา ประสิทธิ์ประสาทพร (อุทิศ นาคสวัสดิ์. 2526 : 201) ดังนี้

นะโม ข้าพเจ้าขอนมัสการ ข้าพเจ้าขอรับประทาน ซึ่งสติปัญญาให้เฉลียวฉลาด แม้ได้เห็น ไตยีน ไตยง ในเครื่อง ดิด สี ดี เป่า ขับริ่ง ฟ้อนรำ ขอให้ข้าพเจ้ามีสติปัญญามั่นคง ทรงจำไว้ได้ในสรรพดนตรีทุกอย่าง ให้มั่นคงไม่หลงลืม ให้มีความคิด ความรู้ ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ สิทธิกัมมัง ครูอาจารย์ยังประสิทธิเม อายุ วรณะ สุขะ พละ มหาสุขโข มหาลาภ โมหะไชโย

นักดนตรีไทยมักได้รับการสืบทอด พิธีกรรม คาถา จากบรรพบุรุษ ซึ่งมีทั้งส่วนที่กล่าวเป็น ภาษาบาลีบ้าง ภาษาไทยบ้าง ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและจดจำในความหมายของคำกล่าวนั้นๆ และบางส่วนมีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีปนกัน คาถาดังกล่าวนั้น สามารถใช้ประกอบพิธีกรรม ได้ทั้งสิ้นแล้วแต่ผู้กระทำพิธีจะสะดวกใช้อย่างใด

พิธีบวชนาค

พิธีการบวชนาค ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การทำขวัญนาคในวันสุกดิบ
2. การแห่ นาคไปวัด
3. การวันทาสิมา
4. การบวชนาค
5. การฉลองหลังบวช

ขั้นตอนต่างๆ ข้างต้นนี้ แม้ว่าในพุทธบัญญัติไม่ได้กล่าวถึงเรื่องดนตรี หรือการแห่แห่น ไว้เลยก็ตาม แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า เกือบทุกงานมักจะมีการแห่ การฉลอง การประกอบ พิธีที่มีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง ในสังคมชาวนานั้น การประกอบกิจการใดที่มีการเกี่ยวข้องกับพิธี

ทางศาสนาย่อมจะต้องบอกกล่าวบรรดาเครือญาติและผู้เคารพนับถือมาร่วมกันประกอบกิจอันเป็นมงคลทุกครั้ง แตรวงชาวบ้านจึงเข้ามามีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานบวช โดยเริ่มจากการทำหน้าที่แห่ناقในเบื้องต้น แล้วค่อยๆ พัฒนาศักยภาพจนสามารถทำหน้าที่เป็นวงดนตรีประกอบพิธีกรรมงานบวชได้อย่างสมบูรณ์

สำหรับแตรวงชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะวงแตรที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลนี้ล้วนแต่เป็นแตรวงที่มีประสบการณ์ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมในงานบวช ผู้วิจัยสังเกตได้ถึงการประสานพิธีการเข้ากับการแสดงแตรวงชาวบ้าน ดังนี้

1. การแสดงในช่วงวันสุกดิบ (วันก่อนที่จะถึงวันงาน) เมื่อคณะแตรวงชาวบ้านมาถึงบริเวณงาน ซึ่งบางครั้งอาจจะจัดที่วัดหรือที่บ้าน จะจัดวงตามแบบแผนของแต่ละคณะ เสร็จแล้วนักดนตรีจะเทียบเสียงเครื่องเป่า จากนั้นผู้แทนนักดนตรีอาวุโสจะทำการจุดธูปเทียนตั้งกานธูปบูชาครูเสร็จแล้วทำการบรรเลงเพลงโหมโรง โดยทั่วไปมักบรรเลงเพลงมาร์ช ส่วนมากเป็นเพลงมาร์ชที่มีลักษณะเด่นของแต่ละวง เช่น เพลงมาร์ชบริพัตร เพลงมาร์ชสก็อตแปลง เพลงมาร์ชวันเผด็จศึก เป็นต้น จบแล้วต่อด้วยเพลงอะไรนั้นจะขึ้นอยู่กับหัวหน้าวงหรือผู้ขึ้นเพลง โดยดูจากความเหมาะสมของพิธีในขณะนั้น กระทั่งเวลาที่ไปรับแขกมาปลงผมเพลงที่ใช้แห่ก็ไม่มีกำหนดขอเพียงให้เกิดความสนุกเพลิดเพลินเท่านั้น พิธีการแตรวงจะเริ่มบรรเลงเพลงตามแบบแผนก็ต่อเมื่อมีพิธีปลงผมนาค กล่าวคือ ในขณะที่กระทำพิธีปลงผมนาคนั้น เพลงที่บรรเลงทุกเพลงจะต้องเป็นเพลงที่มีความหมายต่อคำว่า “นาค” หรือ “นาคะ” เนื่องจากคำว่า “นาค” หรือ “นาคะ” แปลว่าประเสริฐ ฉะนั้น เมื่อเริ่มพิธีปลงผม แตรวงชาวบ้านส่วนใหญ่จะบรรเลงเพลงค่าน้ำนม หรือบทเพลงที่กล่าวถึงบุญคุณของบิดา มารดา จะมีทำนองช้าๆ บรรเลงจนกระทั่ง เมื่อโกนผม โกนหนวด และโกนคิ้วเรียบร้อยแล้ว บรรดาผู้ที่เข้าร่วมงานจะอาบน้ำ ลงขัน ดินสอพอง ให้นาคจนสิ้นสุดพิธี ขณะนี้แตรวงจะเร่งจังหวะเร็วแล้วจบลง หมายความว่า สิ้นสุดการประกาศให้สาธารณชนทราบว่า ณ บัดนี้ได้มีนาคผู้ประเสริฐเกิดขึ้นในวันอันเป็นมงคลแล้ว เมื่อพิธีปลงผมนาคเสร็จสิ้นลง แตรวงชาวบ้านจะบรรเลงเพลงสลับกับการขับร้องไปเรื่อยๆ โดยมีได้เน้นพิธีการ จนกระทั่งถึงเวลาทำขวัญนาค กระบวนการทางพิธีกรรมจึงเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

แตรวงชาวบ้านกับพิธีกรรมทำขวัญนาค ถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการตัดสินใจของเจ้าภาพที่จะว่าจ้างแตรวงชาวบ้านมาบรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค โดยทั่วไปพิธีทำขวัญนาคชาวบ้านนิยมว่าจ้างหาปีพาทย์มาบรรเลง เพราะเหตุว่าในการทำพิธีทำขวัญนาค ต้องใช้เพลงพิธีในการบรรเลงรับขวัญนาค แต่สำหรับแตรวงชาวบ้านในปัจจุบันโดยเฉพาะแตรวงชาวบ้านทั้งสามวงที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาซึ่ง ได้แก่แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก และแตรวงคณะประทักษิณ มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงไม่มีปัญหาเรื่องเพลงพิธี

พิธีทำขวัญนาคจะเริ่มต้นก็ต่อเมื่อหมอทำขวัญมาถึงบริเวณพิธี บรรดานักดนตรีแตรวงชาวบ้านจะหยุดการแสดง และคอยสังเกตว่าหมอขวัญจะเริ่มพิธีเมื่อใดครั้งเมื่อนักดนตรีเห็นว่าหมอขวัญ นำเอาใบตองขึ้นไปติดบนนายศรี แตรวงจะเป่าเพลงมหาฤกษ์เป็นสัญญาณเริ่มต้นพิธี เมื่อชาวบ้านและบรรดาญาติได้ยินเสียงแตรวงบรรเลงก็จะเริ่มเข้ามาพร้อมล้อมวงกันรอบๆ บายศรี หมอขวัญ

ก็จะเริ่มทำพิธีและในระหว่างนี้แถวชาวบ้านก็จะบรรเลงเพลงพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “นาค” หรือ “นาคะ” ประกอบเสมอ อาทิ

ก่อนทำพิธีทำขวัญตามความเชื่อลัทธิพราหมณ์ หมอขวัญจะกล่าวคำบูชาเทพยดา จบแล้วหมอขวัญจะพูดว่า “ผู้ใดเสียงดี ให้ให้ร้องช่วยอวยชัย และขอเชิญชาวคณะแถวชาวบ้าน ผู้มีความสามารถบรรเลงเพลงสาธุการเพื่ออัญเชิญเทพเจ้า” เมื่อชาวบ้านโห่จบและตีฆ้องครั้งที่ 3 แถวจะบรรเลงเพลงสาธุการ จากนั้นก็จะบรรเลงเพลงตามพิธีการของหมอขวัญ

ในระหว่างพิธีหมอขวัญมักจะร้องเพลงไทยที่มีชื่อเสียงสอดคล้องกับกระบวนการในพิธี โดยมีแถวบรรเลงรับร้อง เช่น

- ขับร้องเพลง เชื้อ ขณะอัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัยและเทพยดา
- ขับร้องเพลง ขึ้นพลับพลา เมื่อจบบทอัญเชิญเทพยดา
- ขับร้องเพลง นางนาค ขณะเปิดบายศรี
- ขับร้องเพลง ลาวเสียงเทียน ขณะเวียนเทียน
- ขับร้องเพลง กรอบจักรวาล ขณะติดใบตองข้างบายศรี
- ขับร้องเพลง ลาวครวญ ขณะบรรยายถึงอาการเจ็บท้องของแม่ เป็นต้น

ในขณะที่ขับร้องนี้ หมอขวัญมักจะแต่งเนื้อร้องใหม่ให้เข้ากับพิธี แต่ยังคงทำนองเดิมไว้ บางครั้งอาจผิดทำนองไปจากเดิมบ้างเล็กน้อย แต่ยังคงเค้าโครงตามแบบฉบับอยู่ แถวชาวบ้านจึงจำเป็นต้องบรรเลงรับร้องให้ได้โดยอาศัยปฏิภาณไหวพริบ เพราะแถวชาวบ้านเป็นวงดนตรีสากลมีระบบเสียงต่างจากเพลงไทย ดังนั้น ในการขับร้องแต่ละครั้งอาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงบันไดเสียงกันอยู่บ่อยๆ โดยเฉพาะผู้บรรเลงนำ หรือผู้บรรเลงหลักจะต้องคอยรับส่งเสียงร้องของผู้ขับร้องให้ดี และต้องแม่นยำเพลง แถวชาวบ้านโดยทั่วไปมักจะใช้ปี่คลาริเน็ตเป็นตัวนำ เพราะเป็นเครื่องดนตรีที่มีช่วงเสียงกว้างกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่นในการบรรเลงขับร้องหมอขวัญบางครั้งจะต้องระว้าง เรื่องเพลงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมด้วย เพราะจะต้องรู้กันระหว่างหมอขวัญกับนักดนตรีว่าจะต้องเล่นเพลงอะไร และรับร้องช่วงไหนบ้าง

ในการทำขวัญนี้ เป็นการเสริมกำลังใจให้แก่ผู้บวช หรือนาค ให้มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนตั้งใจจะกระทำ และเป็นพิธีปลุกใจเจ้าภาพ คือ บิดามารดา ผู้ปกครอง ให้ชื่นบานร่าเริงด้วยวิธีการสอนที่แยบคาย โดยเนื้อหาจะบรรยายให้เห็นคุณค่าในการบวช ดนตรีจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างบรรยากาศ เมื่อหมอขวัญกล่าวถึงตอนที่เกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ แถวชาวบ้านจะต้องสนองตอบด้วยเพลงที่มีความเชื่อในทางเดียวกัน ครั้งเมื่อหมอขวัญกล่าวบทสั่งสอนในตอนที่สนุกสนานซึ่งมักเป็นบทที่ว่าด้วยอาการแพ้ท้องของมารดา ดนตรีจะต้องสร้างความสนุกสนาน ครื้นเครงให้ได้มากที่สุด ซึ่งนับว่าแถวมีส่วนร่วมสำคัญในพิธีการทำขวัญนาค ในฐานะเป็นส่วนประกอบสำคัญที่คอยเสริมเสียงให้แก่หมอขวัญ

2. การแห่ นาคไปวัด เป็นขั้นตอนพิธีสำคัญของงานบวช มีการจัดขบวนแห่กันอย่างเอิกเกริก ตามประเพณีนิยมของแต่ละท้องถิ่น พิธีที่สำคัญในการแห่ นาคคือการใช้กลดเข้าร่วมพิธี โดยโบราณราชประเพณีนั้น สามัญชนไม่มีสิทธิ์ใช้กลด แต่เรามักจะเห็นเสมอในการใช้กับการ

แห่นาคตลอดเส้นทางที่เดินแห่ หรือบางครั้งอาจจะใช้ผ้าเป็น ถ้าผ่านสถานที่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เช่น ศาลเจ้า ต้นไม้ใหญ่ ต้นโพธิ์ โกวเจตียัย้อธิบรรพบุรุษ ฯลฯ ก็จะหยุดทำการเคารพสักการะ ขอขมาลาโทษก่อนจะไปอุปสมบทที่วัด

ขั้นตอนนี้อาจสามารถสังเกตได้ว่าแถวชาวบ้านคือสี่สนที่สร้างบรรยากาศและเป็นสัญญาณในการแห่นาค เพราะกายภาพของเครื่องดนตรีในวงแถวจะมีความเหมาะสมในการแห่ เมื่อใดที่แถวชาวบ้านเร่งจังหวะเพลงเร็วขึ้นแล้วจบในทันทีทันใด ผู้คนในขบวนแห่ก็จะทราบโดยทั่วกันว่าจะต้องมีพิธีกรรมอะไรเกิดขึ้นในขบวนแห่ และเมื่อมีเสียงโห่ร้องหรือเริ่มบรรเลงขึ้นเมื่อใด แสดงว่าขบวนจะเริ่มเคลื่อนไปข้างหน้าอีก

3. การวันทาสิมา เมื่อนาคแห่มาถึงพระอุโบสถจะทำพิธีการวันทาสิมา ในเวลานี้จะมีการเวียนรอบพระอุโบสถ เรียกว่า ประทักษิณสิมา หรือเดินนอกเขตสิมาเวียนไปทางขวา 3 รอบ แถวชาวบ้านจะแห่แห่นาคอยู่ข้างหน้านาคเสมอ มารดาจะเป็นผู้อุ้มไตรจีวร บิดาจะเป็นผู้อุ้มบาตร และถือตาลปัตร โดยในระหว่างทำประทักษิณสิมา นาคจะประนมมือถือดอกบัวสงบจิตใจ พิธีที่ทำก่อนเข้าโบสถ์คือ การแสดงความเคารพแด่พระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าของสถานที่ จากนั้นจะหว่านทาน หรือโปรยทาน บรรดาผู้เข้าร่วมขบวนแห่ต่างแย่งทานกันอย่างสนุกสนาน ขณะเดียวกันแถวบรรเลงเพลงสนุกสนานครื้นเครงเมื่อเห็นว่าเสร็จสิ้นพิธีหว่านทานและจูงนาคเข้าโบสถ์แล้ว แถวจะบรรเลงเพลงเชิดถือเป็นการแสดงสัญญาณว่านาคได้ก้าวเข้าสู่ร่มกาสาวพัตร์ เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

4. การบวช ระหว่างที่นาคเข้าพระอุโบสถทำพิธีบวชนั้น แถวจะหยุดพัก

5. การฉลองหลังบวช เป็นไปตามฐานะหรือความสะดวกของเจ้าภาพ ส่วนมากจะเลี้ยงอาหารคาวหวานแด่พระสงฆ์ โดยเฉพาะการที่เจ้าภาพจะได้ถวายอาหารคาวหวานพร้อมทั้งจตุปัจจัยแก่พระใหม่ เพื่อสร้างความอึดอึด ความภาคภูมิใจแก่ตน ในช่วงนี้แถวชาวบ้านจะทำหน้าที่บรรเลงขณะที่พระฉันอาหาร ซึ่งเรียกกันติดปากว่า “ทำพระฉัน” การบรรเลงช่วงนี้นิยมเพลงไทยประเภทเพลงเถา บรรเลงรับ – ร้อง บางครั้งอาจมีเดี่ยวเครื่องดนตรีด้วย

พิธีศพ

ตามมติทางพระพุทธศาสนา ถือว่าความไม่เที่ยงในสังขารเป็นสภาวะที่สามารถเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ เมื่อเกิดขึ้นกับใครก็ตามย่อมนำความทุกข์ ความเสียใจ ความเสียใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งญาติมิตรสหาย การประกอบพิธีศพจึงเป็นพิธีที่ผู้เกี่ยวข้องจะจัดให้แก่ผู้ล่วงลับเป็นครั้งสุดท้าย ในการประกอบพิธีศพสามารถสรุปขั้นตอนได้พอสังเขป ดังนี้

- การบอกหนทางให้ระลึกคุณพระศรีรัตนตรัยแก่ผู้ใกล้สิ้นใจ
- การอาบน้ำศพ
- การรดน้ำศพ
- การแต่งตัวศพ
- การตราสัง
- การปิดโลงและเครื่องประดับโลง

- การตั้งศพ
- การตามไฟหน้าศพ
- การสวดศพ
- การเช็นศพ
- การนำศพออกจากบ้าน
- วันเผาศพ
- การเวียนศพก่อนเผา
- การล้างหน้าศพ
- การเดินสามหาบ
- การแปรรูปและการเก็บอัฐิ
- การไว้ทุกข์
- การทำบุญ 7 วัน

ในงานศพแต่ละงานย่อมมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด โดยเฉพาะองค์ประกอบทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังสังเกตได้จากการจัดงานศพของผู้ตายที่มีฐานะต่างกัน เช่น

- งานศพ
- งานฌาปนกิจศพ
- งานพระราชทานเพลิงศพ (กรณีพิเศษ)
- งานพระราชทานเพลิงศพ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ถือว่าเกี่ยวข้องกับแตรงชาวบ้านโดยตรง คือการแห่ศพ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของแตรงชาวบ้านที่เขามารับใช้สังคมในด้านการแห่ เพราะเป็นการแห่ที่ไม่ได้เน้นความสนุกสนาน หรือการแห่เพื่อเป่าประกาศดังที่สังเกตได้จากงานอื่นๆ การแห่ศพนั้นถือเป็นการแห่ เพื่อประกอบเกียรติยศแก่ผู้ตาย

แตรงชาวบ้านที่เขามารับใช้สังคมในฐานะของวงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีศพ โดยทำหน้าที่แห่ศพเป็นจุดประสงค์แรก แต่ต่อมาได้มีการพัฒนาเพลงบรรเลงให้สอดคล้องกับพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีศพ จนทำให้มีการบรรเลงในงานศพเพิ่มขึ้นเป็นขั้นตอนดังนี้

เมื่อแตรงชาวบ้านรับทราบว่าจะต้องบรรเลงในงานพิธีศพ หรือเมื่อมีผู้ล่วงลับในขณะที่ยังมิได้กระทำการใดๆ กับศพทางคณะแตรงจะต้องทำความเคารพศพและรดน้ำศพ (ถ้าผู้ตายเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นที่เคารพหรือเป็นที่รู้จักของสมาชิกในวง) คณะแตรงชาวบ้านจะนำพวงหรีดไปในงานศพด้วย

หลังจากบรรจุศพในโลงเรียบร้อยแล้วทางเจ้าภาพจะตั้งศพโดยให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเสมอ ซึ่งแตรงชาวบ้านก็จะจัดตั้งวงอยู่ในบริเวณใกล้ที่ตั้งศพตามความเหมาะสม จากนั้นจะบรรเลงเพลงโหมโรงซึ่งในงานศพนี้นิยมบรรเลงเพลงโหมโรงที่มีจังหวะหน้าทับทยอย จากนั้นจะบรรเลงเพลงในชุดเพลงมอญเกือบทั้งสิ้น โดยบรรเลงเพลงรับ – ร้อง สลับกับบรรเลงดนตรีล้วน

ในการบรรเลงเพลงมอญนั้น แตรวงจะใช้เครื่องประกอบจังหวะแบบมอญ ได้แก่ เปิงมาคอ กะโพนมอญ ฉิ่ง ฉาบ กรับและโหม่ง ในการนี้บรรเลงชุดใหญ่ (เต็มวง) อาจจะเชิญนักดนตรีปี่พาทย์มาบรรเลงร่วมด้วย

ช่วงที่แตรวงชาวบ้านกำลังบรรเลงอยู่นี้เอง เป็นช่วงที่เจ้าภาพสับสนวนวายมากเป็นพิเศษ เพราะงานศพถือเป็นพิธีที่เจ้าภาพมีโอกาสเตรียมตัวน้อยกว่างานอื่นๆ ประกอบกับแขกที่มาร่วมงานเดินทางมาจากทั่วทุกสารทิศ ทำให้การต้องรับเกิดความวุ่นวายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ท่ามกลางความสับสนนี้เอง แตรวงจะทำหน้าที่กล่อมเกลารามณ์โศกเศร้า อารมณ์สับสน อารมณ์คิดถึงของบรรดาเจ้าภาพและผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี

ขั้นตอนต่อไปที่แตรวงมีส่วนร่วมคือ การบรรเลงในพิธีสวดศพ การสวดศพนั้น เจ้าภาพจะเป็นผู้กำหนดว่าสวดกี่คืน โดยทั่วไปนิยมเลขคี่ เช่น 3 5 และ 7 ฯลฯ การบรรเลงแตรวงชาวบ้านในการสวดศพนั้นจะบรรเลงประโคมไปเรื่อยๆ โดยใช้เพลงมอญ ครั้นเมื่อได้เวลาสวดพระสงฆ์จะสวด 4 จบ เมื่อพระสงฆ์สวดจบแรกจบ แตรวงจะบรรเลงเพลงสั้นๆ ซึ่งมักจะเป็นเพลงมอญสั้นๆ และจะบรรเลงอย่างนี้อีกหลังจากพระสงฆ์สวดจบที่สองเสร็จสิ้นลงแต่เมื่อสวดจบที่สาม ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของเจ้าภาพที่จะนำอาหารมาเลี้ยงแขกที่มาร่วมฟังพระสวด แตรวงจะบรรเลงเพลงที่ยาวกว่าปกติ จนสมควรแก่เวลาจึงหยุดการบรรเลง พระสงฆ์สวดจบที่สี่เสร็จสิ้น แตรวงจะบรรเลงเพลงสั้นๆ แล้วจบด้วยเพลงลา พร้อมกับแขกเริ่มทยอยกันกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีสวดศพในคำคืนนั้น

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีสวดศพแล้ว เจ้าภาพจะกำหนดวันเผาศพ ซึ่งไม่เหมือนกับวันทำบุญอื่นๆ เพราะมีข้อห้ามตามคติความเชื่อว่า “ข้างขึ้นห้ามเผาถู่ ข้างแรมห้ามเผาศี” นอกจากนี้ ยังห้ามเผาในวันศุกร์ วันพระ และวันพฤหัสบดีอีกด้วย ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้อาจลดหย่อนตามความจำเป็น แต่เท่าที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพบว่ามีชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามบางรายให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อยู่

เมื่อเจ้าภาพกำหนดวันเผาได้แล้ว ก่อนทำพิธีเผาชาวบ้านจะตั้งศพบำเพ็ญกุศลทางศาสนาโดยสวดอภิธรรม 1 คืน ในวันเผามีการเลี้ยงพระและมีการเทศน์ แตรวงชาวบ้านเริ่มบรรเลง ในช่วงเวลาถวายภัตตาหาร ซึ่งเรียกว่า “ทำพระฉัน” เมื่อเสร็จพิธีต่างๆ ทางศาสนาแล้ว ก็ถึงเวลาแห่ศพสู่เมรุ ระหว่างนี้แตรวงชาวบ้านจะตั้งอยู่หน้าสุดของหีบศพ โดยบรรเลงเพลงพญาโศกแล เคลื่อนหีบศพออกจากศาลา โดยจะเวียนซ้ายรอบเมรุ 3 รอบ ซึ่งมีนัยความว่า กรรม กิเลส และวิบากอันเป็นหนทางดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อครบ 3 รอบแล้วจะตั้งหีบศพไว้หน้าเมรุ ลำดับต่อไป เจ้าภาพเชิญแขกผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลหน้าศพจากนั้นเชิญประธานขึ้นจุดไฟ แตรวงจะบรรเลงเพลงนางครวญ 2 ชั้นต่อด้วยมอญอ้อยอิ่ง 2 ชั้น จบแล้วบรรเลงเพลงในจังหวะวอลซ์หรือเพลงมอญอื่นๆ ที่เหมาะสมขณะที่แขกร่วมงานวางดอกไม้จันทน์

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าแตรวงชาวบ้านไม่ได้มีบทบาทเฉพาะในงานมงคลเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในงานอวมงคล แทบจะกล่าวได้ว่า เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่งที่ต้องทำให้เห็นว่าความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะพระพุทธศาสนาสอนว่าสังขารนั้นไม่เที่ยง

2.2 วัฒนธรรมแตวรงในจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามนับได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์จังหวัดหนึ่งมีวงแตวรงมากกว่าจังหวัดใดๆ แตวรงนั้นมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นสิ่งที่ผูกพันกันมา แตวรงชาวบ้านจังหวัดสมุทรสงครามมีอาชีพทำสวนทำนา ดนตรีก็เป็นอาชีพหนึ่ง แต่ละอาชีพต้องพึ่งพาอาศัยกันไม่ได้แยกอาชีพทำมาหากินอย่างชัดเจน เครื่องดนตรีของชาวแตวรงเป็นเครื่องดนตรีรุ่นเก่า 50-60 ปีมาแล้วและขาดการดูแลรักษา หากมีสิ่งชำรุด ชาวแตวรงก็จะซ่อมแซมกันเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือใช้วัสดุที่ถูกต้อง เพียงทำกันอย่างง่าย ๆ เพื่อให้เล่นได้ บางครั้งบางคราวเท่านั้น เครื่องดนตรีรุ่นเก๋าส่วนใหญ่ยี่ห้อ Couesnon ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตเครื่องดนตรีในฝรั่งเศส ปัจจุบันได้เลิกกิจการไปแล้ว แตวรงมักจะใช้บรรเลงคู่กับวงปี่พาทย์ เนื่องจากชาวบ้านต้องการจะใช้เสียงที่ดังกว่า ปี่พาทย์ จึงต้องใช้แตวรงเข้ามาผสม ประกอบความรู้สึกที่ทันสมัยกว่าที่จะบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์อย่างเดียว

แตวรงนั้นเป็นวิธีการเล่นดนตรีของชาวบ้าน เป็นกิจกรรมของชุมชนอย่างที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เพราะสังคมของชาวสมุทรสงครามมีความผูกพันกับปี่พาทย์และคุ้นเคยกับแตวรงในด้านของขนบธรรมเนียมประเพณี ได้กล่าวถึงส่วนใหญ่จะคล้ายกับประเพณีประจำทางภาคกลาง อาทิเช่น พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค โกนจุก พิธีศพ และงานในวันสำคัญ ทางศาสนา ประเพณีสำคัญของจังหวัดจะมีประจำทุกเดือน ตั้งแต่เดือนอ้ายถึงเดือนสิบสอง

สำหรับประเพณีประจำปีนั้น จังหวัดสมุทรสงครามมีประเพณีที่สำคัญอยู่หลายอย่าง เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ การถวายสลากภัต การแห่เทียนประจำพรรษา การดักบาตรเทโว สารทไทย ประเพณีชักพระ และการลอยกระทง

นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆ ที่เป็นประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญดักบาตร ในวันขึ้นปีใหม่ ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธบาทจำลอง ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น

3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแตวรง

3.1 พัฒนาการของแตวรงในสังคมไทย

สุดแดน สุขเกษม (2542 : 9-47) ได้กล่าวถึง พัฒนาการของแตวรงว่า คนเดิมของคนไทยเรามีการนับถือเช่นสรวงบูชาผีทางเทวดามาช้านาน แล้วครั้นเมื่อรับวัฒนธรรมอินเดียทั้งจากศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาพิธีกรรมต่างๆ จึงมักสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างผี พราหมณ์ พุทธ และสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมความเชื่อของคนไทย โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมักยิ่งใหญ่และศักดิ์สิทธิ์ จนกลายเป็นพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติสืบต่อกันมา

พระมหากษัตริราชเจ้าของไทยตั้งแต่สมัยโบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้ ก็ได้ทรงประกอบพระราชพิธีต่างๆ พระราชประเพณีต่างๆ สืบมาทุกพระองค์ และก็ดูเหมือนจะกล่าวได้ว่างานพระราชพิธีทั้งหลายที่ทรงกระทำด้วยพระองค์เองก็ดี พระราชทานให้ผู้อื่นกระทำก็ดี จะมีได้มีงานใดเลยที่จะขาดการประโคมด้วยวงดุริยดนตรี (มนตรี ตราโมท. 2522 : 36)

คำว่า "ดุริยดนตรี" โดยเฉพาะคำว่า "ดุริย" หมายถึงเครื่องเป่าและเครื่องตี จึงมีบทบาทในราชสำนักในฐานะเครื่องประโคมชั้นสูง สำหรับพระมหากษัตริย์ เครื่องดุริยดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องประโคมนั้นมีอยู่มากมายเช่น กรับ มโหระทึก กลองชนะ บัณเฑาะว์ ซอสามสาย วงแตรสังข์ วงกลองแขก ฯลฯ แต่ที่ใช้เกือบทุกงาน ก็คือวงแตรสังข์ วงปี่พาทย์ และวงกลองแขก

"แตร" จึงเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยในฐานะเครื่อง "ดุริย" สำหรับบรรเลงในงานพระราชพิธี ทำหน้าที่เป็นเครื่องประโคมเพราะด้วยลักษณะทางกายภาพของแตรที่เป็นเครื่องเป่าประเภทท่อลม (Aerophone) จึงทำให้แตรมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในตระกูลเครื่องดุริยกลางแจ้ง

3.1.1 พัฒนาการของแตรวงในสมัยสุโขทัย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า "แตร" มีปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลายหลัก ในสมัยสุโขทัยข้อความที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกเกือบทุกหลักล้วนมีความหมายสอดคล้องกันว่า แตรคือเครื่องดนตรีประเภทเครื่อง "ดุริย" โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องประโคมในพระราชพิธีต่างๆ ของพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย ดังความในศิลาจารึกวัดพระยืนจังหวัดลำพูน พ.ศ. 1913 ความว่า

ประกาศเดือนเจียง

วันศุกร์ วันท่านเจ้า

จักถึง วันนั้น ตนท่านพญา

ธรรมิกราชบริพาธ ด้วยฝูงราช

โยธามหาชนพล

ลูกเจ้าลูกขุนมนตรีทั้งหลาย

ยายกัน ให้ถือระทงข้าวดอก

ดอกไม้ไต้เทียน ดีพาทย์พิณฆ้อง

กลองปี่สรนัย พิณเนณูชัย

ทะเทียด กาหล แตรสังข์มาน

กังสดาล

มรทงศ์ ดงเดียด เสียงเลิศ

เสียงก้อง อีกทั้งคนร้องไห้อื้อ

ดาสะท้านทั่วทั้งนครทริภุญชัย

ปี่สรไน = ปี่ไฉน

พิสนัญชัย คำว่า “พิสนัญ” น่าจะเป็น ปี่เสนา หรือ เชนง ซึ่งขอมเรียกว่า แสนง ได้แก่ เขาหัวเขาควายที่ใช้เป่า “ชัย” เป็นคำประกอบ

ทะเทียด หรือสรเทียด ตรงกับคำมอญว่า “กินทิม” แปลว่า กลองสองหน้า ใช้ตีด้วยไม้ข้างหนึ่ง และมือข้างหนึ่ง

กาหล = แตรวง

กังสดาล = ระฆังวงเดือน

มรทงค์ = สนั่นดัง หรือเครื่องดนตรีอย่างหนึ่ง

(สำนักนายกรัฐมนตรี. 2508 : 136-137)

สุกรี เจริญสุข (2539 : 17) ได้กล่าวว่า จารึกสมัยพุทธศตวรรษที่ 20 ระบุเจ้านายฝ่ายหญิงของแคว้นสุโขทัยทรงสร้างวัดอโศการาม เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ถวายผู้คนเพื่อดูแลอารามนั้นจำนวนถึง 50 ครั้วเรือน นอกจากนั้นก็ถวายเครื่องดนตรีอันมีพาทย์ถ่วงสำหรับกับแตรสังข์ พร้อมด้วยพนักงานชาวโคม

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 219) กล่าวว่า จารึกเกือบทุกหลักมีข้อความคล้ายคลึงกันดังในจารึกวัดอโศการามว่า พาทย์ถ่วงสำหรับกับแตรสังข์ แล้วมีร่องรอยว่า ประกอบด้วยฆ้อง กลองกังสดาล แตร หรือสังข์ และปี ดังจารึกวัดช้างล้อมว่า พาทย์คู่หนึ่งให้ฆาสองเรือตีป่าเรอแก่พระเจ้าฆ้องสองอันกลองสามอัน แตรสังข์เขาควายแต่งให้ไว้ถวายพระเจ้า

จากที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่าในประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย แตรได้ทำหน้าที่รับใช้สังคมในฐานะเครื่องดุริยประโคมสำหรับพระมหากษัตริย์ อาจจะกล่าวได้ว่าสมัยสุโขทัยแตรเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เฉพาะในพระราชพิธีเท่านั้น

3.1.2 พัฒนาการของแตรในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แตรยังคงเป็นเครื่องดนตรีที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องประโคมอยู่ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ความเกี่ยวพันในฐานะที่เป็นเครื่องดนตรีชั้นสูงยังคงอยู่ในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่ปรากฏขึ้นย่อมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลในเรื่องดนตรีที่ได้รับมาจากอินเดียดั้งเดิมที่กษัตริย์ของชาวต่างประเทศโดยเฉพาะจดหมายเหตุจากประเทศจีนช่วงประมาณปี พ.ศ. 1900 ลงมา โดยกล่าวถึงราชสำนักของกษัตริย์ผู้ปกครองบ้านเมืองแต่ละแห่งล้วนมีประเพณีที่คล้ายคลึงกันในยามที่ออกประกอบพระราชพิธี ความว่า

...กษัตริย์ในยามออกขุนนางประทับบนพระแท่นที่มีการประดับอย่างสวยงาม แวดล้อมไปด้วยเครื่องสูง และสมณชีพราหมณ์ บูโรหิต ยามเสด็จออกหรือยามประกอบพระราชพิธี ก็มีการเป่าแตรสังข์ ประโคมดนตรีแสดงวาระแห่งสำคัญ... (อ้างถึงในศรีศักร วัลลิโภดม. 2535 : 10)

สิ่งที่เกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยาและทำให้กรุงศรีอยุธยามีความแตกต่างกับสุโขทัยในเรื่องของวัฒนธรรมการดนตรีที่เด่นชัด คือการที่กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางของราชอาณาจักรอย่างแท้จริง

โดยการจักระบบอำนาจรัฐอย่างสมบูรณ์ ตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถลงมา มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรม ความสำคัญมิได้อยู่ที่พระมหากษัตริย์พระองค์เดียว ความสำคัญอยู่ที่ศูนย์รวมการปกครอง คือพระราชวัง ขุนนาง และชนชั้นปกครองในสังคมดนตรี จึงปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากในสมัยสุโขทัยที่ดนตรีอยู่คู่กับพระมหากษัตริย์และพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ครั้นมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาดนตรีเพิ่มหน้าที่ตัวเองในการแสดงฐานะและพระราชอำนาจอีกด้วย

“แตร” ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีได้เป็นเครื่องหมายของเครื่องดนตรีชั้นสูงหรือมีไว้เพื่อใช้ประกอบเวลาประกอบพระราชพิธีศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเครื่องหมายของการแสดงฐานะและสิทธิในสังคมอีกด้วย ดังที่ กฎมณเฑียรบาล ซึ่งมีมาแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในรัชกาลหลังๆ ได้กล่าวถึงผู้มีบรรดาศักดิ์ถือศักดินา 10,000 ไร่

3.1.3 พัฒนาการของแตรในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังปรากฏว่ามีการใช้แตรในราชสำนักอยู่ ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงที่บ้านเมืองกำลังก่อร่างสร้างตัว แตรที่ปรากฏในหมายรับสั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เรียก “แตรวิลันดา” เชื่อว่าชาวฮอลันดาเป็นชาติแรกที่นำเข้ามาในสยามจึงเรียกชื่อว่า “แตรวิลันดา” ซึ่งหมายถึง แตรฮอลันดา (สุกรี เจริญสุข. 2539 : 25)

จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 2 ได้ปรากฏว่าแตรกับสังข์ไปปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องสำคัญคือ เรื่องพระอภัยมณี ตอนที่พระมหากษัตริย์เสด็จออกในในพระราชพิธีกล่าวถึง “ท้าวอุเทน” เจ้าเมืองการเวกเสด็จออกรับทูตพระอภัยมณี ความว่า

ประโคมทั้งแตรสังข์ออกแซ่ซ้อง
ทำคู่กลองแขกเสนาะเพราะสำเนียง
ปีโนนได้ทำนองกลองชนะ
เสียงเปิงปะเปิงครี๊มกระหึ่มเสียง
อำมาตย์หมอบนอบน้อมอยู่พร้อมเพรียง
บังคมเคียงคอยสดับรับโอองการ

จากสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แตรยังคงอยู่ในพระราชวังและใช้ในพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ จนกระทั่งแผ่นดินสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มติดต่อค้าขายกับประเทศแถบตะวันตกมากที่สุด นับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายลงมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีเรือกลไฟและเรือรบชนิดต่างๆ มาเยื่อมเยือนและติดต่อการค้า จำนวน 46 ลำ นอกจากการค้าขายกับชาติตะวันตก

จะเกิดขึ้นเป็นล่ำเป็นสันแล้ว ระเบียบ ระบบ วิธีการ และกระบวนการอย่างตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทกับสังคมไทยในสมัยนั้นด้วย

แตรฝรั่งที่เข้ามามีอิทธิพลทางวัฒนธรรมการดนตรีในสมัยนี้คือ “แตรสัญญาณ” เป็นแตรที่นำเข้ามาฝึกทหาร (ทหารเกณฑ์หัตถ์อย่างยุโรป) แตรชนิดนี้เป็นแตรชนิดทอลมเดี่ยว ไม่มีลูกสูบ ใช้เป่าเพื่อเป็นสัญญาณทางทหาร เรียกว่า “แตรสัญญาณ” ต่อมาพัฒนาให้มีลูกสูบเพื่อเพิ่มเสียงสัญญาณ แต่ชนิดนี้ใช้เป่าให้สัญญาณต่าง ๆ ในการฝึกทหารแบบยุโรป ในประเทศสยามได้นำแตรชนิดนี้มาฝึกทหารอย่างยุโรปครั้งแรกที่วังหน้า (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) และต่อมาได้ฝึกทหารขึ้นอีกครั้งหนึ่งที่วังหลวง (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ดังปรากฏในหนังสือ A HISTORY OF THAILAND เขียนโดย Rong Syamanada (1997 : 122) ความว่า

...For a peace and order of the Kingdom Mongkut established a police force charged with a special duty to protect the life and property of western people in Bangkok and an international court to judge their cases with the Thai. He issued no less than 500 acts of law and decrees some of which aimed at improving the lot of common people such as the reduction of the corvette service. He organize a small army on the European lines consisting of a regiment each of Infantry Artillery and Marines. The Infantry was in the beginning trained by an English officer Captain Impey who gave his words of command in English while the Artillery was in the charge of the Second King Pinkao assisted by another English officer Captain Knox. For his navy the King introduced steamship...

ข้อความข้างต้น ได้กล่าวถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกล่าวถึงนายทหารต่างประเทศ ซึ่งมีความสำคัญต่อวงการแตรวงของไทยในสมัยต่อมา และได้ปรากฏชื่อนายทหาร 2 ท่าน คือ Captain Impey และ Captain Knox

พูนพิศ อมาตยกุล (2537 : 76) ได้กล่าวถึงร้อยเอกโทมัส น็อกซ์ (Thomas Knox) หรือ (Thomas George Knox) ในเอกสารประกอบการบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เมื่อ พ.ศ. 2537 ว่า เป็นทหารอังกฤษที่มีนิสัยค่อนข้างเกรง แต่มีความสามารถได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชอนุชาและเป็นวังหน้าของรัชกาล ที่ 4 โดยให้หัตถ์ทหารวังหน้าอย่างฝรั่ง การเป่าแตรสัญญาณและการเดินแถวอย่างฝรั่งจึงเกิดขึ้นด้วยฝีมือนายร้อย น็อกซ์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเมียให้ชื่อมะปราง เลยอยู่เมืองไทยอย่างสุขสบายแถมชวนเพื่อนรัก ชื่อ ร้อยเอกอิมเปย์ (Impey) จากกัลกัตตา มาสมัครหัตถ์ทหารให้วังหลวงอีกคนหนึ่งทำให้ทั้งสองคนนี้นำเพลง God Save the Queen ของอังกฤษมาให้ไทยนิยมใช้บรรเลงเป็นเพลงสรรเสริญพระบารมี

อย่างไรก็ตาม การกำเนิดของแตรสัญญาณในกองทหารวังหน้าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกลายเป็นกองทหารแตรสัญญาณในเวลาต่อมานั้น เป็นเพียงการฝึก

เป่าสัญญาณเพื่อแสดงความเคารพ หรือเป็นการเป่าเพื่อสื่อความหมายทางทหารเท่านั้น ยังมีได้มีหลักฐาน แสดงความเป็นดนตรีเพื่อเป็นการฟังหรือเพื่อความสุนทรีย์แต่อย่างใด

3.1.3.1 แตรวงที่มีพัฒนามาจากกองแตรสัญญาณ

กองแตรสัญญาณ คือต้นแบบพัฒนาการสู่แตรวงโดยเริ่มจากการฝึกทหารอย่างยุโรป กองแตรสัญญาณวังหน้าของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และกองแตรสัญญาณวังหลวงของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยฝึกหัดทหารให้เป่าแตรสัญญาณต่างๆ แบบอังกฤษ พร้อมทั้งได้เริ่มเป่าเพลงเดินนำขบวนได้บางเพลงอีกด้วย หลังจากนั้นในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแสดงของแตรวงฝรั่งในกรุงเทพฯ ขึ้น พวกทหารแตรที่อยู่วังหน้าและวังหลวงก็เริ่มได้รับอิทธิพลในการบรรเลงแตรวงเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่เป่าอยู่เพียงการให้สัญญาณในกองทหารและเป่านำขบวนเพียงไม่กี่เพลงจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอพระองค์เจ้าสุขสวัสดิ์ ขณะนั้นมีพระชันษา 16 ปี เป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกองแตรวงทหารมหาดเล็กฯ จนกระทั่ง พ.ศ. 2419 โปรดเกล้าให้เป็นกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

ในช่วงปี พ.ศ. 2414 – พ.ศ. 2419 นั้น กองแตรวงมหาดเล็กได้รวมเอาทหารแตรที่ฝึกมาก่อนในวังหน้าและวังหลวง บางคนเข้ามาฝึกจนตั้งเป็นวงแตรวงขึ้น และเริ่มมีการนำเพลงไทยเข้ามาบรรเลง ประกอบกับได้รับครูต่างประเทศมาสอนแตรวงเพิ่มขึ้นคือ นายเวสเตอร์เฟล ชาวเยอรมัน คนที่สองคือ นายเฮวุดเซน ชาวฮอลันดา โดยเข้ามารับหน้าที่เป็นทั้งหัวหน้าวง (Master Band) และผู้บังคับกองแตรวง ตั้งแต่ พ.ศ. 2421 - พ.ศ. 2476

ในสมัยรัชการที่ 5 นั้น แตรวงทหารมหาดเล็กมีชื่อเสียงมากในการบรรเลงเพลงไทยแท้ด้วยแตรวง มีทั้งเพลงอัตราสองชั้นธรรมดาที่เป่านำหน้าขบวนแห่ อาทิ เพลงคลื่นกระทบฝั่ง และเพลงทะเลบัว ซึ่งบรรเลงประจำจนติดหูคนไทยที่คอยดูแห่งยุคนั้นตลอดจนได้ขยายขีดความสามารถบรรเลงเพลงสามชั้น มีลูกเล่นที่ซับซ้อนกว่าเพลงสองชั้นได้โดยมีต้องอ่านโน้ต ยิ่งถึงตอนที่เล่น “เก็บ” เร็วๆ ด้วยแล้วแตรของทหารมหาดเล็กทำได้เป็นอย่างดี (พูนพิศ อมาตยกุล. 2530 : 67)

จากที่กล่าวมา จึงพอสรุปได้ว่า แตรวงมหาดเล็กนั้นได้พัฒนาขึ้นจนเป็นแตรวงวงแรกของประเทศไทย โดยในระยะแรกเป็นเพียงกองแตรสัญญาณในวังหน้าและวังหลวง เอกลักษณ์ที่สำคัญของแตรวงทหารมหาดเล็กก็คือการนำเพลงไทยมาบรรเลง และเพลงเหล่านี้ปัจจุบันเรายังคงได้ยินอยู่ทั่วไปจากบรรดาศาตราวงชาวบ้าน ตามงานแห่ต่างๆ

3.1.3.2 การพัฒนาของเครื่องในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

บริพัตรสุขุมพันธุ์กรมหลวงนครสวรรค์พิณิจ

นับจากรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาจัดตั้งกรมยุทธนาธิการ และแบ่งกองทหารต่างๆ แบบยุโรปในปี พ.ศ. 2430 เครื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามกรมทหารต่างๆ ก็ได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นลำดับ ทางด้านเครื่องทหารเรือ (กองเครื่องของทหารมะริน) มีครูฟุสโก้ ควบคุมการบรรเลงอยู่จึงมีการบรรเลงไปในทางตะวันตกมากกว่าเครื่องทหารบก (กองเครื่องทหารมหาดเล็กฯ) ที่ต้องใช้ในการเป่านาฆบอยบ่อยๆ ประกอบกับการที่นักดนตรีมีความสามารถทางดนตรีไทยอยู่แล้ว จึงเน้นการบรรเลงแบบไทย โดยเครื่องทหารบกจึงมีชื่อเสียงมากในการบรรเลงเพลงไทยด้วยเครื่อง

ตั้งแต่มีการจัดตั้งกองเครื่องขึ้นตามกรมทหารต่างๆ นับตั้งแต่กองเครื่องสัญญาณทหารวังหน้า จนถึงกองเครื่องประจำกรมทหารก็ยังไม่ปรากฏผลงานดนตรีสำหรับเครื่องเลย ที่พอจะนับเป็นผลงานได้ คงมีการประพันธ์เพลง “สรรเสริญพระบารมี” ในปี พ.ศ. 2414 เท่านั้น

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2446 ทูลกระหม่อมบริพัตร ทรงเข้าดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก และหลังจากนั้น 9 เดือน ก็ได้ทรงย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ในช่วงนี้เองที่เครื่องทหารเรือและกองเครื่องทุกกองต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เพราะมีเจ้าฟ้านักดนตรีเข้ามาดูแลและส่งเสริมวงการเครื่องอย่างจริงจัง โดยมีผลงานที่สำคัญอันเป็นหลักฐานมาจนปัจจุบันเป็นจำนวนมาก จนทูลกระหม่อมบริพัตรได้รับสมัญญานามว่า “พระบิดาแห่งเพลงไทยสากล” (จำนง รังสิกุล. 2517 : 65)

ปี พ.ศ. 2448 กองเครื่องทหารเรือได้รับการสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากทูลกระหม่อมบริพัตร พระองค์ทรงทำทุกวิถีทางที่จะทำให้กองเครื่องทหารเรือพัฒนาขีดความสามารถสูงขึ้นในการบรรเลง เช่น

- ทรงหาแผ่นเสียงจากต่างประเทศมาให้ฟังเพื่อเป็นแบบอย่าง
- ทรงพระนิพนธ์เพลงไทยโดยเขียนโน้ตสากลให้ทหารเครื่องเป่า
- ทรงดัดแปลงเพลงที่แต่เดิมบรรเลงด้วยปี่พาทย์มาเรียบเรียงเป็นทางเครื่อง
- ทรงพระนิพนธ์เพลงเป็นโน้ตสากลให้เป็นเพลงเครื่องประจำกองทหารเรือ
- ทรงเรียบเรียงเสียงประสานเพลงให้เหมาะสมกับงานแสดงแต่ละงาน
- ทรงสนับสนุนการไปบรรเลงตามงานต่างๆ ทั้งงานราชการและงานส่วนพระองค์
- ทรงวางรากฐานในการบรรเลงเพลงไทยในพิธีต่างๆ ตลอดจนระเบียบการแต่งกายของทหารเครื่อง

จากความเอาพระทัยใส่ของทูลกระหม่อมบริพัตร จึงส่งผลให้เครื่องทหารเรือเจริญรุ่งเรืองขึ้นจนสามารถบรรเลงแบบตะวันตก และมีผลงานที่น่าประทับใจ ในสมัยรัชการที่ 6 ที่วังบางขุนพรหม ทูลกระหม่อมบริพัตรทรงจัดให้มีกระโจมเครื่องไว้บรรเลงต้อนรับแขก หรืองานเลี้ยงบุคคลสำคัญจากต่างประเทศ

3.1.3.3 พัฒนาการของแตงกวาสู่แตงกวาบ้าน

จากที่แตงกวาทหารได้พัฒนามาโดยตลอด ทำให้การบรรเลงอยู่ในขั้นมาตรฐาน และเมื่อมีการแยกกองทหารอย่างยุโรป จึงมีการแบ่งกองกันอย่างชัดเจนในหมู่ทหารแตง ทำให้กองทหารแตงมากขึ้น แต่เดิมนั้นกองแตงต่างๆ มีหน้าที่หลักอยู่สองประการคือ ประการแรกเป่าแตงสัญญาณทางทหารในกองทัพ ประการที่สองเป่านำขบวนทหารเวลาฝึกหรือเวลามีพิธีสวนสนามในกองทัพ รัฐพิธีและพระราชพิธี แตงกวาทหารจึงมิได้มีหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังเหมือนดนตรีประเภทอื่น

ผลจากการแบ่งกองทหารแบบยุโรป นอกจากจะทำให้มีการตั้งกองแตงมากขึ้นดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้น ยังส่งผลให้แตงกวามีการพัฒนาการบรรเลง เพื่อประชาชนมากขึ้นอีก จนทำให้ภาพพจน์ที่ประชาชนมีต่อแตงกวาในฐานะดนตรีของทหารค่อยๆ ลดลงและเห็นว่าศิลปะดนตรีแขนงนี้มีความน่าสนใจไม่แพ้ดนตรีแขนงอื่น เพราะแตงกวาทหารได้บรรเลงให้ประชาชนฟังเป็นประจำ

จากหลักฐานที่พอจะสืบค้นได้ พบว่า แตงกวาทหารมหาดเล็กเริ่มนำดนตรีมาบรรเลงให้ประชาชนฟังก่อนเป็นวงแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2431 โดยบรรเลงที่พระราชนัดตตรงข้ามประตูสวัสดิโสภณ (ทางเข้าวัดพระแก้ว) มีมาบรรเลงอยู่บ่อยๆ ที่เป็นประจำไม่เคยขาดทุกปี คืองานรับเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ทางแตงกวาทหารมหาดเล็กมักบรรเลงเพลงไทย ทำให้แตงกวาทหารมหาดเล็กได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงมากในขณะนั้น (สุดแดน สุขเกษม. 2537 : 2)

จากการที่แตงกวาทหารออกมาบรรเลงให้ประชาชนฟัง และเกิดความประทับใจ ประกอบกับการขยายตัวของกองทัพไปสู่กรมทหารที่อยู่ตามมณฑลทหารต่างๆ ทำให้แตงกวาได้แพร่กระจายออกไปตามหัวเมืองต่างๆ จนเกิดเป็นแตงกวาบ้านขึ้นในจังหวัดต่างๆ ซึ่งมักเป็นจังหวัดที่มีกรมทหารเรือกองแตงทหารตั้งอยู่ เช่น พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และเพชรบุรี เป็นต้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์นั้น ทุกมณฑลทหารบกมักมีแตงกวาเป็นประจำ มีทหารรับราชการในกองแตงมากขึ้น ความต้องการนักเป่าแตงก็มากขึ้นเป็นสำคัญ จึงต้องมีการรับเด็กผู้ชายวัยรุ่นมาหัดฝึกเรียนดนตรีไว้คอยส่งไปรับราชการเป็นรายปี ดังนั้นจึงส่งครูที่เป็นนักเป่าแตงจากแตงกวาทหารบกไปประจำอยู่ตามภูมิภาค กล่าวกันว่าทุกแห่งตั้งราว 1 ถึงราว 11 ล้วนมีทหารแตงประจำกองทั้งสิ้น บางวงเล็กบ้างวงใหญ่ไม่เท่ากัน

ดังนั้น ช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรดาทหารแตงตามมณฑลทหารต่างๆ จึงได้มีส่วนเข้าไปสร้างวัฒนธรรมแตงกวาให้กับชาวบ้านจังหวัดที่มีกองแตงกวาเมื่อยามที่ชาวบ้านมีงานต่างๆ บรรดาทหารแตงก็ออกมาสร้างความบันเทิงให้แก่ชาวบ้าน จึงทำให้เกิดแตงกวาบ้าน

3.1.3.4 การกระจายของแตงกวาบ้านในสังคมไทย

ตลอดระยะเวลาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนไทยที่เป็นประชาชนคนธรรมดาได้เริ่มรู้จักกับแตง ในฐานะที่แตงเป็นวงดนตรีที่มีอยู่ในกรมทหารตามแบบอย่างชาติตะวันตกซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยขณะนั้น ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตามอย่างยุโรป นอกจากจะมีการนำ ระบบ ระเบียบ วิธีการ และกระบวนการอย่างยุโรปมาใช้แล้ว ทางด้านการบันเทิงแบบวัฒนธรรมตะวันตกก็เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในสังคมอีกด้วย สิ่งที่จะช่วยเสริมให้เกิดแตงกวาบ้านในสังคมไทย คือ ภาพยนตร์เงียบ ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมไทยขณะนั้น ประกอบกับภาพยนตร์เงียบเป็นสิ่งที่บันเทิงที่ชาวบ้านสามารถที่จะสัมผัสได้ กล่าวคือในสมัยช่วงรัชกาลที่ 1 ลงมา ความบันเทิงที่เป็นสาธารณะยังมีการแบ่งระหว่าง ราชสำนักกับสามัญชน บรรดาศิลปินชั้นสูงหรือการแสดงเพื่อความบันเทิงต่าง ๆ ยังคงมีเพียงในพระราชวังเท่านั้น การเสด็จไปไม่ว่าจะเป็น ละคร , ดนตรี , โขน และแตงกวาบ้าน ยังไม่มีโอกาสได้ยินได้ฟังและสัมผัสแต่อย่างใดทั้ง ๆ ที่บรรดานักดนตรีและนักแสดงที่ทำหน้าที่บรรเลงและแสดงอยู่ในพระราชวังส่วนใหญ่เป็นนักดนตรีและนักแสดงที่มาจากชาวบ้าน ครั้นเมื่อมีฝีมือดีก็จะเข้าฝากตัวเป็นข้ารับใช้อยู่ในวัง ภายใต้การอุปถัมภ์ค้ำชูของบรรดาเจ้านายและขุนนาง อันเป็นธรรมเนียมสืบต่อกันมา

ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 สังคมไทยมีการติดต่อกับประเทศตะวันตกมากขึ้นและมีการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วนแบบประเทศตะวันตก พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือการเลิกทาสและการบริหารประเทศแบบยุโรป ทำให้ประชาชนคนไทยล้วนแล้วแต่มีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการที่มีการติดต่อค้าขายกับประเทศตะวันตกทำให้วัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีส่วนกระตุ้นความต้องการในสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่องของการบันเทิง ทำให้เกิดวัฒนธรรมการบันเทิงแบบตะวันตกขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะช่วงต้นรัชกาลที่ 6 ได้เกิดความบันเทิงแบบใหม่ตามอย่างวัฒนธรรมตะวันตกขึ้น เช่น

- เครื่องเล่นแผ่นเสียง
- หนังสือ
- ละครอย่างฝรั่ง
- แตง (เป็นแตงกวาบ้านในเวลาต่อมา)

เอกลักษณ์ที่สำคัญของแตงกวาบ้านที่เกิดขึ้นในสังคมไทย คือการบรรเลงเพลงในขบวนแห่ตามประเพณีต่างๆที่จัดขึ้นโดยชาวบ้านในสังคมไทย แต่เดิมก่อนมีแตงเข้ามาบรรเลงในขบวนแห่นั้น สังคมชาวบ้านมีกลองยาวทำหน้าที่นี้อยู่ก่อนแล้ว งานทุกงานถ้าต้องมีขบวนแห่แห่กลองยาวทำหน้าที่บรรเลงสร้างความครึกครื้นให้กับผู้ร่วมขบวนแห่เป็นธรรมดาของผู้มีฐานะในสมัยนั้น ย่อมแสดงออกในด้านวัตถุและสิ่งประดับประดาเครื่องประกอบขบวนแห่ของตน เมื่อมีฐานะสูงย่อมต้องเตรียมวัตถุและของประดับตกแต่งในขบวนแห่ความมั่งมีของ เจ้าภาพให้ยิ่งใหญ่สมฐานะตน แตงเริ่มเข้ามา

มีบทบาทในสังคมชาวบ้าน ในฐานะเป็นเครื่องแสดง เพราะมิใช่เรื่องง่ายถ้าจะหาแถววงสัทวงมาบรรเลงสำหรับชาวบ้านธรรมดา

แต่วางชาวบ้านจึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีพื้นบ้านโดยเริ่มจากการบรรเลงนำหน้า ขบวนแห่แหม่นที่แสดงถึงความคิดในงานมงคลต่างๆ เช่น งานบวช งานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานแห่กฐิน ผ้าป่า ฯลฯ แต่วางชาวบ้านจึงได้เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น ประกอบกับการทางกรุงเทพฯ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้บรรดานักดนตรี ไม่ว่าจะเป็นแต่วางทหารบก แต่วางทหารเรือ ตลอดจนแต่วางเสือป่าพรานหลวงม้าหลวงฯ ต้องกระจัดกระจายกันออกสู่ท้องถิ่น พวกที่เป็นแต่วางทหารมักไปสังกัดตามกองดุริยางค์และกรมทหาร ส่วนที่เป็นแต่วางทูลกระหม่อม บริพัตรฯ และจางวางทั่วนั้นยังคงรวมตัวกันอยู่ มีบ้างที่กระจ่ายกันเข้าสู่แต่วางแถบชนเมือง รวมทั้งแต่วางเสือป่าพรานหลวงม้าหลวงฯ ที่กระจ่ายไปอยู่กับคณะละครร้องและวงดนตรีต่างๆ

สังคมไทยเมื่อมีงานมงคล สิ่งที่แสดงออกอย่างชัดเจนคือ “กิจกรรมสามัคคีรีนเริง” ซึ่งแสดงออกด้วยการ แห่แห่น ฟ้อนรำ ส่งเสียงเฮฮา เต็มไปด้วยรอยยิ้ม และที่ขาดเสียไม่ได้ก็คือ การสามัคคีกันทำบุญทำกุศล เช่น การร่วมกันแห่นาครอบพระอุโบสถ การร่วมทำอาหาร คาว หวาน เลี้ยงพระ การร่วมกันบริจาคทรัพย์ทำบุญ การร่วมกันจูงนาคเข้าโบสถ์ การร่วมกัน ใส่บาตร การร่วมกันกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ฯลฯ

แถวรวงข้าวบ้านในช่วงนั้นจึงเข้ามาในสังคมชาวบ้านโดยทำหน้าที่สร้างความบันเทิง สร้างความสนุกสนานครึกครื้นในช่วงก่อนวันงาน สังคมชาวบ้านนั้นเป็นสังคมแบบเครือญาติ ต่างจากสังคมอุปถัมภ์ที่แถวรวงเคยทำงานรับใช้นายมาก่อน จึงทำให้แถวรวงมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมากขึ้นในการจัดงาน เจ้าภาพมักว่าจ้างให้มาแห่แห่นตามขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งที่จะละเลยเสียมิได้คือการต้อนรับผู้ที่มาช่วยงาน แถวรวงจึงบรรเลงผ่อ่นคลายความเหน็ดเหนื่อยและลดความสับสนวุ่นวายของผู้คนที่มาช่วยงานในวันสุกดิบ การทำหน้าที่ของแถวรวงข้าวบ้าน ต่อสังคมขณะนั้นได้รับการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

ความต้องการตรวจชาวบ้านจะมีมากขึ้นในช่วงก่อนเข้าพรรษาของทุกปี (ฤดูบวชภาค) ในบางแห่ง มีนาคบวชวัดเดียวกันและในวันเดียวกันถึง 6-7 คน ก็จะมีการแห่นาคจากบ้านของนาค แต่ละคนไปประชันกันที่วัดเพื่อรอบวชพร้อมกันที่วัด เนื่องจากการถือฤกษ์ถือยามของชาวบ้าน จึงทำให้เกิดวันมงคลตรงกัน แตรวงจะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงให้กับชนแห่แหนของชาวบ้าน และเมื่อแตรวงหลายวงมาพบกันก็ยิ่งต้องแสดงความสามารถของตนออกมาอย่างเต็มที่ จึงมีการประกวดประชันกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อมีทหารไปฝึกเป้าแดรให้วงปีพาทย์บางวง ทำให้นักดนตรีสามารถบรรเลงได้ดีพอสมควรแต่ปีพาทย์บางวงที่ซื้อเครื่องดนตรีไปหัดกันเองจึงเกิดลักษณะการเป่าที่แปลกๆ ตั้งแต่การจับการเป่า และการปิดเปิดนิ้ว ตามคีย์เครื่องดนตรี ทำให้เกิดเทคนิคใหม่ขึ้นในวงปีพาทย์ที่ถือว่าเป็นเทคนิคเฉพาะของแถววงชาวบ้านคือการเป่าแบบ “ระบายลม” (เป็นเทคนิคการเป่าแบบไทย)

ช่วงปี พ.ศ. 2480-2490 จึงเป็นช่วงที่แถวชาวบ้านเกิดขึ้นอย่างเต็มตัวในสังคมชาวบ้าน และมีแถวชาวบ้านเพิ่มขึ้นอีกหลายวงซึ่งพอที่จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. แตรวงชาวบ้านที่มาจากกรมทหาร แตรวงชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีลักษณะเด่นคือ สามารถอ่านโน้ตสากลได้อย่างคล่องแคล่ว บรรเลงเพลงมาร์ชต่างๆ ได้มาก ทั้งเพลงมาร์ชของไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังสามารถบรรเลงเพลงจังหวะสากลได้ เช่น จังหวะมาร์ช วอลซ์ สโลว์ โพลก้า แต่จะเสียเปรียบในเรื่องของเพลงไทยซึ่งต้องเปลี่ยนคีย์ตามนักร้องหรือการย้ายบันไดเสียง (Transpose)

2. แตรวงชาวบ้านที่ได้ครูแตรจากกรมทหารแตรต่างๆ มาฝึก แตรวงชาวบ้านกลุ่มนี้สามารถอ่านโน้ตสากลและจำทำนองเพลงได้ แต่อ่านได้ไม่คล่องแคล่วเท่ากับแตรวงชาวบ้านที่มาจากกรมทหาร แตรวงพวกนี้จะเก่งในเรื่องเพลงแห่และเพลงลูกทุ่ง ไม่ค่อยจะมีความสามารถในการเปลี่ยนคีย์ (Transpose)

3. แตรวงชาวบ้านที่มาจากการหัดเป่าด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักดนตรีเป่าพาทย์ แตรวงชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป่าแบบไม่ใช้การปิดเปิดนิ้วตามทฤษฎีตะวันตกจะเป่าตามเสียงที่หูได้ยิน “ตู่โน้ว” จะมีความสามารถเป่าได้แต่เพลงไทยเท่านั้น มีพรสวรรค์ในเรื่องการเปลี่ยนคีย์ (Transpose)

ในปัจจุบัน การบรรเลงแตรวงชาวบ้านเป็นการตอบสนองความต้องการให้กับสังคมตามที่สังคมต้องการเท่านั้น แต่เรื่องราวแตรวงชาวบ้านในสังคมไทยมีสิ่งที่น่าสนใจอีกมากมาย แตรวงชาวบ้านเป็นวงดนตรีตะวันตกวงแรกในสังคมไทย และมีการพัฒนาการมาจากราชสำนักสู่ชาวบ้าน

3.2 พัฒนาการแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามได้ชื่อว่าเป็นเมืองดนตรีจะเห็นได้จากเป็นสถานที่พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในทางดนตรีเป็นอย่างยิ่ง (ทิพย์วรรณ แสงศรี. 2542 : 19) นอกจากนี้ยังเป็นถิ่นที่ให้งานแก่นักดนตรีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศมากมายหลายท่าน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเอื้อ สุนทรสนาน ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ และนายวงษ์ รวมสุข บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมภาคกลาง (สาขาการแสดงหุ่นกระบอก) ปี พ.ศ. 2529 ล้วนเป็นคนจังหวัดสมุทรสงครามทั้งสิ้น (กรมศิลปากร. 2544 : 108)

สุกรี เจริญสุข (2539 : 56-65) ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงครามนี้กันว่าเก่าแก่มาก แตรวงสมัยก่อนนั้น เริ่มกิจกรรมเหมือนกับวงปี่พาทย์ วงดนตรีไทยวงแตรวงเริ่มต้นที่วัดก่อน วัดเป็นผู้จัดการโดยเจ้าอาวาสคอยเป็นผู้ให้การสนับสนุน นักดนตรีไทยในสมัยนั้นถือเอาจากเด็กวัดมาเรียนเป็นนักดนตรี กินอยู่ที่วัดนอนอยู่ที่วัด ใช้วัดเป็นที่เรียนเป็นวงดนตรีที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัด

แตรวงเข้ามาในยุคของพระราชญาดิรักษาท้องเมืองของจังหวัดสมุทรสงคราม ราวปี พ.ศ. 2460 พระราชญาดิรักษายากให้มีแตรวง ท่านมีนิสัยชอบดนตรีเพราะแต่ก่อนมีกลองลูกเดียวเลย

อยากให้งองลูกเสือมีแถว และทางจังหวัดได้ซื้อเครื่องแถวมาชุดหนึ่ง แต่ไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่ามีเครื่องดนตรีอะไรบ้าง แต่คาดว่าเครื่องดนตรีน่าจะคล้ายกับสายครุฑณ์ และได้นำเครื่องไปไว้ที่อำเภอแล้วเรียกครูประจำตำบลมาฝึกหัดแถว ฝึกไปสักระยะหนึ่งก็ไม่เป็นวง ทางจังหวัดจึงสั่งให้เอาเครื่องดนตรีไปไว้ในโรงเรียนศรีทธาสมุทรโดยให้ครูผกเป็นผู้ควบคุมดูแล

แถวในจังหวัดสมุทรสงครามนั้นจะมี 2 สายหลักๆ คือ

1. สายของครูผก ดิษฐปัญญา (ลูกศิษย์ครูเวศ สุนทรจามร)
2. สายของครูพัฒน์ เคียงเจริญ

ครูผก ดิษฐปัญญา (ลูกศิษย์ครูเวศ สุนทรจามร) ครูผกเป็นทหารดุริยางค์และเป็นลูกศิษย์ของครูเวศ สุนทรจามร (เป่าแถวอยู่ในวงดนตรีคณะสุนทราภรณ์ เป็นผู้เรียบเรียงเสียงประสาน) ศึกษาทางด้านโน้ตสากล โดยเฉพาะเครื่องเป่าลมมีความชำนาญ ครูผกจึงเป็นที่รักใคร่ของครูเวศ ทั้งสองคนนี้เป็นศิษย์อาจารย์กันอย่างแน่นแฟ้น ครูผกจะคอยปรึกษาอาจารย์ตลอดเวลาระหว่างมาสอนแถวในจังหวัดสมุทรสงคราม เดิมครูผกเป็นคนจังหวัดสมุทรสงคราม บ้านอยู่แถวๆ คลองผีหลอก เข้ามาสอนที่โรงเรียนประจำจังหวัด คือโรงเรียนศรีทธาสมุทร

ครูผก ดิษฐปัญญา เกิดที่ตำบลบ้านปรก อำเภอคลองผีหลอก จังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. 2447 เรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาที่วัดช่องลม การศึกษาต่อระดับชั้นสูงกว่าประถมนั้นไม่มีหลักฐานสำหรับการเรียนดนตรีนั้น ได้ไปเรียนแถวกับครูเวศ สุนทรจามร ไปต่อเพลงที่กองทหาร หลังจากนั้นก็ได้เป็นครูสอนที่โรงเรียนศรีทธาสมุทร และได้สอนแถวให้กับแถวลูกเสือ

ครูผกมีภรรยาชื่อฟุ้ง เป็นคนเพชรบุรี มีลูกด้วยกัน 8 คน ครูผกได้สอนดนตรี จนตลอดชีวิตที่รับราชการจนปลดเกษียณ หลังจากปลดเกษียณก็ได้ไปทำสวนที่บางมด โดยเจ้าของสวนไม่ได้คิดค่าเช่าเลย ทำสวนอยู่ 10 ปี ตอนนั้นอายุประมาณ 70 ปี หลังจากนั้น ได้ย้ายครอบครัวไปซื้อที่แถวจังหวัดจันทบุรี ทำสวนทุเรียน เริ่มป่วยด้วยโรคปอด โรคราและเสียชีวิตอายุประมาณ 80 ปี

การเรียนการสอนของครูผก

ครูผกจะสอนให้ไล่เสียงต่ำสุดของแต่ละเครื่องมือ ไล่ขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงเสียงสูงสุดของแต่ละเครื่องมือ ลักษณะของเครื่องหมายถึงบันไดเสียง แฟลต ชาร์ป จะสอนก็ต่อเมื่อพบในเพลง เมื่อเป่าไล่เสียงได้คล่องแล้ว ก็จะเริ่มสอนส่วนของโน้ต พร้อมกับเขียนโน้ตให้อ่านควบคู่กันไป หลังจากนั้น ก็สอนระดับเสียงเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างพร้อม ก็เริ่มเล่นเพลง เพลงแรกนั้นเป็นพิธีการ เช่น เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงชาติ เพลงมหาชัย เพลงมหาฤกษ์ และเพลงมาร์ชต่างๆ แล้วจึงต่อยด้วยเพลงไทย ครูจะสอนให้รู้ประวัติเพลงพอสังเขป

ลูกศิษย์รุ่นแรกของครูผกก็คือ ครูยอ ครูหู่ ครูฟุ้ง ครูบุญ ครูพร้อม ฯลฯ ทุกคนส่วนใหญ่เป็นครูประจำตำบล ระหว่างที่ครูได้สอนอยู่นั้นครูผกยังได้ติดต่อกับ ครูเวศอยู่ และได้พาลูกศิษย์เข้าไปหาครูเวศเพื่อขอคำแนะนำ ครูเวศ สุนทรจามร จึงเปรียบเสมือนครูอีกคนหนึ่ง ที่บ้านของ

ครูผมนั้นยังมีเครื่องดนตรีเพื่อให้ลูกศิษย์ ฝึกซ้อม หลังจากซ้อมในเวลาไม่พอแล้วยังให้มาซ้อมต่อที่บ้านจนถึง 3 – 4 ทุ่มทุกวัน

แถวของจังหวัดสมุทรสงคราม อีกสายหนึ่งก็คือ สายของครูพัฒนา เคียงเจริญ

ครูพัฒนา เคียงเจริญ บ้านเกิดที่ตำบลคู้กระถิ่น จังหวัดราชบุรี เดิมเป็นทหารอยู่กองดุริยางค์ของราชบุรี เป็นนักปี่ที่มีฝีมือ (คลาริเน็ต) ภายหลังกองดุริยางค์ของราชบุรียกเลิก จึงได้เข้ามาสอนแถวที่สำนักวัดโพธิ์งาม จังหวัดสมุทรสงคราม ญาติพี่น้องภรรยาเสียชีวิตหมดแล้ว เป็นทหารกองดุริยางค์ ครูพัฒนา น่าจะเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับมาจากสายของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพราะช่วงที่ครูพัฒนาสอนอยู่ได้เอาแต่เพลงที่เป็นทางของ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทั้งนั้น

ขณะเดียวกันที่วัดโพธิ์งาม ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีวงดนตรีไทยอยู่แล้ว ทางวัดอยากจะมีแถวด้วย จึงได้ทาบทามครูพัฒนาให้มาช่วยสอน ตั้งแต่นั้นมา (พ.ศ. 2461 หรือ 2462) ช่วงนั้นมีแถวอยู่ 12 คน

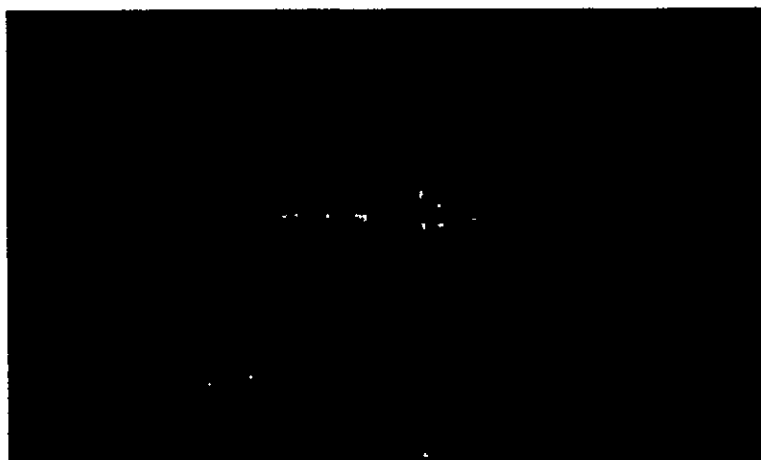
1. ปี่สั้น (E ^b Clarinet)	2 คน
2. ปี่หนึ่ง (B ^b Clarinet)	3 คน
3. ยูโฟเนียม (Euphonium)	2 คน
4. บาริโตน (Baritone)	2 คน
5. คอรัเน็ต (Cornet)	1 คน
6. เบสส์ (Sousaphone)	1 คน

เครื่องดนตรีชุดนี้ครูพัฒนาได้สั่งมาจากห้างรัตนมาลา วังบูรพา กรุงเทพฯ

ในสมัยนั้นแถวของวัดโพธิ์งามนั้นมีชื่อเสียงมาก แถวของวัดโพธิ์งามนั้นได้กระจายหาเงินรับงานต่างๆ ไปมากมาย เช่น งานบวช งานศพ จนถึงการบรรเลงประกอบหนัง ฯลฯ ลูกศิษย์ครูพัฒนา ในระยะแรกๆ มีครูเผือก ครูเข้า ครูบัว ครูพลอย เป็นต้นมา ลูกศิษย์หลายคนได้เสียชีวิตไปแล้ว ยังคงเหลือแต่ครูเผือกอยู่คนเดียว

เพลงส่วนใหญ่ของครูพัฒนาที่เอามาให้ลูกศิษย์เล่นนั้น มักเอามาจากมณฑลทหารที่ 11 พอสรุปได้ว่าเพลงต่างๆ มาจากสาขาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ระยะเวลาที่ครูพัฒนาได้ไปสอนที่สำนักวัดโพธิ์งามได้ 1-2 ปี ก็มีครูดนตรีไทยมาช่วยร่วมกันสอนกับ ครูพัฒนา ชื่อครูแปลก ครูแปลกนี้ประวัติยังไม่ทราบแน่ชัด เพียงแต่ทราบว่า มาจากในวังมาช่วยสอนในลักษณะสอนในวงดนตรีไทยของสำนักวัดโพธิ์งาม และได้ร่วมมือกับ ครูพัฒนาร่วมกันบันทึกโน้ตเพลงไทยเดิมมาเป็นสากล แล้วมาให้แถวบรรเลง เพลงที่ครูแปลกบอกให้ครูพัฒนาบันทึกจะเป็นเพลงประเภทโหมโรงเช้า-เย็น ส่วนการบันทึกเพลงไทยอีกประเภทหนึ่ง ที่บันทึกเป็นโน้ตสากล คือเพลงมอญต่างๆ ผู้ที่บอกเพลงมอญ ให้ครูพัฒนาบันทึกโน้ตนั้นก็คือ ครูเผือก เรื่องณรงค์ที่เป็นลูกศิษย์แถวของท่านนั่นเอง เพราะว่าครูเผือกเป็นนักดนตรีไทยเก่า ต่อมาได้มีการแลกเปลี่ยนโน้ตเพลงกับครูพัฒนา กับ “ครูเว” ครูเวนั้นเป็นครูสอนที่โรงเรียนดุริยางค์ทหาร บางนกแขวก เป็นโรงเรียนคริสต์อยู่ในโบสถ์ คือแลกเปลี่ยนเพลงมาร์ชกันมาบรรเลงเพราะเพลงมาร์ชที่ครูเวนั้นถูกส่งมาจากเมืองนอก คือเพลงอิตาลี ฝรั่งเศส เป็นต้น และเพลงมาร์ชเบอร์ต่างๆ

โรงเรียนตรุณานุเคราะห์นี้ยังมีเครื่องดนตรีที่ได้ส่งตรงมาจากเมืองนอก โดยไม่ต้องผ่านมือรัฐบาล เพราะเป็นคริสต์ เครื่องในรุ่นนั้นก็คือ Ossa เป็นชื่อยี่ห้อ มีแคร่แปลกๆ เป็นระบบ Rotary

ภาพประกอบ 3 : โรงเรียนตรุณานุเคราะห์ บางนกแขวก สมุทรสงคราม เป็นโบสถ์คริสต์ เป็นที่แลกเปลี่ยนโน้ตเพลงสากล ซึ่งมีกลุ่มมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4

ที่มา : สุกีรี เจริญสุข. (2539). แตรและแตรวงของชาวสยาม. หน้า 60.

การเรียนการสอนของครูพัฒน์

การเรียนการสอนแตรวงของครูพัฒน์นั้น เป็นอย่างเข้มข้นตามหลักแบบของทหารเป็นคน มีระเบียบเข้มงวดเอาจริงเอาจัง ครูเผือก เรื่องดนตรี ซึ่งเป็นลูกศิษย์ครูพัฒน์ที่ยังมีชีวิตอยู่เล่าให้ฟังว่า ครูพัฒน์เป็นคนดีมาก ซ้อมเป็นซ้อมไม่มีการเล่น ครูเผือกนับว่าเป็นลูกศิษย์ รุ่นแรกของแตรวงสมุทรสงคราม วิธีการสอนของครูพัฒน์ ท่านจะให้ไล่เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยเริ่มจากเสียงต่ำสุดของเครื่องมือนั้น จนถึงเสียงสูงสุดของเครื่องมือนั้นเท่าที่จะทำได้

ลักษณะการเรียนการสอนของครูพัฒน์นั้น สอนโดยระบบโน้ตสากล ซึ่งให้นักเรียนได้หัดเป่าลมเป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นก็ให้ไล่เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ขอนำสังเกตอีกอย่างคือ ครูพัฒน์จะเขียนตัวโน้ตต่ำสุดของแต่ละเครื่องมือนั้นๆ ไล่ขึ้นไปจนถึงเสียงสูงสุด จากนั้นก็จะไล่จากเสียงสูงลงมาเสียงต่ำ โดยเสียงแต่ละเสียงนั้น จะไม่มีเครื่องหมายแปลงเสียง (Flat-Sharp) โดยการสอนของครูพัฒน์ในเวลาที่สอนไล่เสียงจะไม่มีการสอนเครื่องหมายแปลงเสียง แต่จะสอนเครื่องหมายแปลงเสียงต่อเมื่อระยะหลังจากการเล่นเพลง เพลงแรกที่ต่อคือ เพลงสรรเสริญพระบารมี และหลังจากนั้นก็ต่อเพลงต่างๆ เช่น เพลงมาร์ชพระนาม (รัชกาลที่ 6 พระราชินีพณ) เพลงมาร์ชโสดเสนาะ เพลงมาร์ชภาณุรังษี และเพลงมาร์ชอื่นๆ การเรียนการสอนนั้นครูพัฒน์จะปลูกลูกศิษย์ให้ตื่นตั้งแต่ตี 4 ตี 5 แล้วซ้อมจนถึงตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน

บุคคลสำคัญทางด้านดนตรีในจังหวัดสมุทรสงคราม

1. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

ทิพย์วรรณ แสงศรี (2542 : 3,17-19) ได้กล่าวถึงพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจ ด้านนาฏกรรมและดนตรี ไว้ดังนี้

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี มีพระนามเดิมว่า “ฉิม” เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันพุธ ขึ้น 7 ค่ำ ปีกุน นพศก จุลศักราช 1129 ตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2310 ณ ตำบลอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม

พระราชกรณียกิจด้านนาฏกรรมและดนตรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระราชประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงทรงส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปะไทยทั้งทางด้านวรรณกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และงานช่างต่างๆ อย่างเต็มที่ ในด้านวรรณกรรมนั้น กล่าวกันว่าทรงส่งเสริมด้านวรรณกรรมจนเจริญขึ้นเป็นยุคทองแห่งวรรณคดีไทย ในรัชกาลของพระองค์จึงมีกวีสำคัญหลายท่าน อาทิ พระสุนทรโวหารหรือสุนทรภู่ พระเทพโมฬี (กลั่น) พระยาตรัง นายนครินทร์ธิเบศร์ (ทองอินทร์) และที่สำคัญคือ พระองค์เองก็ทรงเป็นกวีเอกด้วย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีผลงานพระราชนิพนธ์ขึ้นเฝี่ยมมากมาย เช่น บทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน บทละครเรื่องรามเกียรติ์ บทละครเรื่องไชยเชษฐา คาวี ไกรทอง มณีพิชัย สังข์ทอง กาพย์เห่เรือ บทพากย์โขนตอนนาคบาท ตอนนางลอย และบทละครเรื่องอิเหนา ซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของกลอนบทละคร

ภาพประกอบ 4 : พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงซอสามสายฟ้าฟาด

ที่มา : ทองดอ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. (2539). ปุชนียบุคคลไทย. หน้า 28.

งานศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่เจริญรุ่งเรืองมากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็คือนาฏศิลป์ เพราะพระองค์ทรงสนพระทัยในด้านนี้เป็นพิเศษ ทรงพระราชอุดสาหะ พระราชนิพนธ์ บทกลอนต่างๆ ไว้เป็นอันมาก ส่วนใหญ่เป็นพวกบทละคร เมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใดตอนใดแล้ว ก็โปรดให้ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์นำไปซ้อมกระบวนรำให้เข้ากัน เมื่อเรียบเรียงงดงามดีแล้วจึงนำไปใช้ ด้วยเหตุนี้บทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 จึงนำไปใช้ในการแสดงละครได้ดีและเป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ของชาติสืบต่อมาจนทุกวันนี้

นอกจากจะทรงสนพระทัยในด้านการละครแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ยังทรงพระปรีชาสามารถในด้านดนตรีเป็นอย่างยิ่ง เครื่องดนตรีที่ทรงถนัดและโปรดปรานมากคือ ซอสามสาย พระองค์ถึงกับทรงสร้างไว้เป็นซอคู่พระหัตถ์ และพระราชทานนามว่า “ซอสามสายฟ้าฟาด”

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เพลงไทยเดิมเอาไว้เพลงหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยได้เล่าถึงความเป็นมาของเพลงนี้เอาไว้ว่า คืนหนึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระสุบินว่าเป็นเวลากลางคืน ดวงจันทร์แจ่มจรัสท่ามกลางนภา ปรากฏว่าทรงได้ยินเสียงซอบรรเลงเพลงๆ หนึ่งไพเราะจับพระราชหฤทัยยิ่งนัก ครั้นบรรทมตื่นก็ทรงเรียกนักดนตรีหลวงมาต่อเพลงนั้นไว้ทันที เพลงนี้ในปัจจุบันมีชื่อว่า เพลงบุหลันลอยเลื่อนหรือเพลงทรงพระสุบิน อันเป็นเพลงไทยที่มีความไพเราะเพราะพริ้งและเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักดนตรีไทย

ภาพประกอบ 5 : เรือนไทยในอุทยานพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ที่มา : กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม. หน้า 223.

นอกจากนี้ กรมศิลปากร (2544 : 79) ได้กล่าวถึงอุทยาน ร.2 หรืออุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ ตำบลอันเป็นบริเวณดั้งเดิมที่ทรงพระราชสมภพ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อุทยานแห่งนี้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (มูลนิธิ ร.2) ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นประธาน วัตถุประสงค์ของมูลนิธิคือ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่ทรงเป็นนักปราชญ์ ศิลปิน กวี และราชสถาปนิกที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามประณีตไว้เป็นมรดกแก่ชาติ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวไทย มีพระเกียรติคุณปรากฏในนานาประเทศจนได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก เมื่อปี พ.ศ. 2511 และต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้วันพระราชสมภพ 24 กุมภาพันธ์ ได้รับการประกาศเป็นวันศิลปินแห่งชาติด้วย นอกจากนี้ การก่อสร้างอุทยาน ร.2 ยังมีวัตถุประสงค์ให้เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมในรัชกาลของพระองค์และ เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง

2. หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

กรมศิลปากร (2544 : 240-241) ได้กล่าวถึง หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

สมญา “คิตกวีเทวดา” (พ.ศ. 2424 - 2497) เดิมชื่อ ศร นามสกุล ศิลปบรรเลง เกิดเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2424 ณ บ้านคลองดาวดึงส์ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ดินแดนถิ่นที่เกิดนักดนตรีที่มีชื่อเสียงทั้งหลาย หลวงประดิษฐไพเราะเล่นดนตรีได้ตั้งแต่อายุ 5 ขวบ เครื่องดนตรีชิ้นแรกที่เล่น คือ ข้องวง เริ่มเล่นดนตรีแท้จริงกับบิดาเมื่ออายุ 11 ขวบ มีชื่อเสียงโด่งดังว่าเป็นมือระนาดที่มีดีหาตัวจับยาก ต่อมาได้ตีประชันวงและแสดงฝีมือจนมีชื่อเสียงโด่งดังในกรุงเทพมหานคร

คราวหนึ่งได้ตระนาดถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เพียงตีเพลงโหมโรงไอยเรศไม่ทันจบ ก็ได้รับคำชม และได้รับของประทานเป็นฉลองพระองค์แพร ครั้นได้ตีเดี่ยวเพลงกราวถวาย จึงได้รับแหวนเพชรเป็นรางวัลและได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระองค์นั้น มีหน้าที่รับใช้เปลี่ยนฉลองพระองค์ตั้งแต่นั้นมาและที่สุดได้ตำแหน่งจางวางมหาดเล็กในพระองค์

หลังจากถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ได้รับรับสั่งให้ประชันวงกับนักระนาดฝีมือเอกสมัยนั้น เพราะคำสบประมาทและความตั้งใจจริง จึงทำให้บังเกิดเพลงกราวในทางผืนขึ้น (คือผืนไปว่าครูเทวดามาต่อเพลงให้) ครั้นตีประชันเข้าจริง ๆ ก็ชนะในฝีมืออย่างเด็ดขาด ทำให้ชื่อเสียงโด่งดังที่สุดจนชื่อ จางวางศร ติดปากบุคคลทั่วไป

ภาพประกอบ 6 : หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ที่มา : กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม. หน้า 240.

ผลงานสำคัญด้านต่าง ๆ ของท่านมีดังนี้

1. ประดิษฐ์วิธีบรรเลงขึ้นใหม่ เป็นทางหวาน เรียกทางนี้ว่า “ทางกรอ” โดยทำขึ้นครั้งแรก

2. ในเพลงเขมรเลียบพระนคร 3 ชั้น ซึ่งขยายชั้นจากเขมรเขาเขียว 2 ชั้น ทำขึ้นเนื่องในการที่ท่านได้รับพระราชทานเหรียญทองรุจิรา รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2458)

3. เป็นต้นตำรับเพลงทางเปลี่ยน คือ เพลงเดียวกัน แต่บรรเลงไม่ซ้ำกันในแต่ละเที่ยว ได้บรรเลงครั้งแรกในงานพิธีเปิดประตูน้ำท่าหลวง (สระบุรี) หลังจากนั้นได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประดิษฐไพเราะ ในปี พ.ศ. 2451

4. คิดโน้ตตัวเลขสำหรับเครื่องดนตรีไทยขึ้น จนได้ปรับปรุงใช้กันมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังได้ประดิษฐ์เพลงที่มีท่อนนำ (Introduction) ขึ้นด้วย

5. เป็นผู้นำเครื่องดนตรีชวามาเมืองไทย คือ อังกะลุง และได้แก้ไขจนเป็นแบบไทย กับได้นำเพลงแบบชวามาดัดแปลงเป็นเพลงไทย และได้บรรเลงกันโดยทั่วไป

6. เป็นครูสอนดนตรีไทยในพระราชสำนักเมืองกัมพูชา และได้นำเพลงเขมรมาทำเป็นเพลงไทยหลายเพลง เช่น นกเขาชะแมร์ ชะแมร์กอฮอม ชะแมร์ชม เป็นต้น

7. เป็นต้นตำรับการบรรเลงดนตรีไทยโดยใช้อุปกรณ์ต่างๆมากมาย ได้วางแผนการตีระนาด สีซอ และอื่นๆ ไว้ด้วยวิธีการพิศดาร (ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น)

8. ริเริ่มการเดี่ยวระนาดสองรางด้วยลีลาที่เหมาะสม

9. เป็นต้นตำรับการบรรเลง และแต่งเพลง 4 ชั้น

เห็นได้ว่าจากฝีมือดนตรีและลีลาในการแต่งเพลงดีเยี่ยมแล้ว คิดกวีผู้นี้ยังได้สร้างผลงานใหม่ๆ ให้แก่วงการดนตรีไทยอย่างหาที่สุดมิได้ หลวงประดิษฐไพเราะมีชีวิตรอยู่ตลอดรัชสมัย รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 7 ครุหลวงประดิษฐไพเราะก็ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2497 เวลา 19.45 นาฬิกา อายุ 74 ปี 7 เดือน 7 วัน นับว่าดวงพระทีปทางดนตรีไทยดวงใหญ่ที่สุดได้ดับลงและนับสิ้นสมัยยุคดนตรีไทยเฟื่องฟูที่สุด บทเพลงบางเพลงที่ท่านครุหลวงประดิษฐไพเราะแต่งไว้ มีดังต่อไปนี้

เขมรปากท้อเถา เขมรพวงเถา เขมรราชบุรีสามชั้น

เขมรเลียบพระนคร แหกสาหร่ายเถา นกเขาชะแมร์เถา

ไ้คัลลังสามชั้น ลาวเสียงเทียนเถา กระแตไต่ไม้โหมโรง

บุเช็นซ็อก ปฐมดุสิตโหมโรง ม้าสะบัดกีบโหมโรง

ม้ารำ ครวญหาเถา ครุ่นคิดเถา

แขกขาวเถา ขอมทองเถา ทอยนอกเถา

นาคราชเถา แสนคำนิ่งเถา เหาเล่นน้ำเถา และชะแมร์กอฮอมดับ

3. ครูเอื้อ สุนทรสนาน

กรมศิลปากร (2544 : 241-243) ได้กล่าวถึง ครูเอื้อ สุนทรสนาน เกิดเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2453 ณ ตำบลโรงหีบ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตร นายดี นางแสม สุนทรสนาน บิดาเป็นช่างแกะสลักหนังใหญ่ มารดาเป็นชาวสวน เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้องสามคน เมื่อแรกเกิดจนเติบโต สู้วัยหนุ่มมีชื่อ บุญเอื้อ ซึ่งฟังเป็นชื่อผู้หญิง ต่อมาจึงใช้เพียง เอื้อ คำเดียว (ใช้ชื่อ เอื้อ ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี) สมรสกับนางสาวอาภรณ์ วรรณสูตร มีธิดาคนเดียวซึ่งปัจจุบันใช้นามสกุล เสนะวงศ์

ภาพประกอบ 7 : ครูเอื้อ สุนทรสนาน

ที่มา : กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม. หน้า 242.

การศึกษา

เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาเมื่ออายุ 4 ขวบที่โรงเรียนวัดใหม่ราษฎร์บูรณะ จังหวัดสมุทรสงคราม พออ่านออกเขียนได้ บิดาก็พาเข้ากรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2460) ฝากไว้กับหมื่นไพเราะพจมานผู้เป็นพี่ชาย ซึ่งขณะนั้นรับราชการเป็นคนพากย์โขน กรมมหรสพ กระทรวงวัง และได้เรียนต่อที่โรงเรียนวัดระฆังโฆสิตารามจนจบ ป.3 (จบประโยคประถมสมัยนั้น) จากนั้นเรียนที่โรงเรียนพรานหลวงสวนมัสกวัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงตั้งขึ้นให้เป็นโรงเรียนประจำ สอนดนตรีทุกประเภท สมัยนั้นมีพระเจนดุริยางค์เป็นอาจารย์ใหญ่ ครูเอื้อเลือกเรียนแขนงดนตรีฝรั่ง เลือกเรียนไวโอลินอยู่ 3 ปี และต่อมาเรียนเป่าแซกโซโฟน จนมีความชำนาญ

ชีวิตราชการ

พ.ศ.2463 ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการเป็นครั้งแรกประจำเครื่องสายฝรั่งหลวง กรมมหรสพ กระทรวงวัง รับพระราชทานยศเป็น เด็กชา เงินเดือนฯ ละ 5 บาท

พ.ศ. 2469 ได้เลื่อนชั้นประจำวง 1 เงินเดือนขึ้นเป็นเดือนละ 20 บาท

พ.ศ. 2471 ได้เลื่อนชั้นเป็น พันเด็กชา ตริ เงินเดือน 30 บาท

พ.ศ.2472 ได้เลื่อนชั้นเป็น พันเด็กชา โท

พ.ศ.2475 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้โอนไปรับราชการกรมศิลปากร ได้เงินเดือนฯ ละ 40 บาท

พ.ศ.2481 โอนไปรับราชการอยู่กรมโฆษณาการ ซึ่งต่อมาเป็นกรมประชาสัมพันธ์ในตำแหน่งหัวหน้าแผนกบันเทิง กองการต่างประเทศ (ต่อมาโอนไปอยู่กองกระจายเสียง) และปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าวงดนตรีสากล สุนทราภรณ์ จนครบเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2514

พ.ศ.2515-2516 กรมประชาสัมพันธ์ยังว่าจ้างให้รับราชการต่อในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญ การดนตรีอีก 2 ปี

พ.ศ.2516 เป็นสมาชิกสภาสมัชชาแห่งชาติ (10 ธันวาคม 2516)

ความรักและการแต่งงาน

ได้แต่งงานกับนางสาวอาภรณ์ กรรณสูตร มีธิดาคนเดียว ชื่อ อติพร ปัจจุบันคือ นางอติพร เสนะวงศ์

สรุปผลงานเพลง

แต่งเพลง ยอดสนต้องลม เป็นเพลงแรก เมื่อ พ.ศ. 2479

ขับร้องเพลงแรก คือเพลง ในฝัน เมื่อ พ.ศ. 2479

แต่งเพลงปลุกใจเพลงแรก คือ เพลง รักสงบ เมื่อ พ.ศ. 2483

เพลงถวายพระพรเพลงแรก คือเพลง ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น เมื่อ พ.ศ. 2489

แต่งเพลงสดุดีและเพลงปลุกใจรวมทั้งสิ้น ประมาณ 100 เพลง

เพลงถวายพระพรและถวายความจงรักภักดีล้นเกล้าทุกพระองค์ รวม 20 เพลง

เพลงประจำจังหวัดและเผยแพร่ความสำคัญของจังหวัดในรูปแบบต่างๆ

ประมาณ 100 เพลง

เพลงประจำสถาบันที่บันทึกแล้วประมาณ 300 เพลงและแต่งไว้ตามสถาบันต่างๆ ที่ยังไม่ได้บันทึกเสียงอีกประมาณ 300 เพลง

1.2.4 ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์

กรมศิลปากร (2544 : 243-245) ได้กล่าวถึง ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2466 ที่บ้านริมแม่น้ำแม่กลอง ตลาดบางจาก ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรชาย นายสังวาลย์ นางอบเชย นาคสวัสดิ์ เป็นบุตรคนที่ 2 ของพี่น้อง 9 คน สมรสกับนางวิไล นาคสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2493 โดยมีท่านครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นเจ้าภาพจัดงานให้ มีบุตรรวม 5 คน เป็นชาย 1 คน เป็นหญิง 4 คน

ภาพประกอบ 8 : ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์

ที่มา : กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสงคราม. หน้า 243.

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2475 - จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนประชาบาล อำเภออัมพวา
- พ.ศ. 2481 - จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทพศิรินทร์
- พ.ศ. 2486 - อนุปริญญาเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2495 - ปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. 2496 - ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
และปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต เกียรตินิยม (ดี) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. 2500 - ปริญญา Ph.D. ทางเศรษฐศาสตร์การเกษตร จากมหาวิทยาลัย
คอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา (CORNELL UNIVERSITY, NEW YORK STATE. USA)

ประวัติการรับราชการ

2 ต.ค. 2487 – ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี อันดับ 1 ตำแหน่งพนักงานสหกรณ์ตรี กองควบคุมสหกรณ์ กรมสหกรณ์

1 ส.ค. 2488 – ลาออกจากราชการไปศึกษาต่อ

2 ก.ย. 2489 - กลับเข้ารับราชการตำแหน่งเดิม

1 ต.ค. 2489 – โอนมารับราชการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตำแหน่งประจำแผนกสำนักงานเลขาธิการ

23 ก.ย. 2495 – ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นโท ตำแหน่งหัวหน้าแผนกสถิติและทะเบียน

20 ก.ค. 2500 – ดำรงตำแหน่งอาจารย์โท คณะกสิกรรมและสัตวบาล

20 ก.ค. 2503 – ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก ตำแหน่งอาจารย์เอกคณะกสิกรรมและสัตวบาล

9 ธ.ค. 2507 – ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นพิเศษ ตำแหน่งอาจารย์แผนกวิชาเกษตรศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์การเกษตร คณะกสิกรรมและสัตวบาล

15 ธ.ค. 2508 – รักษาการในตำแหน่งรองเลขาธิการสมาพันธ์แห่งชาติ ฝ่ายสังคมศาสตร์ แล้วไปเป็นผู้เชี่ยวชาญองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ในตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงเกษตรประเทศมาเลเซีย

1 ต.ค. 2511 – ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์คณะเกษตรศาสตร์และบริหารธุรกิจ

- รักษาการในตำแหน่งรองเลขาธิการสมาพันธ์แห่งชาติอีกครั้ง

- เป็นรองเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมเยาวชนแห่งชาติ

1 ต.ค. 2515 – ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ อัตรานพิเศษ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ

1 ต.ค. 2518 – ศาสตราจารย์คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ

29 มี.ค. 2519 – ลาออกจากราชการ รวมรับราชการ 31 ปี 3 เดือน

ผลงาน

ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นทั้งนักวิชาการ มีความรู้ทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักพูด ปาฐกถา อธิบาย และนักเขียน ที่มีผลงานมากมาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความสามารถพิเศษด้านดนตรีไทย

ในปี พ.ศ. 2489 ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้ตั้งคณะเครื่องสายไทยชื่อ คณะบางขุนนนท์ ซึ่งมีชื่อเสียงมากจนได้ออกรายการวิทยุ ท่านได้ฝึกซ้อมสามสายกับพระยาภูมิเสรี (จิตร จิตต์เสรี) เรียนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจนกระทั่งออกวิทยุเป็นประจำ จนกระทั่งเป็นที่สนใจของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งในที่สุดท่านก็ได้รับไว้เป็นศิษย์ ให้เรียนเพลงต่างๆ

ฝึกหัดการแต่งเพลง และหัดปีพาทย์ด้วย หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้มอบความไว้วางใจให้ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นครูดนตรีอย่างสมบูรณ์โดย ครอบให้อ่านโองการ ทำพิธีไหว้ครูสืบต่อจากท่าน

สรุปผลงานสำคัญ

1. การวิจัยและบทความต่างๆ ทางด้านเศรษฐศาสตร์ การบัญชีมากกว่า 100 เล่ม
2. เขียนตำราดนตรีไทย ได้แก่ ทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทยภาค 1 ภาค 2 ประมวลบทเพลงไทย (สำหรับบทปีพาทย์) วารสารไหว้ครูสโมสรดุริยางค์ไทย วารสารดนตรีไทยอุดมศึกษา 2523 หนังสือคู่มือฝึกอังกฤษกลอง หนังสือคู่มือฝึกขลุ่ย โน้ตเพลงไทยเป็นจำนวนกว่า 100 เล่ม และยังมีสรรพตำราอื่นๆ อีกมากมาย รวมทั้งบทความเผยแพร่ดนตรีไทย เอกลักษณะไทยและอื่นๆ อีกมากมาย

3. แต่งเพลงไทยไว้หลายประเภทดังนี้

- 3.1 ประเภทเพลงตับ ประมาณ 9 เพลง เช่น เพลงตับหนุมาน กล้องดวงใจ เพลงตับเจ้าพระยาสามตา เป็นต้น

- 3.2 ประเภทเพลงสามชั้น เพลงเถา ประมาณ 83 เพลง เช่น กระต่ายเต้น กรุ่นคำนี้เง จินตุดาว พม่าแปลง มอญครวญ บุษบันลอยเลื่อน (เถา) นอกจากนี้ยังได้คิดทางเดี่ยว ของเครื่องดนตรีต่างๆ ไว้มากมาย เช่น เดี่ยวขิมเพลงม้าย่อง เดี่ยวซอด้วง เชิดนอก กราวโน เดี่ยวซอสามสาย นารายณ์แปลงรูป เดี่ยวระนาด 3 รวง อาหนู เป็นต้น

- 3.3 ประเภทเพลงประโคม ประมาณ 13 เพลง เช่น พม่ารำชวาน มะลิลา มอญครวญ แสนรันทต เป็นต้น

- 3.4 ประเภทเพลงศาสนาและคติธรรมประมาณ 11 เพลง เช่น คุณธรรมความดี คีล – สมาริ – ปัญญา มรณานุสสติ เป็นต้น

- 3.5 ประเภทเพลงอวยพรงานมงคล 15 เพลง

- 3.6 ประเภทเพลงปลุกใจ 20 เพลง

ทุกเพลงที่กล่าวมา ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้เขียนตัวโน้ต สำหรับบรรเลงทั้งทางร้องและทางรับทั้งสิ้น เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเครื่องดนตรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 ซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบของดนตรีและการวิเคราะห์การใช้เครื่องดนตรีในพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา บทบาท หน้าที่และความสัมพันธ์ของดนตรีที่มีต่อการดำเนินกิจกรรมของสังคม ตามแบบแผนทางวัฒนธรรม (Manifest Function) และหน้าที่แฝง (Latent Function) ที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสัมพันธ์ สรุปได้ว่า

1. ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับดนตรีในฐานะเป็นสัญลักษณ์ทางสังคม จะสะท้อนผ่านความเชื่อทางศาสนา และระบบชนชั้นในสังคม
2. กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางจิตวิทยาและกายภาพในพิธีกรรมต่างๆ กล่าวคือภาพและเสียงของดนตรีมีผลกระทบต่อจิตใจของผู้พบเห็น ซึ่งทำให้เกิดจินตภาพ
3. เครื่องดนตรีเป็นเครื่องควบคุมสังคม ซึ่งระเบียบแบบแผนและกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่สังคม
4. รักษาสถาบันที่สำคัญทางสังคมและรักษาเอกลักษณ์ของพิธีกรรม
5. ทำให้เกิดความสืบเนื่องและความมั่นคงทางวัฒนธรรม

พรรณศิริ จุลภาพ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุตประเสริฐ ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี โดยมีคุณลักษณะ 8 ประการ คือ

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ
2. การกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. ความเป็นบูรณาการ
5. สร้างความบรรณสารสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตำบลบางปลามีหลักฐานปรากฏชัดเจนในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งประชากรมีอาชีพตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมดนตรีและนาฏศิลป์ที่โดดเด่น สร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ โดยบริหารเงินอย่างมีระบบและยุติธรรม ด้านจิตใจ มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการสร้างเกียรติ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในหมู่คณะ มีความสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ

สุดแดน สุขเกษม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “แตรวงชาวบ้าน” กับการรับใช้สังคม : กรณีศึกษาคณะถนนมศิลป์ พบว่า แตรวงชาวบ้านคณะถนนมศิลป์ เป็นแตรวงที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผสมวง และโอกาสในการแสดงอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับให้เข้ากับสังคมในแต่ละช่วงเวลา มีการจัดทำโน้ตดนตรีขึ้นในการบรรเลงเพื่อความสะดวกของนักดนตรี มีการจัดแบ่งประเภทของเพลง ที่จะใช้ในการแสดงเพื่อให้เหมาะสมในแต่ละโอกาสของการแสดง รวมทั้งมีการจัดรูปแบบการจัดวงดนตรีที่เป็นระบบ และมีบทบาทเด่นชัดต่อชุมชน 2 ประการ คือ ใช้บรรเลงเพื่อประกาศข่าวสาร รวมทั้งให้ความบันเทิงและใช้บรรเลงประกอบพิธีต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของการรับใช้สังคมของดนตรีพื้นบ้านไทย

สุธี ชำนาญสุธา (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาแตรวงในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของแตรวงในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2415 จนถึงปี พ.ศ. 2545 เป็นช่วงระยะเวลา 130 ปี โดยมีแหล่งกำเนิดและพัฒนาการจาก 4 แหล่ง ประกอบด้วย แหล่งที่หนึ่ง จากวัดช่องลมโดยการนำของหลวงปู่เทิ้ม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร แหล่งที่สอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามโดยการนำของ นายใจ ชำนาญสุธา แหล่งที่สามจากตำบลบ้านบ่อ จังหวัดสมุทรสาครโดยการนำของนายทองหล่อ มีขันทอง, นายย้ง ดนตรี, นายประสิทธิ์ โพธิ์เจริญ และแหล่งที่สี่จาก อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยการนำของ นายอุดม สวยดี และศิษย์วัดธรรมและวิถีชีวิตของนักดนตรี และเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งการบรรเลงเพลงต่างๆ ในแตรวง ด้านกระบวนการสืบทอดและแนวทางในการดำรงอยู่ในอนาคตแตรวง เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การดำเนินชีวิตในอาชีพแตรวงเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ยังคงยึดอาชีพแตรวงและเป่าพาทย์นี้ต่อไป โดยยังมีอาชีพอื่นเป็นหลักอยู่ และในอนาคตจะแพร่ขยายอาชีพนี้ไปยังลูกหลานอีกต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามกระบวนการมนุษยวิทยามุสิกวิทยา (Ethnomusicology) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูล
3. การจำแนกและจัดกระทำข้อมูล
4. การลำดับและตรวจสอบข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานเอกสารต่างๆ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารตำรา แถบบันทึกลีลา เพื่อเป็นการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

1. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
3. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
4. หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม
5. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. หอสมุดประชาชน จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆ เพื่อเป็นการนำไปสู่ความรู้และเป็นการเชื่อมต่อของข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารข้างต้น โดยคัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม เขตพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภอบางคนที และอำเภอมัทพวา โดยเริ่มจากการติดต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง และทำการนัดหมายเพื่อสอบถามถึงสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกเทป การบันทึกภาพ ดังนี้

1.2.1 อำเภอเมืองสมุทรสงคราม แตรวงคณะประทักษิณ ตำบลนางตะเคียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2.2 อำเภอบางคนที แตรวงคณะบางคนทีมีวลิต ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2.3 อำเภออัมพวา แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

2. วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูล

วิธีที่ใช้ดำเนินการวิจัยเป็นไปตามขั้นตอนของมานุษยวิทยา ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
จากบุคคล ได้แก่

การสัมภาษณ์ผู้รู้

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- นักวิชาการท้องถิ่น
- ผู้สูงอายุในชุมชน
- หัวหน้าวงศ์ดนตรีแตรวงคณะต่างๆ
- นักดนตรีแตรวงคณะต่างๆ

รายนามผู้ให้ข้อมูล

1. นายสนม กำเนิดอยู่	กำนัน
2. นายชนะ อินทรโชติ	กำนัน
3. นายบุญสืบ บุญเนียม	ผู้ใหญ่บ้าน
4. นายแมน สุภาเกตุ	ผู้ใหญ่บ้าน
5. นายณัฐพงษ์ ชูอรุณ	นักวิชาการท้องถิ่น
6. นายชูชีพ ฤทธิเดช	นักวิชาการท้องถิ่น
7. นายถุงเงิน สีนวน	ผู้สูงอายุในชุมชน
8. นายสนอง ประชานิยม	ผู้สูงอายุในชุมชน
9. นายอนุ ชูอรุณ	หัวหน้าวงศ์ดนตรีแตรวงคณะประทักษิณ
10. นายจรรยา ปานนาค	หัวหน้าวงศ์ดนตรีแตรวงคณะบางคนทีมีวลิต
11. นายสินธ์ แสงจันทร์	หัวหน้าวงศ์ดนตรีแตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์
12. นายสำราญ ปานนาค	นักดนตรีแตรวง
13. นายวิรัช แสงจันทร์	นักดนตรีแตรวง
14. นายปิยนันท์ ยิ้มเมาะ	นักดนตรีแตรวง

2.2 การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตพร้อมกันกับบันทึกข้อมูลตามแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องและทิศทางที่สอดคล้องกับการนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3 การบันทึกข้อมูล โดยมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย ได้แก่ การจดบันทึก แลบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป]

3. การจำแนกและจัดกระทำข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามแล้ว นำมาจัดหมวดหมู่โดยนำมาเรียบเรียงเชิงพรรณนา ดังนี้

3.1 เป็นข้อมูลเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวง และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

3.2 เป็นข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

4. การลำดับและตรวจสอบข้อมูล

4.1 ทำการลำดับและตรวจสอบข้อมูล ทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและข้อมูลทางด้านดนตรี

4.2 เปรียบเทียบข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม กรณีที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ก็ทำการซ่อมข้อมูล โดยตรวจสอบจากเอกสารนักวิชาการ หัวหน้าวงและนักดนตรีในวงแตรวง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้จัดแยกประเภทข้อมูลและทำการศึกษาวิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่

5.1.1 ประวัติความเป็นมา

5.1.2 องค์ประกอบของแตรวง ซึ่งประกอบด้วย

- นักดนตรี
- พิธีกรรมก่อนการบรรเลง
- เครื่องดนตรี
- เพลงที่ใช้ในการบรรเลง
- การฝึกซ้อม
- การรับงาน
- รายได้ของวง

- การสืบทอด
- ลักษณะเด่นของวง
- ทศนคติและแนวทางในอนาคต

5.2 ข้อมูลที่ได้มาจะทำการวิเคราะห์หาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม โดยใช้ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. อยู่อย่างไทย
2. ใส่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างสมอุดมการณ์
6. สืบสานวัฒนธรรม
7. จัดจำประเพณี
8. ขงดีศาสนา

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าว สามารถที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ชุมชน เพื่อสืบค้นหาความเข้มแข็งของวัฒนธรรมด้านดนตรี เพื่อศึกษาให้ทราบถึงการดำรงอยู่ของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นจะนำมาเรียบเรียงในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์เป็นความเรียง และสรุปเป็นรายงานวิจัยต่อไป

6. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบพรรณนาวิเคราะห์เป็นรูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์ด้วยการแบ่งเป็นบทต่างๆ 5 บท ได้แก่

- 6.1 บทนำ
- 6.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 6.3 วิธีดำเนินการวิจัย
- 6.4 แตรวงชาวบ้านและการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม
- 6.5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

แตรงชาวบ้านและการวิเคราะห์ความเข้มแข็ง ทางวัฒนธรรมของแตรงในจังหวัดสมุทรสงคราม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยโดยศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรง และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตรง โดยผู้วิจัยศึกษาแตรงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามในเขตพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอ อำเภอละ 1 วง ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม แตรงคณะประทักษิณ อำเภอบางคนที แตรงคณะบางคนทีมิวสิก และอำเภออัมพวา แตรงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์หาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรงในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังต่อไปนี้

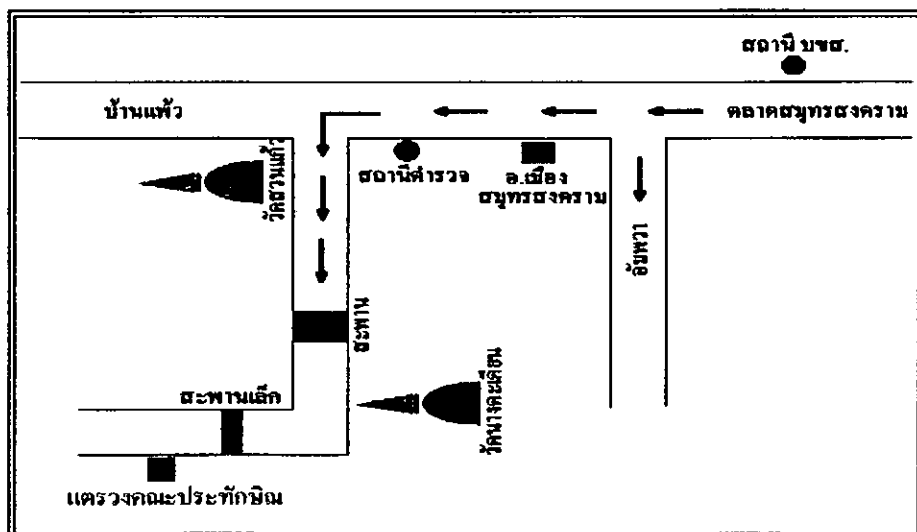
1. สภาพและลักษณะของแตรงในจังหวัดสมุทรสงคราม

1.1 แตรงคณะประทักษิณ

แตรงคณะประทักษิณ เป็นแตรงชาวบ้านที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดใกล้เคียง มีผลงานประเภทแตรงมากมาย ทั้งทางด้านการบรรเลง การประพันธ์ การเผยแพร่ และการศึกษา โดยเน้นวิชาการมากกว่าวิชาชีพ และเป็นที่ยอมรับของแตรงคณะอื่นๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม

แตรงคณะประทักษิณ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 68/2 หมู่ 5 ตำบลนางตะเคียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่การเดินทาง แตรงคณะประทักษิณ

1.1.1 ประวัติความเป็นมา

แตรวงคณะประทักษิณ ก่อตั้ง ปี พ.ศ. 2519 โดยนายอนุ ชูอรุณ บิดาคือ นายสนั่น ชูอรุณ เป็นนักดนตรีแตรวงเป่าปี่คลาริเน็ต หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ในยุคหนึ่งเจียบ เป็นลูกศิษย์ของครูพัฒน์ เคียงเจริญ ซึ่งเป็นครูแตร์ที่มีชื่อเสียงมากในยุคนั้น จากความเป็นนักดนตรีที่ได้ซึมซับเข้ามาทำให้นายอนุ ชูอรุณ มีความรักและ ความผูกพันทางด้านดนตรีแตรวง แต่เนื่องจากนายสนั่น ได้เห็นความลำบากของนักดนตรีแตรวงในสมัยนั้น ทำให้มีความคิดที่ไม่อยากที่จะให้ลูกเป็นนักดนตรี ต่อมาใน พ.ศ. 2500 นายอนุ ชูอรุณ ได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา ทำให้มีความรู้ทางด้านเครื่องสายไทย โดยเฉพาะซอด้วง หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2505 ได้บรรจุเข้ารับราชการครูประจำบาลที่โรงเรียนวัดปากกลัด (ผลาคารบำรุงวิทย์) ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และเรียน อัลโต แซกโซโฟน กับครูพิชัย บุญเป่า ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของครูยก ดิษฐปัญญา (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) วิธีการสอน ครูจะสอนให้ฝึกไล่เสียงให้ถูกต้องก่อน จากนั้นก็จะต่อเพลงไทยง่ายๆ เมื่อมีความชำนาญจึงต่อเพลงไทยที่มีลูกล่อ ลูกขัด ที่ยากขึ้น จนสามารถเป่าออกงานได้ ส่วนเพลงมาร์ชต่างๆ นั้นจะแปลงจากโน้ตสากลมาเป็นโน้ตไทย ปี พ.ศ. 2512 ได้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย และในปี พ.ศ. 2513 ได้ไปเรียนทฤษฎีโน้ตสากลหลักสูตร TRINITY จากนาวาโทอาร์ สุชะเกศ ที่บ้านพักในกองดุริยางค์ทหารอากาศ ทุ่งมหาเมฆ ทุกวันอาทิตย์ และได้ระดับเกรด 4 เมื่อปี พ.ศ. 2514 ด้วยความรู้ความสามารถที่ได้รับ ประกอบกับการซึมซับและถ่ายทอดทางด้านดนตรีจึงได้ก่อตั้งวงดนตรีแตรวงขึ้น ในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งสมาชิกในวงรุ่นแรกๆ มี 10 คน ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกในครอบครัว และลูกศิษย์ที่มาฝึกหัดด้วย และได้ตั้งชื่อว่า แตรวงคณะประทักษิณ ซึ่ง “ประทักษิณ” นั้น แปลว่า เวียนขวาซึ่งมาจากการเวียนเทียนในตอนทำขวัญนาคนในงานบวชนั่นเอง แตรวงคณะประทักษิณมีการเติบโตและพัฒนาสูงสุด ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วิชาเอกดนตรีไทยโดยเลือกเครื่องมือนอก ซอด้วง ทำให้อาจารย์ประทักษิณเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านดนตรีแตรวง จนเป็นที่รู้จักของประชาชนและแตรวงคณะอื่นๆ ทั่วไป นักดนตรีหลายคนได้มาฝึกหัดแตร์ที่นี่ และได้เป็นแหล่งกำเนิดวงดนตรีแตรวงในรุ่นต่อ ๆ มา

ปี พ.ศ. 2547 สมาชิกในวงได้รับช่วงดำเนินการต่อจาก นายอนุ ชูอรุณ จนถึงปัจจุบัน

1.1.2 องค์ประกอบของแถว ซึ่งประกอบด้วย

1.1.2.1 นักดนตรี แถวคณะประทัภณณ ประกอบด้วยสมาชกจำนวน 9 คน

ตาราง 2 แสดงจำนวนสมาชกของแถวคณะประทัภณณ

ชือ-สกุล	อายุ	เครื่องดนตรีที่เล่น	การศึกษา	อาชีพ
1 นายอนุ ชูอรุณ	64	ฉิ่ง (ผู้ควบคุมวง)	กศบ. ดุริยางคศาสตร	ข้าราชการบำนาญ
2 นายพนัส ชูอรุณ	27	คลาริเน็ต	ม. 6	ทหารดุริยางค์
3 นายณนทพศ ชูอรุณ	28	อัลโต แซกโซโฟน	ป.ตรี เนเธอร์แลนด์	ครูสอนพิเศษ
4 นายอำนาจ ชูอรุณ	49	ทรัมเป็ต	ค.บ. ดนตรีศึกษา	ข้าราชการครู
5 นายสุทธินันท์ ชูอรุณ	19	ทรัมเป็ต	ม. 6	กำลังศึกษา
6 นายอรุณชัย ชูอรุณ	47	ทรอมโบน	คบ.ดนตรีศึกษา	ข้าราชการครู
7 นายธีระศักดิ์ มาขรรณ	18	ยูโฟเนียม	ม. 5	กำลังศึกษา
8 นายวิวัฒน์ชัย กลั่นกลิ่นหอม	26	ทูบา	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน
9 นายอาคเนย์ ชูอรุณ	37	กลองมริกัณ	ค.บ. ดนตรีศึกษา	ข้าราชการครู

1.1.2.2 พิธีกรรมก่อนการบรรเลง

การออกงานแต่ละครั้งพิธีกรรมก่อนบรรเลงถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญของนักดนตรีทุกคนที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นายอนุ ชูอรุณ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการยกครูก่อนการบรรเลงว่า

1. เพื่อเป็นการรักษาธรรมเนียมดนตรีที่ดีงาม
2. เพื่อให้สมาชกในวงมีสมาธิในการบรรเลง

แถวคณะประทัภณณเมื่อถึงบ้านเจ้าภาพสิ่งที่จะต้องทำเป็นอันดับแรกก่อนการบรรเลง คือ การยกครู ซึ่งทางเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมให้ ประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน เงิน 12 บาท เป็นหลักสำคัญซึ่งขาดไม่ได้ส่วน เหล้า บุหรี่จะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วขึ้นอยู่กับทางเจ้าภาพหรือคนหางานจัดหาให้ หลังจากจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ใส่พานเรียบร้อยแล้วหัวหน้าวงจะเป็นผู้กระทำพิธี จุดเทียน และรูป 3 ดอก พร้อมยกพานขึ้นเหนือศรีษะ และกล่าวบทสวด ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)

ข้าพเจ้าขอระลึกถึงพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งปวง ที่สถิตอยู่ ณ สถานที่นี้ ขอให้การบรรเลงแตรวงเป็นไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง หลังจากนั้นจะบรรเลงเพลงมาร์ชบริพัตร เพื่อเป็นการโหมโรงและบรรเลงเพลงต่างๆ ต่อไป แต่ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับโอกาสหรือช่วงเวลาที่เหมาะสมในขณะนั้นว่าเป็นพิธีการแบบใด แล้วจึงใช้เพลงให้เข้ากับพิธีในขณะนั้น

1.1.2.3 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นอยู่เป็นประจำ มีทั้งเครื่องดนตรีที่จัดซื้อเข้ามาใหม่ และเครื่องดนตรีที่ตกทอดกันมา

ตาราง 3 แสดงจำนวนเครื่องดนตรีของแตรวงคณะประทีปนิคม

เครื่องดนตรี	จำนวน	ยี่ห้อ	ที่มา
1. คลาริเน็ต	1	KING USA	ร้านซ่อมแตร
2. อัลโต แซกโซโฟน	1	COUESNON ฝรั่งเศส	หลังกระทรวงกลาโหม
3. อัลโต แซกโซโฟน	1	HENRY SELMER	จากเวียงนครเขมม
4. ทรัมเปต	1	BOOSEY & HAWK	จากเวียงนครเขมม
5. ทรัมเปต	1	HOLTON USA.	จากเวียงนครเขมม
6. ทรัมเปต	1	SELMER ฝรั่งเศส	ซื้อต่อจากนักดนตรีด้วยกัน
7. ทรอมโบน	1	COUESNON ฝรั่งเศส	จากเวียงนครเขมม
8. ทรอมโบน	1	BESSON ฮอลแลนด์	จากเวียงนครเขมม
9. ยูโฟเนียม	1	BESSON ฮอลแลนด์	จากเวียงนครเขมม
10. ทูบา	1	B&S เยอรมัน	ร้าน ดร. สุกรี
11. กลองมกรัน	1	ไม่ระบุยี่ห้อ แต่ใช้ หนังสือกลองมาตรฐาน	จากเวียงนครเขมม

1.1.2.4 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้ในการบรรเลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) งานมงคล เมื่อมีการจัดงานมงคล ได้แก่ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน กฐินผ้าป่า หรือกระทำพิธีต่างๆ เจ้าภาพจะต้องเตรียมการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการดูฤกษ์ยาม และการเตรียมสิ่งประกอบพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคล ดังนั้นบทเพลงที่ใช้บรรเลงจึงต้องเป็นบทเพลงที่เสริมบรรยากาศที่เป็นมงคล

เพลงที่ใช้จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. เพลงขณะนั่งบรรเลง และ 2. เพลงบรรเลงขณะเดินแห่ ในการบรรเลงแต่ละครั้งนั้น

1. เพลงที่ใช้ขณะนั่งบรรเลง หลังจากบูชาครูเรียบร้อยแล้วก็จะบรรเลงเพลงมาร์ชบริพัตร จำนวน 1 เพลง เป็นการโหมโรง และบรรเลงเพลงอื่นๆ ต่อไป แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับโอกาสหรือเวลาในขณะนั้นเป็นพิธีการแบบใด และเลือกเพลงให้เหมาะสมกับโอกาสนั้น แต่จบด้วยเพลงเจ้าภาพจงเจริญ และเพลงสรรเสริญพระบารมีเสมอ

2. ส่วนในช่วงแห่ จะเริ่มด้วยเพลงกราวทะเลสูงก่อน หลังจากนั้นจะบรรเลงเพลงรำวงหรือเพลงตามสมัยนิยมต่างๆ 2-3 เที้ยวสลับกันไป และใช้เพลงเชิดขนะที่นำคากำลังจะเข้าโบสถ์

ตาราง 4 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลขณะนั่งบรรเลงและเพลงบรรเลงขณะเดินแห่

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
1. เพลงมาร์ชบริพัตร	1. เพลงกราวทะเลสูง
2. เพลงมาร์ชสยามมานุสติ	2. เพลงกระแตไต่ไม้
3. เพลงมาร์ชไทยรวมกำลัง	3. เพลงสร้อยลำปาง
4. เพลงมาร์ชราชนาวิ	4. เพลงเขมรชมจันทร์
	5. เพลงอัสวาลีลา
	6. เพลงรำวง
	7. เพลงตามสมัยนิยม

เพลงที่ใช้บรรเลงส่วนใหญ่ได้เรียบเรียงสำหรับใช้กับแตรวงโดยเฉพาะ

2) งานอวมงคล จะบรรเลงเพลงที่มีเสียงเพลงมอญ หรือเพลงที่มีเนื้อหา คำร้อง และทำนองที่มีอารมณ์เศร้า งานอวมงคลที่ใช้แตรวงบรรเลงได้แก่ งานศพ งานแห่กระดูก ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าภาพจะจัดงานที่วัด เพลงที่บรรเลงนั้นมี 4 ลักษณะ คือ 1. เพลงที่ใช้ขณะนั่งบรรเลง 2. เพลงที่ใช้ขณะยกศพ 3. เพลงที่ใช้ขณะเดินทางจากบ้านไปวัด 4. เพลงในขณะเดินทางกลับบ้าน

ตาราง 5 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคล

เพลงในขณะนั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทางออกจากบ้านไปวัด	เพลงในขณะเดินทางกลับบ้าน
1. เพลงนางหงส์ 2 ชั้น	-	1. เพลงวอลท์ซ	-
2. เพลงมอญรำดาบ		2. เพลงสโลว์มาร์ช	
3. เพลงมอญอ้อยอิ่ง		3. เพลงพญาโคก	
4. เพลงโหมโรงแขกมอญ		(เลื่อนขึ้นเมรุ)	
5. เพลงมันตะเล			
6. เพลงแขกมอญบางขุนพรหม			
7. เพลงหกบท			

เพลงในขณะนั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะ ยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง ออกจากบ้านไปวัด	เพลงในขณะ เดินทางกลับบ้าน
8. เพลงอะแซหฺรฺนํ			
9. เพลงพม่าแปลง			
10. เพลงธรรมเนียมรณสง			
11. เพลงน้ำตาแสงใต้			
13. เพลงใจหวลครวญรำพัน			
14. เพลงพญาโศก			

เพลงที่ใช้ประกอบการฉลอง (เลื่องพระตอนเพล)

การฉลอง คือ การเลื่องพระในตอนเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติ หรือพี่น้องของเจ้าภาพที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดได้ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล เพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการฉลองเลื่องพระตอนเพล

1. เพลงสาธุการ
2. เพลงโหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์
3. เพลงแขกสาย
4. เพลงเขมรละออองค์
5. เพลงเขมรโพธิสัตว์เถา
6. เพลงแขกขาว
7. เพลงราตรีประดับดาว
8. เพลงเขมรปากท่อ
9. เพลงครอบจักรวาล
10. เพลงแขกเชิญเจ้า
11. เพลงแสนคำนึง

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการฉลองเลื่องพระตอนเพล แต่วางคณะประทัภษณจะบรรเลงเพลงไทยเดิมต่าง ๆ หมุนเวียนกันไป เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางด้านบทเพลง และจะเน้นเพลงที่มีสำเนียงเพลงแขก กับเพลงสำเนียงเขมรเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสามารถออกสำเนียงแตรได้ดีกว่าเพลงประเภทอื่นๆ

1.1.2.5 การฝึกซ้อม

คณะกรรมการประตักษิณจะบรรเลงด้วยโน้ตเพลงสากลเป็นส่วนใหญ่ โดยมีนายอำนาจ ชูอรุณ เป็นผู้เรียบเรียงเขียนโน้ตเพลงประจำวง เพลงที่เรียบเรียงมีทั้งเพลงไทยเดิม เพลงมาร์ช และเพลงตามสมัยนิยม ในการฝึกซ้อมคณะกรรมการประตักษิณส่วนใหญ่เป็นครูสอนทางด้านวิชาดนตรีอยู่แล้ว จะฝึกซ้อมก็ต่อเมื่อวงเข้าร่วมการประกวดหรือรับงานเท่านั้น

1.1.2.6 การรับงาน

คณะกรรมการประตักษิณ นายอนุ ชูอรุณ จะเป็นผู้รับงาน ซึ่งในการรับงานจะต้องดูความพร้อมในเรื่องเวลาของสมาชิกในวง เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการเป็นอาชีพหลัก การรับงานจะคิดเป็นช่วงระยะเวลาประมาณ 3-5 ชั่วโมงต่อ 1 เวลา อัตราค่าจ้างจะคิดอัตราเวลาละ 4,000 บาท ถ้า 2 เวลา คิดอัตรา 8,000 บาท ซึ่งในการรับงานของวงดนตรีตำรวจนั้น แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ เวลาเดียว จะเริ่มเข้างาน 7.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา หรือ เริ่ม 10.00 นาฬิกา ถึง 15.00 นาฬิกา สองเวลา จะเริ่มเข้างาน 13.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา ของวันถัดไป

1.1.2.7 รายได้ของวง

รายได้ของวงจะได้รับจากงานมงคล และงานอวมงคล ซึ่งงานมงคล เช่น งานบวชจะรับในช่วงเทศกาลบวชหรือก่อนเข้าพรรษา และงานตามเทศกาลต่างๆ อีก ประมาณปีละ 20 งาน และงานศพประมาณปีละ 10 งาน

1.1.2.8 การสืบทอด

คณะกรรมการประตักษิณมีการสืบทอดทางด้านดนตรีที่มีความเข้มแข็งมาก ทายาทรุ่นลูกหลานยังสืบทอดดนตรีตำรวจต่อไป และมีการพัฒนาดนตรียิ่งรากลึกลงไป จะเห็นได้จากนายอนุ ชูอรุณ ได้ส่งบุตรชาย นายนันทพงศ์ ชูอรุณ ไปศึกษาวิชาดนตรีที่ Bachelor of Music Rotterdam Conservatorium ประเทศเนเธอร์แลนด์ นอกจากนี้ยังได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีให้กับผู้ที่สนใจทั่วไป

1.1.2.9 ลักษณะเด่นของวง

ลักษณะการบรรเลงคณะกรรมการประตักษิณจะอนุรักษ์การบรรเลงเพลงไทยเดิมแบบดั้งเดิม มีการตั้งแสดงโน้ตในการบรรเลง สมาชิกของวงสามารถอ่านโน้ตสากลได้ มีการนำเพลงไทยเดิม เพลงมาร์ช และเพลงตามสมัยนิยม มาเรียบเรียงตามแนวทางของตำรวจ

1.1.2.10 ทิศนคติและแนวทางในอนาคต

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าแตรวงคณะประทักษิณ นายอนุ ชูอรุณ และสมาชิกในวง มีทัศนคติที่จะอนุรักษ์ดนตรีไทยประเภทแตรวงอย่างแท้จริง การบรรเลงเพลงส่วนใหญ่จะเน้นเพลงไทยเดิมเป็นสำคัญ และมีการนำเพลงไทยเดิมมาเรียบเรียงเขียนเป็นโน้ตสากล อยากให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของแตรวง หน่วยงานราชการควรเข้ามาสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้านแขนงนี้ให้มากขึ้น

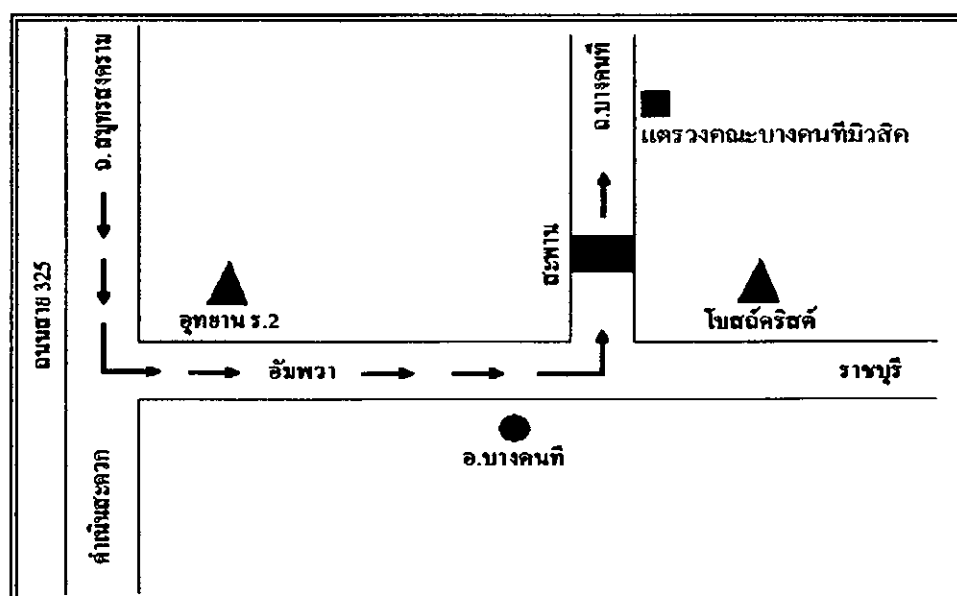
ในปัจจุบันแตรวงชาวบ้านในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม ที่มีการรับงานแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน มี 7 คณะ คือ 1. แตรวงคณะรุ่งฤทธิ์บรรเลงไทย 2. แตรวงคณะ ท. อุทัยบรรเลง 3. แตรวงคณะ ศิริบรรเลง 4. แตรวงคณะประเทืองศิลป์ 5. แตรวงคณะนรากร 6. แตรวงคณะพงษ์ศิลป์ และ 7. แตรวงคณะประทักษิณ

1.2 แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก

แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก เป็นแตรวงที่มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ มีการสืบทอดการบรรเลงอย่างต่อเนื่อง เพลงที่ใช้บรรเลงส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากโบสถ์คริสต์ที่บางนกแขวก ทำให้แตรวงคณะบางคนที่มิวสิกมีเพลงมาร์ชที่เป็นของต่างชาติจำนวนมาก โดยชาวบ้านอำเภอบางคนที่รู้จักแตรวงคณะบางคนที่มิวสิกในนาม “แตรวงตาปู่” ที่มีชื่อเสียงในอำเภอบางคนที่และจังหวัดใกล้เคียง

แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 4/5 หมู่ 4 ตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่การเดินทาง แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

เป็นแตรวงที่ก่อตั้งโดย นายศิริ ปานนาค ปี พ.ศ. 2489 นายจรรยาฝึกเล่นดนตรีตั้งแต่อายุ 10 ขวบ โดยเริ่มจากการตีเครื่องประกอบจังหวะก่อน เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ต่อมาเมื่ออายุ 17 ปี จึงหัดเป่าบาริโทน ลำดับวิธีการฝึกหัดจะไล่เสียงต่ำไปเสียงสูงจนมีความชำนาญและจำเสียงที่เป่าออกมาได้ ต่อมาเริ่มฝึกต่อเพลงมาร์ช เพลงแรกคือเพลงสยามมานุสติ และเพลงต้นตระกูลไทย นายจรรยา หมั่นฝึกฝนฝีมือทางดนตรีมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันก็ยังเป่าอยู่เครื่องดนตรีที่ใช้ได้แก่ อัลโต แซกโซโฟน ทั้งนี้บางคนที่มิวสิกยังมีการประยุกต์เอาออร์แกนไฟฟ้าเข้ามาร่วมในขบวนแห่ด้วย โดยแต่เดิมที่ก่อตั้งไม่มีชื่อวง ชาวบ้านจึงเรียกตามชื่อหัวหน้าวง โดยเรียกว่า “ไผริ” หรือ “ไผเตร” ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 เพื่อให้สะดวกแก่ผู้มาติดต่อจึงตั้งชื่อวงขึ้น ซึ่งการตั้งชื่อนั้น ตั้งตามสถานที่อยู่ จึงใช้ชื่ออำเภอบางคนที่มาเป็นชื่อวง โดยในช่วงแรกใช้ชื่อวงว่า “บางคนที่ไชร” และต่อมายุ่งหลังจึงเปลี่ยนเป็น “บางคนที่มิวสิก” ปัจจุบัน นายจรรยา ปานนาค เป็นหัวหน้าวง และมีสมาชิกในวง 7 คน แต่เนื่องจากแตรวงคณะบางคนที่มิวสิกนี้ เป็นแตรวงที่มีอายุเก่าแก่มาก นักดนตรีในวงส่วนใหญ่มีอายุมากขึ้น ประกอบกับมีอาชีพหลักของตนเองคือทำสวนสมาชิกในวง จึงมีการเปลี่ยนแปลงลาออก และเข้ามาแทนที่อยู่เสมอ

1.2.2 องค์ประกอบของแตรวง

1.2.2.1 นักดนตรี แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 7 คน

ตาราง 6 แสดงจำนวนสมาชิกของแตรวงคณะบางคนที่มิวสิก

	ชื่อ-สกุล	อายุ	เครื่องดนตรีที่เล่น	การศึกษา	อาชีพ
1	นายจรรยา ปานนาค	62	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 4	ทำสวน
2	นายสำราญ ปานนาค	57	อัลโต แซกโซโฟน ออร์แกน	มศ. 3	ทำสวน
3	นางประนอม ปานนาค	51	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 7	ทำสวน
4	นายสมชาย เม่งเจริญ	43	ทรมเป็ต	ป. 4	รับจ้างทั่วไป
5	นายเรืองนาม ปานนาค	23	ทรมโบน	ม. 6	ทหารเรือ
6	นายอุทิศ ปานนาค	40	กลองมโหรี	ป. 4	รับจ้างทั่วไป

1.2.2.2 พิธีกรรมก่อนการบรรเลง

ก่อนการแสดงแต่ละครั้ง เมื่อถึงบ้านเจ้าภาพจะต้องมีการไหว้ครู ประกอบด้วย ดอกไม้ รูปเทียน เงิน 12 บาท เหล้า และบุหรี จัดใส่พาน หลังจากจัดเตรียมอุปกรณ์เรียบร้อยแล้ว จุดเทียนรูป 3 ดอก จากนั้นกล่าว นะโม 3 จบ และกล่าวคำบูชาครู ดังนี้

นะโม ดัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า 3 ครั้ง)

อัมมัสมิง อุตตะนิสา ทาเก สัปปะจะ อิตตะเทวานัง ระพะยัง อุบาหัง

วัตตะมิส สัปปะโส (ว่า 3 จบ)

ขอให้ครูบาอาจารย์จงช่วยปกปักรักษาข้าพเจ้ากับลูกศิษย์ลูกหาทุกคนด้วย ข้าพเจ้าเปิดแสดงที่นี่ขอให้เป็นที่รักและนิยมชมชอบของผู้ที่ได้พบได้เห็นได้ยินได้ฟังโดยทั่วไปด้วย และขอให้ข้าพเจ้าเปิดการแสดงที่นี่ หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดผิดพลาดลงไป ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วไประงับข้าพเจ้าไว้บ้างไม่รับบ้าง จงได้โปรดอภัยให้แก่ข้าพเจ้าตลอดจนลูกศิษย์ลูกหาทุกคนด้วยเทอญ

1.2.2.3 เครื่องดนตรีที่ใช้

เครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นอยู่เป็นประจำ และสืบทอดต่อๆ กันมา

ตาราง 7 แสดงจำนวนเครื่องดนตรี

เครื่องดนตรี	จำนวน	ยี่ห้อ	ที่มา
1. อัลโต แซกโซโฟน	1	KING STONE	เวียงนครเขมม
2. อัลโต แซกโซโฟน	1	KING STONE	เวียงนครเขมม
3. อัลโต แซกโซโฟน	1	BENSON	เวียงนครเขมม
4. ทรัมเปต	1	YAMAHA	เวียงนครเขมม
5. ทรอมโบน	1	JUPITER	รับซื้อจากนักดนตรีด้วยกัน
6. กลองใหญ่	1	KING STONE	เวียงนครเขมม

1.2.2.4. เพลงที่ใช้ในการบรรเลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ งานมงคล และงานอวมงคล

1) งานมงคล ได้แก่ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่ง งานสงกรานต์

งานกฐินผ้าป่า เพลงที่บรรเลงจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. เพลงขณะนั่งบรรเลง 2. เพลงบรรเลงขณะเดินแห่

ตาราง 8 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลขณะนั่ง และขณะเดินแห่

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
1. เพลงมาร์ชสก๊อตแปลง	1. เพลงกราวตะลุง
2. เพลงมาร์ชสก๊อตเยอรมัน	2. เพลงลูกทุ่งตามสมัยนิยม
3. เพลงมาร์ชสรรเสริญฝรั่งเศส	3. เพลงร่ำวงทั่วไป
4. เพลงมาร์ชเชียวาเรีย	
5. เพลงมาร์ชพระนาม	
6. เพลงมาร์ชнімเบอร์ 3,10	
8. เพลงมาร์ชตรัสเตรรา	
9. เพลงมาร์ช ทร. 7	
10. เพลงมาร์ชราชนาวิก	
11. เพลงมาร์ชทหารเรือ	
12. เพลงมาร์ชสี่เหล่าทัพ	
13. เพลงมาร์ชบริพัตร	
14. เพลงมาร์ชตำรวจ	
15. เพลงมาร์ชปากคลอง	

2) งานอวมงคล ได้แก่ งานศพ งานแห่กระดูก ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าภาพจะจัดงานที่วัด

ตาราง 9 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคล

เพลงในขณะนั่ง บรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง ออกจากบ้านไปวัด	เพลงในขณะเดินทาง กลับบ้าน
1. เพลงประจำวัด	1. เพลงมอญยกศพ	-	-
2. เพลงพม่าเห่	2. เพลงพม่าเห่		
3. เพลงมอญร้องไห้	3. เพลงมอญลั่นทม		
4. เพลงพุ่มพวง	4. เพลงย่ำเล่า		
5. เพลงดาวกระจำ			
6. เพลงมอญปากลัด			
7. เพลงมอญจุฑาหลุ			
8. เพลงมอญเกร็ด			
9. เพลงนางหงส์			
10. เพลงแมลงภู่ทอง			
11. เพลงมอญพลัด			
12. เพลงพม่าเห่			
13. เพลงยาดเหล็ก			
14. เพลงมอญลั่นทม			

เพลงที่ใช้ประกอบการฉลอง (เลี้ยงพระตอนเพล)

1. เพลงเขมรระอองค์
2. เพลงแขกอาหรับ
3. เพลงขอมใหญ่ (ขอมทรงเครื่อง)
4. เพลงนกเขาชะแมร์
5. เพลงแสนคำนึงเถา
6. เพลงขอมคำคืน
7. เพลงเขมรไพรโชค
8. เพลงเพรา
9. เพลงดับจูล่ง
10. เพลงเกี่ยวข้าว

การพิจารณาเลือกใช้เพลงบรรเลงของ แตรวงคณะบางคนที่มีวลิตจะพิจารณาจากสภาพ โดยทั่วไปของงานเจ้าภาพ และผู้มาร่วมงานส่วนใหญ่ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ร่วมงาน เช่น หากผู้ร่วมงานส่วนใหญ่เป็นชาวจีนจะเล่นเพลงจูล่ง เป็นต้น

1.2.2.5 การฝึกซ้อม

ส่วนใหญ่ นักดนตรีจะได้เพลงอยู่แล้ว จะฝึกซ้อมก็ต่อเมื่อรับงานแสดงไว้เท่านั้น และสมาชิกในวงจะแยกกันฝึกซ้อมที่บ้าน ในช่วงที่ไม่มีเทศกาลสมาชิกในวงจะมาซ้อมใหญ่ที่บ้าน หัวหน้าวง เดือนละ 1 ครั้ง

1.2.2.6 การรับงาน

การรับงานของแตรวงคณะบางคนที่มีวลิตจะรับ งานบวช งานศพ และงานทั่วไป อัตรา คิดเป็นช่วงเวลา 1 เวลา จะหมายถึง 1 ช่วงของการรับงาน เช่น เริ่มเวลา 07.00 -12.00 น. จะคิดเป็น 1 เวลา หรือ 13.00 น.-12.00 น. ของวันถัดไป คิดเป็น 2 เวลา อัตราค่าจ้าง เวลาละ 3,500 - 4,000 บาท (ผู้รับงานจะเป็นหัวหน้าวง นายจรรยา ปานนาค) ปัจจุบันงานน้อยลง เนื่องจากสมาชิกในวงมีอายุมาก บางครั้งมีการยืมตัวนักดนตรีจากคณะอื่นมาบรรเลงส่วนมากแตรวงคณะ บางคนที่มีวลิตจะบรรเลงในงานบวช การรับงานโดยเฉลี่ยประมาณปีละ 20 – 30 งาน ใน 1 เวลา ถ้าระยะทางไกลคิดอัตราค่าจ้าง 3,500 – 3,800 บาท ถ้า 2 เวลาถ้าระยะทางไกลคิดอัตราค่าจ้าง 6,500 บาท ถ้าไกลคิดอัตราค่าจ้าง 7,000 – 8,000 บาท

1.2.2.7 รายได้ของวง

รายได้ของนักดนตรีต่อ 1 คน จะได้เวลาละ 300 บาท ถ้า 2 เวลาจะได้ 600 บาท และหัวหน้าวงจะให้ค่าเดินทางเพิ่มขึ้นอีกแล้วแต่ระยะทางใกล้ไกล

1.2.2.8 การสืบทอด

ยังคงรับงานแต่วงต่อไปเรื่อยๆ แต่อาชีพแต่วงจะเป็นอาชีพรอง เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพเพราะไม่ได้มีงานตลอดปี

1.2.2.9 ลักษณะเด่นของวง

เนื่องจาก นายจรรยา ปานนาค เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนแต่วงมาตั้งแต่เด็ก เมื่อโตขึ้นเข้ารับ การเกณฑ์ทหารและได้เข้าอยู่หน่วยกองดุริยางค์ นายจรรยาจึงได้รับประสบการณ์เพลงต่างๆ ของกองดุริยางค์ทหารเรือ เมื่อปลดประจำการก็นำเพลงของทหารเรือมาขับบรรเลงด้วย จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ นายจรรยา สามารถขับร้องเพลงไทยเดิมได้ ทำให้การบรรเลงเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง

1.2.2.10 ทศนคติและแนวทางในอนาคต

แต่วงคณะบางคนที่มีวิสัย อยากเห็นคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับแต่วง และมองเห็นคุณค่าของแต่วงในปัจจุบันให้มากขึ้น ไม่ควรมองว่าแต่วงเป็นเรื่องง่ายหรือไม่มีคุณค่าเพื่อให้นักดนตรีแต่วงได้มีรายได้และกำลังใจในการอนุรักษ์แต่วงต่อไป

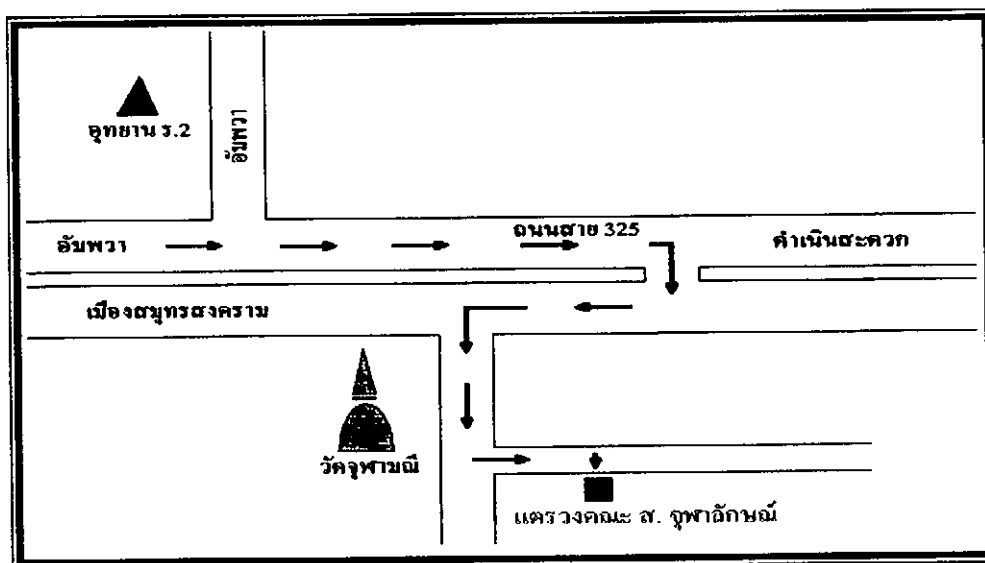
ในปัจจุบันแต่วงชาวบ้านในอำเภอบางคนที่มีอยู่ประมาณ 3 วง วงที่ยังออกรับงานแสดง อยู่จนถึงปัจจุบันมีที่พอรวบรวมได้ประมาณ 4 วง คือ 1. แต่วงคณะเพชรสัมพันธ์ 2. แต่วงคณะครูเกษม 3. แต่วงคณะตาเป๊ะ และ 4. แต่วงคณะบางคนที่มีวิสัย

1.3 แต่วงคณะ ส. จุฬาลักษณ์

แต่วงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “แต่วงนายสินธุ์” เป็นแต่วงชาวบ้านที่มีชื่อเสียงในอำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม มีผลงานการประกวดได้รับถ้วยรางวัล และเกียรติบัตรหลายรายการ มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ และเป็นแต่วงยุคใหม่ที่มีความตระหนักในอาชีพของแต่วง ปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้แต่วงรุ่นใหม่

แต่วงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 40/1 หมู่ 9 ตำบลบางช้าง อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่การเดินทาง แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์

1.3.1 ประวัติความเป็นมา

แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ได้เกิดขึ้นจากการก่อตั้งวงของ นายสินธ์ แสงจันทร์ เกิดที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม บิดาเป็นนักดนตรีไทย พออายุได้ 9 ขวบ บิดา นายสินธ์ก็ได้ย้ายครอบครัวไปทำสวนที่ ตำบลหลักสอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร นายสินธ์เป็นเด็กที่เกิดในวงดนตรีแตรวง จึงมีความคุ้นเคยกับเสียงของแตรเป็นอย่างดี ได้ติดตาม นายประสิทธิ์ แสงจันทร์ ซึ่งเป็นพี่ชายออกงานเป็นประจำ ซึ่งนายประสิทธิ์เป็นนักดนตรีแตรวง เป่าปาทอนและเครื่องอื่นๆ ก็เป่าได้หมดและเป็นลิเกด้วย ครูคนแรกคือ อาจารย์สวัสดิ์ และอาจารย์ แสง (ไม่ทราบนามสกุล) สอนให้ตีเครื่องประกอบจังหวะ และหัดให้ร้องเพลงไทยเดิมด้วย ขณะที่หัด อยู่นายสินธ์ก็ต้องย้ายตามพ่อกับแม่ไปอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยความรักและความชอบทำให้ นายสินธ์ได้ไปหัดแตรอย่างจริงจังกับอาจารย์อนุ ชูอรุณ ซึ่งขณะนั้นเป็นครูสอนดนตรีอยู่ที่โรงเรียน วัดศรัทธาสมุทร อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม และได้ซื้อเครื่องดนตรีชิ้นแรกคือ อัลโต แซกโซโฟน มาเป็นของตนเอง การสอนของอาจารย์อนุจะเริ่มหัดไล่โน้วไล่เสียงให้คล่องก่อน จึงค่อยต่อเพลงง่าย ๆ และต่อมาไม่นานนายสินธ์ก็ได้เป็นคนเป่าแตรประจำวงของ อาจารย์อนุ ชูอรุณ และช่วงหนึ่งอาจารย์อนุได้หยุดรับงานชั่วคราว จึงแนะนำให้นายสินธ์ตั้งวงขึ้นเอง

นายสินธ์เริ่มก่อตั้งวงแตรวงขึ้น โดยในระยะแรกที่ก่อตั้งวง เป็นการรวมตัวกันของคนที่รัก แตรวงหลายๆ คน พอที่จะเล่นเป็นอยู่บ้าง จึงได้ไปซื้อเครื่องดนตรีแตรวงคนละชิ้นและหัดซ้อมกัน ในช่วงแรก มีนักดนตรีจำนวน 5 คน คือ

1. นายทวี เจียมจริง	เครื่องดนตรี	ทรมโบน
2. นายแป๊ะ แก้วทอง	เครื่องดนตรี	ทรมเบ็ด
4. นายสินธ์ แสงจันทร์	เครื่องดนตรี	อัลโต แซกโซโฟน
5. นายวิรัช แสงจันทร์	เครื่องดนตรี	อัลโต แซกโซโฟน
6. นายต๋อย เจียมจริง	เครื่องดนตรี	กลองมริกกัน

ฝึกซ้อมอยู่ประมาณ 3 เดือน โดยตั้งใจว่าจะฝึกไว้สำหรับงานแห่หลวงพ่อสรงน้ำ ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี แต่เมื่อแห่ไปนานเข้าจนเกิดความชำนาญ ผู้คนที่ได้ฟังก็ชื่นชอบ จึงเริ่มมีคนมาติดต่อขอให้ไปเล่นในงานบวช หลังจากนั้นก็มีโอกาสได้เล่นในงานต่างๆ เรื่อยมา เมื่อมีงานเข้ามาจึงคิดตั้งชื่อวงเพราะจะได้สะดวกกับคนที่มาติดต่อหางาน สมาชิกในวงจึงคิดหาชื่อวง แต่ในที่สุด ทุกคนในวงจึงตกลงกันว่าให้ หลวงพ่อเนื่อง โกวิท เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี ตั้งชื่อให้ โดยใช้ชื่อตนเองเป็นชื่อย่อตรงกลางชื่อว่า “ส” ซึ่งมาจาก สินธ์ และใช้ชื่อวัดเป็นนามสกุล “จุฬา” ส่วนคำว่า “ลักษณะ” นั้นเดิมเข้ามาให้เติมเพื่อให้เกิดความไพเราะ จึงได้ชื่อวง “ส. จุฬาลักษณ์” ซึ่งแปลว่า “เป็นวงดนตรีที่อยู่ที่วัดจุฬาฯ” ในระยะนั้นมีงานเข้ามามาก ค่าตัวในช่วงนั้นคนละประมาณ 150 บาท

พ.ศ. 2500 มีการประยุกต์จากแต้รวมาเป็นวงดนตรีลูกทุ่ง

ในปี พ.ศ.2527-2532 วง ส. จุฬาลักษณ์มีงานการแสดงน้อยมากเพราะในช่วงนั้นมีแต้รวมหลายวง นักดนตรีไม่ค่อยว่าง เพราะต้องไปทำงานประจำของตัวเอง ประกอบกับนายสินธ์ได้ป่วยและทำงานก่อสร้างด้วยนั้น จึงต้องยุบวงไปช่วงหนึ่ง แต่ถ้ามีงานก็มีการตามตัวมาเล่น

ในปี 2533 – 2545 เป็นช่วงที่นายสินธ์ได้ฟื้นฟูวง ส. จุฬาลักษณ์ขึ้นมาอีกครั้ง

ในปี พ.ศ. 2546 ถึงปัจจุบัน นายวิรัช แสงจันทร์ได้เป็นหัวหน้าวงสืบต่อจากพ่อ เนื่องจากนายสินธ์สุขภาพไม่ดี แต่เวลาออกงานก็ไปด้วยทุกครั้ง แต่จะเป็นคนทำพิธีไหว้ครู และนั่งบรรเลง อยู่ที่วงด้วย

แต้รวมคณะ ส. จุฬาลักษณ์โดยการนำของนายวิรัช แสงจันทร์ เป็นคณะแต้รวมที่ประสบความสำเร็จ ได้รับรางวัลในการประกวดหลายรายการ และกลายเป็นแต้รวมคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศ

1.3.2 องค์ประกอบของแถว

1.3.2.1 นักดนตรี แถวคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 9 คน

ตาราง 10 แสดงจำนวนสมาชิกของวง ส. จุฬาลักษณ์

	ชื่อ-สกุล	อายุ	เครื่องดนตรีที่เล่น	การศึกษา	อาชีพ
1	นายสินธ์ แสงจันทร์	73	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 4	ทำสวน
2	นายวิรัช แสงจันทร์	33	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 6	รับจ้าง
3	นายประจักษ์ มีประเสริฐ	29	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 6	ทำเรือจั่ว
4	นายวิโรจน์ วิเชียรชาติ	27	อัลโต แซกโซโฟน	ป. 6	ทำสวน
5	นายปิยนันท์ ยิ้มเบอะ	26	ทรัมเป็ต	ปวช.	ซ่อมรถ
6	นายวิชัย มากระจัน	45	ทรัมเป็ต	ป. 4	รับจ้าง
7	นายอุณเฑาะว์ สีนวน	59	ทอมโบน	ป. 4	ขับรถเมล์
8	นายเอนก สบายใจ	27	ทอมโบน	คป. ดนตรี	ครู
9	นายรุ่งโรจน์ ฉิมเครือวัลย์	26	ทอมโบน, ทูบา	ม. 3	ช่างเชื่อม
10	นายสนอง ประชานิยม	50	กลองมโหรี	ป. 4	รับจ้าง
11	นายชงชัย เฉลิมทรง	23	กลองสโลว์	ป. 6	รับจ้าง

1.3.2.2 พิธีกรรมก่อนการบรรเลง

ในการออกงานแต่ละครั้ง สิ่งที่จะต้องกระทำก่อนเสมอและขาดไม่ได้ คือการยกครู ซึ่งจะมีดอกไม้ ธูป เทียน บุหรี่ เหล้า และเงินค่า “ก่านล” จำนวน 12 บาท จากเจ้าภาพ ซึ่งทางเจ้าภาพ จำนำของดังกล่าวใส่พาน ผู้ที่เป็นหัวหน้าวงจะเป็นผู้บูชาครู โดยการจุดธูป 5 ดอก จากนั้น ตั้งนะโม 3 จบ ดังนี้ “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” (3 เทียว) และรำลึกถึงครูอาจารย์ที่สั่งสอนโดยคิดถึงครูอาจารย์ว่า เมื่อบรรเลงแล้วให้เป็นทีไพบระและถูกใจแก่ผู้ที่ได้ฟัง หลังเสร็จจากการบริการมคธาก็จะบรรเลงเพลงมาร์ช 1 เพลง คือ เพลงมาร์ช 4 เหล้า หรือ เพลงมาร์ชวันเพ็ญจติก เพลงมาร์ชศรีณรงค์ เพลงมาร์ชดลิตเรธา ต่อด้วยเพลงครอบจักรวาล และ เพลงลูกทุ่งตามสมัยนิยม

1.3.2.3. เครื่องดนตรีที่ใช้

เครื่องดนตรีที่ใช้ นอกจากเป็นเครื่องดนตรีที่ซื้อต่อมาจากนักดนตรีแถวด้วยกันแล้ว ยังซื้อจากร้านค้าหลังกระทรวงกลาโหม จากเวียงนครเขมร จากร้านเครื่องดนตรีที่จังหวัดราชบุรี

ตาราง 11 แสดงจำนวนเครื่องดนตรี

เครื่องดนตรี	จำนวน	ยี่ห้อ	ที่มา
1. อัลโต แซกโซโฟน	2	KING STONE	ซื้อจากหลังกระทรวงกลาโหม
	1	COUESNON	ซื้อต่อจากนักดนตรีด้วยกัน
2. ทรัมเปต	1	BUSHER	ซื้อจากจากเว็จนครเขมร
	1	JUPITER	ซื้อต่อจากนักดนตรีด้วยกัน
3. ทรอมโบน	2	CORN	ซื้อต่อจากนักดนตรีด้วยกัน
	1	SWOLOW	ซื้อจากร้านเครื่องดนตรีที่ราชบุรี
4. กลองมริกกัน	1	KING	ซื้อจากเว็จนครเขมร

เครื่องดนตรีที่ใช้อยู่ทั้งหมดในวงทั้งของใหม่และของเก่าในวงได้รับการซ่อมแซมจนสามารถ
ใช้บรรเลงในงานได้ตลอด ทั้งงานบวช งานศพ โกนจุก ฯลฯ ได้ตลอดทั้งปี

1.3.2.4 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้ในการบรรเลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) งานมงคล เมื่อมีการจัดงานมงคล ได้แก่ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่
งานแต่งงานกฐินผ้าป่า หรือกระทำพิธีต่างๆ เจ้าภาพจะต้องเตรียมการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการดู
ฤกษ์ ดูยามและการเตรียมสิ่งประกอบพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคล ดังนั้นบทเพลงที่ใช้บรรเลงจึงต้อง
เป็นบทเพลงที่เสริมบรรยากาศที่เป็นมงคล

เพลงที่ใช้จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. เพลงขณะนั่งบรรเลง และ 2. เพลงบรรเลง
ขณะเดินแห่

ตาราง 12 แสดงรายชื่อเพลงที่ใช้บรรเลงขณะนั่ง และเดินแห่ในงานมงคล

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
เพลงมาร์ชวันเผด็จศึก	1. เพลงคลื่นกระทบฝั่ง
เพลงมาร์ชสี่เหล่า	2. เพลงกราวทะเล
เพลงมาร์ชราชนาวิ	3. เพลงเขมรชมเดือน
เพลงมาร์ชตะลันตะลา	4. เพลงค้างคาวกินกล้วย
เพลงมาร์ชเบอร์ 2	5. เพลงลูกทุ่งตามสมัยนิยม
เพลงมาร์ชบางกุ้ง	6. เพลงราวทั่วไป
เพลงมาร์ชตำรวจ	
เพลงมาร์ชทหารเรือ	
เพลงมาร์ชศรีณรงค์	
เพลงมาร์ชสก็อตแปลง	

เพลงขณะนั่งบรรเลง

1. เพลงที่ใช้ขณะนั่งบรรเลง หลังจากบูชาครูเรียบร้อยแล้วจะแสดงเพลงมาร์ช จำนวน 1 เพลง เพื่อเป็นการโหมโรง จะเริ่มต้นการบรรเลงเพลงค่าน้ำนม เพลงบวชพระดีกว่า เพลงทำบุญร่วมชาติ และตามด้วยเพลงร่วมสมัย หลังจากนั้นจึงบรรเลงเพลงอื่นต่อไป

2. ส่วนในช่วงแห่ จะบรรเลงเพลง 2-3 เที้ยวสลับกันไป โดยจะดูจากความเหมาะสมของเจ้าภาพ ส่วนใหญ่จะเริ่มด้วย เพลงคลื่นกระทบฝั่ง หรือเพลงกราวตะลุงในช่วงแรก ต่อไปจะเป็น เพลงรำวงและเพลงลูกทุ่งหรือเพลงตามสมัยนิยมต่าง ๆ และมักจะจบด้วยเพลงเจ้าภาพจงเจริญ เพลงไม่ลืม และต่อด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมีทุกครั้ง

2) งานอวมงคล จะเป็นบทเพลงที่มีเนื้อหา คำร้องและทำนองที่มีอารมณ์เศร้า มาบรรเลง ส่วนมากจะเป็นเพลงมอญ งานอวมงคลที่ใช้แตรวงบรรเลงได้แก่ งานศพ งานแห่กระดูก ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าภาพจะจัดงานที่วัด เพลงที่บรรเลงนั้นมี 4 ลักษณะ คือ 1. เพลงที่ใช้ขณะนั่งบรรเลง 2. เพลงที่ใช้ขณะยกศพ 3. เพลงที่ใช้ขณะเดินทางจากบ้านไปวัด 4. เพลงในขณะที่เดินทางกลับบ้าน

ตาราง 13 แสดงรายชื่อเพลงงานอวมงคล

เพลงที่ใช้ขณะ นั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง จากบ้านไปวัด	เพลงในขณะที่ เดินทางกลับบ้าน
1. เพลงธรณีกรรแสง	1. เพลงฝรั่งยกศพ	-	-
2. เพลงดาวทอง			
3. เพลงมอญร้องไห้			
4. เพลงตับมอญ			

ในการบรรเลงงานอวมงคลนั้น จะเริ่มต้นเหมือนงานมงคล คือมีการยกครู ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า บุหรี่ และเงินค่ากำนัล 12 บาท หลังไหว้ครูจบจะบรรเลงเพลงมาร์ช 1 เพลง ต่อจากนั้น จะบรรเลงเพลงธรณีกรรแสง และเพลงมอญร้องไห้ นอกจากนี้ยังมีการบรรเลงเพลงมอญอื่นๆ ซึ่ง นักดนตรีไม่รู้จักชื่อเพลง แต่สามารถบรรเลงได้โดยอาศัยการจำและการฟังจากผู้บรรเลงนำ

เพลงที่ใช้ในการฉลอง

การฉลอง คือ การเลี้ยงพระในตอนเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติ หรือพี่น้อง ของเจ้าภาพที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดได้ทั้งงานมงคลและอวมงคล เพลงที่ใช้บรรเลงนั้น ได้แก่

เพลงที่ใช้บรรเลงในการประกอบการฉลอง

เพลงเขมรละออองค์
เพลงแขกอาหรับ
เพลงลาวเสียงเทียน
เพลงลาวดำเนินทราย
เพลงโสมส่องแสง
เพลงแสนคำนึง (เถา)
เพลงเขมรไทรโยค
เพลงเขมรพายุเรือ
เพลงขอมดำดิน

1.3.2.5 การฝึกซ้อม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ พบว่านักดนตรีแต่ละคนมีอาชีพหลักของตนเอง อาจขาดซ้อมบ้างเป็นบางครั้ง แต่เมื่อรับงานก็มาทำหน้าที่พร้อมเพรียงกันทุกครั้ง โดยจะซ้อมในช่วงที่ว่างจากงานประจำ ในการซ้อมแต่ละครั้ง จะมีทั้งการซ้อมและการต่อเพลงใหม่ ๆ และก่อนการแสดงจริงจะซ้อมใหญ่อีก 1-2 ครั้ง ในการซ้อมจะซ้อมที่บ้านของหัวหน้าวง

1.3.2.6 การรับงาน

การรับงานของวง ส.จุฬาลักษณ์ การรับงานจะเรียกเป็นเวลา 1 เวลา จะหมายถึง 1 ช่วงของการรับงาน เช่น เริ่มเวลา 07.00 น.-10.00 น. จะคิดเป็น 1 เวลา หรือ 10.00 น.-15.00 น. คิดเป็น 1 เวลา อัตราค่าจ้าง จะคิดเป็น 2 ราคา คือ ถ้าระยะใกล้ 3,500 บาท ถ้าระยะไกล 4,000 บาท (ผู้รับงานจะเป็นหัวหน้าวง)

การรับงานของการบรรเลงแตรวง คิดเป็นช่วงระยะเวลาประมาณ 3-5 ชั่วโมงต่อ 1 เวลา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ เวลาเดี่ยว จะเริ่มเข้างาน 7.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา หรือ เริ่ม 10.00 นาฬิกา ถึง 15.00 นาฬิกา สองเวลา จะเริ่มเข้างาน 13.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา ของวันถัดไป

1.3.2.7 รายได้ของวง

รายได้ของวงจะได้รับจากงานมงคล และงานอวมงคล ซึ่งงานมงคล เช่น งานบวชจะรับในช่วงเทศกาลบวชหรือก่อนเข้าพรรษาและงานตามเทศกาลต่าง ๆ ปีละประมาณ 50-60 งาน ส่วนงานศพจะเป็นลักษณะงานช่วยเหลือกัน

1.3.2.8 การสืบทอด

วง ส.จุฬาลักษณ์ จะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนานและเป็นการสร้างความสามัคคี ซึ่งการสืบทอด แตรวงนั้นจากการสัมภาษณ์หัวหน้าวง ส.จุฬาลักษณ์ และสมาชิก พบว่า ยังจะคงยึดอาชีพบรรเลงแตรวงนี้ต่อไปและยังจะถ่ายทอดให้กับลูกหลานและผู้ที่มีใจต่อไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ไว้ไม่ให้สูญหาย

1.3.2.9 ลักษณะเด่นของวง

มีผลงานการบรรเลงเป็นที่น่าพอใจของประชาชนและมีชื่อเสียงระดับประเทศ จุดเด่นที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งของแตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์ คือ ในการรับงานศพ วง ส. จุฬาลักษณ์จะไปช่วยบรรเลงให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ถือเป็นน้ำใจที่มีต่อกัน ลักษณะการบรรเลงจะมีจังหวะ ที่หนักแน่น เร้าใจ สนุกสนาน มีการสอดประสานระหว่างเครื่องดนตรี

1.3.2.10 ทศนคติและแนวทางในอนาคต

แนวทางในอนาคตนั้นจะมีการให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป และต้องการให้ผู้ที่ได้พบเห็นแตรวงนั้นได้เข้าใจเกี่ยวกับแตรวงให้มากขึ้นไม่มองว่าการเล่นแตรวงเป็นเรื่องง่ายๆ หรือคิดว่าผู้ที่เล่นแตรวงนั้นไม่มีอนาคต ควรเปิดกว้างและยอมรับแตรวงให้มากกว่านี้

2. วิเคราะห์การสร้างคามเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม

ตามที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งได้กำหนดถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ คือจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการศึกษาจากเอกสารหลักฐานต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อหาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่ก่อตั้งขึ้น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งแต่เดิมขึ้นอยู่กับการปกครอง ของมณฑลราชบุรี และแตรวงก็กำเนิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าแตรวง เป็นสิ่งที่คู่กับจังหวัดสมุทรสงคราม นั้นแสดงว่าแตรวงย่อมมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมโดยยึดทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ของรองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุณานนท์ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการดังนี้

1. อยู่อย่างไทย
2. ใฝ่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม

5. สร้างสมอุดมการณ์
6. สืบสานวัฒนธรรม
7. จัดจำประเพณี
8. ของดีศาสนา

ทั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความครบถ้วน และสามารถแสดงถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมด้านการเล่นดนตรีเครื่องสายได้ชัดเจนที่สุด จึงต้องมีการรวบรวมเอาเรื่องที่สามารถชี้ชัดถึงสิ่งที่ต้องการจะประเมินคือเรื่องความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมการแสดงเครื่องสายของชาวสมุทรสงคราม ได้แก่ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไป การมีใจใฝ่ศึกษาหาความรู้ของประชาชนพื้นฐานด้านค่านิยม และอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสาย การสืบต่อของวัฒนธรรมประเพณีและศาสนา ที่ถูกปลูกฝังอยู่ในประชาชนชาวสมุทรสงครามทุกคน

จากการศึกษาข้อมูลของ 1. เครื่องสายเครื่องสายประเพณี 2. เครื่องสายบางคนที่มิใช่เครื่องสาย และ 3. และเครื่องสาย ส. จุฬาลักษณ์ พบว่า

1. อยู่อย่างไทย

ลักษณะความเป็นอยู่ของชาวสมุทรสงคราม เป็นสังคมเกษตรมีการหาเลี้ยงชีพตามลักษณะของภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่ออาชีพทางการเกษตร การทำการประมง ทำสวนเป็นหลัก ประชาชนสามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตามอัตภาพ อาจกล่าวได้ว่าสังคมของชาวจังหวัดสมุทรสงครามเป็นสังคมชนบท เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นพื้นที่เกษตร จึงไม่แสดงภาพความเป็นอยู่ของสังคมเมืองออกมาอย่างเด่นชัดนัก ในเขตพื้นที่เมืองสมุทรสงครามเองก็มีความเจริญในระดับที่น่าพึงพอใจ มีการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งอาคารบ้านเรือน การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ แม้สังคมไทยปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป และได้รับความเจริญสมัยใหม่ แต่ลักษณะของสังคมชนบทที่มีนิสัยใจคอ ความคิด มีความความโอปอ อ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้คนไทยมีไมตรีต่อผู้อื่น เป็นเอกลักษณ์ที่เราได้รับจากบรรพบุรุษซึ่งตกทอดกันมา ทำให้เราแตกต่างจากชาติอื่น แม้จะไม่เหมือนเดิมทีเดียวแต่ก็ยังมีแนวเดิมให้เห็นอยู่ไม่มากนักน้อย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พบว่าชาวจังหวัดสมุทรสงครามยังคงมีลักษณะทางสังคม เป็นสังคมชนบทแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ลักษณะครอบครัวของชาวจังหวัดสมุทรสงครามพบว่าประกอบไปด้วยครอบครัวลักษณะต่างๆ กันออกไป มีทั้งครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย บางบ้านมีหลายครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างหนาแน่น แต่ทั้งนี้ยังคงมีความรัก ความอบอุ่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนส่วนใหญ่จะปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่สวนของตนเอง มีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความสำเร็จ รวมถึงภูมิปัญญาต่างๆ จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยจะเห็นได้จากการที่นักดนตรีเครื่องสายจะมีการสืบทอดทางด้านดนตรีของตนให้ดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตนเอง แต่ก็จะมีความรู้ สามารถที่จะเล่นดนตรีเครื่องสายได้

รวมถึงการปลูกฝังเพื่อสืบทอดทางด้านดนตรีตั้งแต่อายุน้อย โดยมักจะนำบุตรหลานไปพร้อมกับวงเมื่อออกแสดง ให้ได้มีโอกาสร่วมบรรเลงแตรวงโดยเริ่มจากเครื่องดนตรีประกอบจังหวะชนิดง่ายๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ไปจนถึงเครื่องดนตรีชนิดที่ยากขึ้นและเกิดการซึมซับ ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมทางด้านดนตรีแขนงนี้ ทำให้เป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดสู่แวดวงอาชีพต่อไป ตลอดจนการเห็นความสำคัญที่จะรักษาไว้ให้คงอยู่และถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อไป

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป พบว่าชาวจังหวัดสมุทรสงครามอาจจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากเหตุและปัจจัยหลายๆ อย่าง ที่เป็นฐานในการแบ่งแยกอันได้แก่

- การได้รับมรดกสืบทอดมาจากพ่อแม่หรือบรรพบุรุษ
- การประกอบอาชีพทำให้ประสบความสำเร็จ มีรายได้สูง
- ความสำเร็จอันเกิดจากความอุตสาหะพยายามของแต่ละบุคคล พบว่าอาจมี

บางคน หรือบางครอบครัวที่ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านอาชีพการงานมากนัก หากแต่เป็นผู้ ที่มีความมั่งคั่ง อุตสาหะพยายาม ครอบครองที่จะรักษาทรัพย์ที่หามาได้อย่างคุ่มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและครอบครัว

แต่หากจะกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวม สามารถกล่าวได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นผู้ที่มีความพอเพียงในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ถึงแม้ว่าปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงครามจะมีความเจริญขึ้น ได้รับการพัฒนาด้านต่างๆ ไปพร้อมกันก็ตาม แต่โครงสร้างทางสังคมที่เป็นแบบดั้งเดิมยังคงแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัด ซึ่งสอดคล้องกับคณะแตรวง ส.จุฬาฯ ลักษณะที่อำเภออัมพวา และแตรวงคณะบางคนที่มิวสิกที่อำเภอบางคนที่ ซึ่งนักดนตรีส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำสวน แต่แตรวงคณะประทักษิณอยู่อำเภอเมือง จะประกอบอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอยู่ในสังคมเมือง อาชีพของประชาชนจึงเปลี่ยนไปตามสภาพของเศรษฐกิจ บุคคลในสังคมเกษตรเป็นคนที่มั่งคั่งใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ดังเช่นการปฏิบัติตนของ นักดนตรีแต่ละวง เมื่อมีงานศพมักจะนำแตรวงไปช่วยเหลือกัน

มีการศึกษาค่อนข้างน้อย นักดนตรีของคณะบางคนที่มิวสิกและคณะ ส.จุฬาฯ ลักษณะจึงมีอาชีพทำสวนเป็นส่วนใหญ่จะมีความรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 11 คน ซึ่งมากกว่าความรู้ในระดับอื่นๆ เนื่องจากครอบครัวเกษตรนิยมให้ลูกหลานช่วยงานบ้านและทำงานในสวน จึงเห็นคุณค่าของการศึกษาน้อยลง

2. ใฝ่ใจศึกษา

แต่เดิมกระบวนการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของนักดนตรีแตรวงพบว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาการบรรเลงแตรวงเท่านั้น นักดนตรีจะใช้ความสามารถในการจดจำระดับเสียงของเพลงที่จะนำมาใช้บรรเลง เมื่อถึงเวลาบรรเลงก็สามารถบรรเลงตามได้เลย อาศัยความเชี่ยวชาญ

ด้านดนตรีพื้นบ้าน ความคุ้นเคยของนักดนตรี ประสานกับลูกเล่นของนักดนตรีที่สามารถสื่อถึงกันได้เป็นระยะ สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ฟัง

หลักจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ปัจจุบันแวดวงมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างเป็นระบบมากขึ้น อาจเนื่องมาจากแรงผลักดันที่จะต้องพยายามหาวิธีการที่จะให้ประชาชนทั่วไปเรียกหาหรือเรียกใช้บริการ อันจะนำมาซึ่งรายได้ของตนและคณะ นักดนตรีมีการพยายามศึกษาด้านต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบทางดนตรีแบบไทยเดิมและสมัยใหม่

โดยพื้นฐานแล้ว ดนตรีที่ใช้จะเป็นดนตรีไทยที่มีแต่โบราณที่จะใช้บรรเลงในงานบุญและงานพิธีต่างๆ ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากครูเพลงในครั้งอดีตที่เริ่มก่อตั้ง ใช้เป็นเพลงมาตรฐานที่จะต้องบรรเลงตามโอกาสและตามงานที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังมีการบรรเลงเพลงสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม เช่น เพลงลูกทุ่งและเพลงสากลเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนาน คล้อยตามไปกับเสียงแตรวงที่บรรเลง

2. การประยุกต์ใช้เพลงที่ทันสมัยหรือเพลงที่เปิดตามสถานีวิทยุ โทรทัศน์

การบรรเลงเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้จัดงานหรือผู้ว่าจ้างจะรู้สึกเชื่อถือในความสามารถของวง ไม่รู้สึกว่าการนำดนตรีแตรวงมาเล่นเป็นความไม่ทันสมัย ไม่น่าสนใจ และจะเปลี่ยนไปเป็นความชื่นชมว่าดนตรีไทยก็สามารถบรรเลงเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมได้ แตรวงทุกวงจึงต้องมีกระตือรือร้นที่จะค้นหาเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมคนทั่วไปมาฝึกซ้อมให้เกิดความชำนาญ

การปรับปรุงเพลงที่ใช้บรรเลงนี้ยังต้องมีการใช้เพลงที่เป็นเพลงหลักของแตรวงที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างเคร่งครัดด้วย การพยายามปรับปรุงให้บรรเลงแต่เพลงสากลตามสมัยนิยมเพียงอย่างเดียวอาจจะกลายเป็นสิ่งที่ชักพาการแสดงแตรวงสูญหายไปก็ได้ เอกลักษณ์และคุณค่าของแตรวงอยู่ที่การบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของความเป็นไทยที่มีมาแต่ครั้งโบราณที่บูรพาจารย์ครูดนตรีได้สร้างสรรค์ไว้ ดังนั้นจึงต้องมีการวิเคราะห์ด้านความเหมาะสมในการเลือกปรับปรุงดนตรีที่ใช้ด้วย โดยจะต้องมีการปฏิบัติเป็น 2 แนวทางควบคู่กันไป

1. การเลือกเพลงที่ใช้ในการแสดงโดยคำนึงถึงเอกลักษณ์ของแตรวง

เพลงที่ใช้แสดงแต่เดิมเป็นเพลงที่ถูกประพันธ์ขึ้นโดยครูเพลงไทยหลายๆ ท่านที่ทึ่งไว้เป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลัง เพลงเหล่านี้เป็นบทเพลงที่ทรงคุณค่า แต่ต้องยอมรับว่าไม่เป็นที่รู้จักดีในหมู่นักรุ่นหลังซึ่งไม่รู้จักแม้แต่ชื่อเพลง ไม่เคยรู้จักเนื้อร้อง ไม่ทราบว่าเป็นบทเพลงของครูเพลงท่านใด รวมถึงประวัติความเป็นมาของเพลงที่กำลังบรรเลงอยู่ การฟังเพลงไปเรื่อยๆ จะไม่เกิดการซึมซับและความลึกซึ้งถึงความหมายของบทเพลงแต่อย่างใด

หากการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นที่การใช้เอกลักษณ์สำคัญของแตงวังหว้าแบบเดิมแบบไม่มีการประยุกต์ใช้ ผลที่ได้คือการได้รักษารูปแบบของแตงวังหว้าแบบเดิมได้อย่างไม่ผิดเพี้ยน แต่สิ่งที่ต้องสูญเสียคือความนิยมชมชอบของผู้ฟังจะลดลงเรื่อย ๆ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. การเลือกเพลงที่ใช้ในการแสดงโดยคำนึงถึงการปรับปรุงและการพัฒนาให้น่าสนใจ

เป็นตัวเลือกที่สามารถกำหนดความเปลี่ยนแปลงของแตงวังหว้าได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการเรียกร้อง ความน่าสนใจในการแสดงแตงวังหว้าให้กลับมา จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทเพลงที่ใช้ให้เป็นเพลงสมัยปัจจุบัน ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง เพลงที่ร้องกันติดปากและเป็นที่ยอมรับในขณะนั้น หากนักดนตรีสามารถทำได้ก็จะเป็นที่นิยมของประชาชนหรือผู้ว่าจ้าง ดังนั้นการที่ผู้ดำเนินการแตงวังหว้าจะต้องตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และความจำเป็นหลายๆ อย่างประกอบกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่การอนุรักษ์และการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของแตงวังหว้าเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะเดียวกันก็ได้ทำให้นักดนตรีสามารถดำรงชีพอยู่ได้ อีกทั้งยังสามารถสืบสานวัฒนธรรมแตงวังหว้าให้สืบทอดไปได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง การเข้าใจศึกษาถึงวิธีการประยุกต์ใช้บทเพลง การจัดแบ่งหมวดหมู่และโอกาสในการใช้บทเพลงมาบรรเลง ในช่วงเวลาที่ต่างกันให้สามารถคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมแตงวังหว้าแบบเดิมและประยุกต์ สอดแทรกความทันสมัยเข้าไว้ด้วยกันจะทำให้ระดับสถานภาพของแตงวังหว้าสูงขึ้นได้

3. การศึกษารูปแบบของการจัดการแสดง

การพยายามศึกษาเพื่อการปรับปรุงรูปแบบของการจัดการแสดงเป็นส่วนหนึ่งของการนำจุดเด่นด้านต่างๆ ของวงมาใช้ผสมผสานกันในการแสดง เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและความภูมิใจในการว่าจ้าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการบรรเลงเพลง ความต่อเนื่องของแต่ละเพลง ประเภทของเพลงที่ใช้บรรเลง เครื่องแต่งการที่ใช้แสดง พฤติกรรมและการวางตัวของนักดนตรี รวมถึงการปรับเปลี่ยนบรรยากาศการแสดงตามโอกาสที่เหมาะสม

4. เพิ่มการฝึกซ้อมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

การร่วมกันฝึกซ้อมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก การร่วมกันฝึกซ้อมจะส่งผลดีตามมาหลายประการ ประการแรกจะช่วยให้นักแสดงมีความชำนาญในการบรรเลงเพลง ชื่อเสียงด้านความสม่ำเสมอของการฝึกซ้อมจะเป็นสิ่งน่าเชื่อถือสำหรับผู้ว่าจ้าง สังเกตได้ว่าแตงวังหว้าจะรวบรวมนักดนตรีที่มีความสามารถด้านการเล่นแตงวังหว้าจากในชุมชน นักดนตรีเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ชาวคราวความเคลื่อนไหวของคณะจึงอยู่ในสายตาของผู้สนใจเสมอ

5. การศึกษาและประเมินพฤติกรรมความสนใจของผู้ว่าจ้าง

ความพอใจของผู้ว่าจ้างก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะละเลยไม่ได้ หากผู้ว่าจ้างประทับใจในการบรรเลงแตงวังหว้าก็必将มีความชื่นชมพอใจ การเรียกใช้บริการอีกในโอกาสต่อไป รวมถึงการบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆ ให้ชื่อเสียงของวงแพร่ขยายออกไปด้วย

จากการเก็บข้อมูลพบว่าผู้นำแตงวังหว้าทั้ง 3 คณะที่เก็บข้อมูลมามีการศึกษาด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีวิธีการศึกษาข้อมูลเพื่อมาปรับใช้ในแต่ละของตนใกล้เคียงกันมีการเลือกเอาเพลงลักษณะต่างๆ ที่หลากหลายเข้ามาบรรเลงประกอบอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้วงแตงวังหว้าสามารถอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้

นักดนตรีแถวนี้ได้พยายามเลือกแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง เช่น การเรียบเรียงเสียงประสานเพื่อให้เหมาะสมกับการเล่นดนตรีของคณะแถว ได้แก่ เพลงสรรเสริญพระบารมี ของแถวคณะบางคนที่มีวีสิต และแถวคณะประทักษิณเรียบเรียงเสียงประสานทั้งหมดที่เล่น ทั้งยังนำเพลงของสถาบันอุดมศึกษามารบรรเลง ได้แก่ เพลงไหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์

ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนว ปัจจุบันจะพบได้ว่าคนเรามากจะชอบเพลงลูกทุ่งที่เหมาะสมกับสังคมของคนไทย เพราะภาษาที่ใช้เรียบง่าย เกิดภาพพจน์ จังหวะสนุกสนาน เข้าใจ จึงมีการนำบทเพลงมาปรับและใช้บรรเลงในงานเพื่อให้งานมงคลต่างๆ สนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนี้ก็นำเพลงร่ำวต่างๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและนำออร์แกนไฟฟ้าใช้บรรเลงในระยะหลังอีกด้วย

มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ จะเห็นได้ว่าผู้เล่นแต่ละคนจะต้องมีการฝึกซ้อมเครื่องดนตรีอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดทักษะ เช่น นายจรรยา ปานนาค หัวหน้าแถวคณะบางคนที่มีวีสิต ฝึกตีฉาบตั้งแต่ 11 ขวบ อายุ 17 ฝึกเล่นบาริโตน ปัจจุบันเป่าอัลโต แซกโซโฟน นายสินธ์ แสงจันทร์ แถวคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ฝึกตีฉิ่ง ตีฉาบตั้งแต่อายุ 11 ขวบ ในแต่ละวงจะมีการฝึกซ้อมกันที่บ้าน หลายเดือน หรือกรณีมีการประกวดก็จะนัดหมายฝึกซ้อมร่วมกัน

3. เสาะหาความรู้

ในยุคของข่าวสารปัจจุบันหัวหน้าคณะหรือครูเพลงยังต้องพยายามคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ กับการบรรเลงแถว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแสดงและต้องพยายามศึกษาถึง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาของวงแถว สิ่งที่ต้องพยายามทำให้เป็นนิสัย คือการเสาะหาความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้กับวงอยู่เสมอ ในการสืบค้นทางตรงโดยศึกษาการแต่งกายของบุคคลในสังคม เพราะปัจจุบันนักดนตรีจะใส่เสื้อผ้าที่มีริ้วลายที่เป็นธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ปลา ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของสังคม และความเป็นสังคมเกษตรที่ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย นายสินธ์ แสงจันทร์ แถววงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ สมัยเด็กๆ ชอบตามพี่ช่วยไปงานทุกครั้ง เพื่อศึกษาประสบการณ์ซึ่งเป็นการลงภาคสนามตามแหล่งวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังดูการแสดงของแถวคณะอื่นๆ

สืบค้นทางอ้อม ได้สืบค้นสื่อต่างๆ เช่น เทปคลาสเซ็ท วีดีทัศน์ ภาพถ่าย ฯลฯ เพื่อนำเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมมาใช้บรรเลง ปรับปรุงและ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานต่างๆ ทั้งนี้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง และนำไปสู่พัฒนาการด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

4. เข้าสู่ค่านิยม

ค่านิยมที่วงแถวมักนิยมปฏิบัติกันคือ การยกครูก่อนการบรรเลง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการรักษาธรรมเนียมทางดนตรี แถววงทั้งสามวงใช้วัสดุเหมือนกันคือ ฆ้อง เทียน เหล้า บุหรี่ เงิน 12 บาท ค่ำกล่าวในการยกครูแตกต่างกัน เช่น วงบางคนที่มีวีสิตกล่าวนะโม 3 จบ แล้วกล่าวว่า “เจ้าที่

เจ้าทาง ให้เล่นในงานนี้ตลอดรอดฝั่ง อย่าให้ผิดเพี้ยน อย่าให้มีที่ไมดีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น" แตรวงคณะประทักษิณ บริการมคธาทาโดยกล่าวนะโม 3 จบ ระลึกถึงพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงสถิตย์อยู่ ณ สถานที่นี้ ขอให้การบรรเลงแตรวงเป็นไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง" แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ จุฑาบุ 5 ดอก กล่าวนะโม 3 จบ "ระลึกถึงครูอาจารย์ ให้ครูมาปกป้อง เป้าเป็นที่ไพเราะถูกใจ" การกล่าวระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดา และครูอาจารย์ นับว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งซึ่งจะทำให้บุคคลในสังคมเป็นคนกตัญญู

เพลงที่ใช้บรรเลง หลังจากที่ยกครูแล้ว นิยมใช้เพลงที่เป็นฤกษ์ดีหรือเป็นรางวัลบอกเหตุที่ดี เช่น เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย เพลงมาร์ชวันเผด็จศึก การบรรเลงเพลงเช่นนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้เล่น ทำให้ผู้เล่นมีสติ และสามารถเล่นเครื่องดนตรีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ สมาชิกภายในวงก็เกิดความรักความสามัคคี เพราะความพึงพอใจกับผลงานของตัวเอง ลบความขัดแย้งระหว่างกัน ส่งผลให้สังคมสงบร่มเย็น

การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นแนวทางค่านิยมพื้นฐานของไทย สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกภายในคณะแตรวง ผู้เล่นแต่ละคนมีอาชีพหลัก แต่เล่นดนตรีเป็นงานอดิเรกเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ทำให้เกิดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจด้วย

มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จากการบรรเลงเพลงของคณะแตรวง สังเกตได้ว่าเป็นเพลงเกี่ยวกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เช่น เพลงมาร์ชสยามมานุสติ เพลงมาร์ชไทยรวมกำลัง ฯลฯ ทำให้ผู้เล่นและผู้ฟังเกิดสำนึกรักสถาบันทั้งสาม ส่งผลให้ชาติเป็นปึกแผ่น

5. สร้างสมอุดมการณ์

การสร้างสมอุดมการณ์ในวัฒนธรรมแตรวงอาจมีจุดเริ่มจากการสร้างสมที่ตัวของนักดนตรี ก่อน ให้นักดนตรีเห็นคุณค่าและความสำคัญของการแตรวงมากกว่าที่เป็นอยู่ก่อน แล้วค่อยขยายไปสู่ชนรุ่นหลัง การกำหนดมาตรฐานของการแสดงร่วมกันเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวของรูปแบบทางดนตรี หลักมาตรฐานของทางดนตรี และเข้าสู่กระบวนการถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังให้มีความภาคภูมิใจ ในการแสดงแตรวง ตะหนักถึงความสำคัญของการแตรวง มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาส่งเสริมให้แตรวงเป็นดนตรีที่ไทยที่เป็นที่ยอมรับของท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป

ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมต่างๆ มีส่วนผลักดันมาจากอุดมการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือวัฒนธรรมนั้น ด้วยความตั้งมั่นในการเล่นดนตรีไทยประเภทแตรวงให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เล่นด้วยใจรักอย่างเต็มที่เต็มความสามารถ และมีความภาคภูมิใจในตนเองที่ได้ร่วมบรรเลง มีความพยายามพัฒนาฝีมือ มีน้ำใจถ่ายทอดภูมิปัญญาและอุดมการณ์นี้สู่ชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมแตรวงก็จะคงอยู่โดยรักษาเอกลักษณ์ของแตรวงไว้ได้

ประชาชนชาวจังหวัดสมุทรสงครามยังคงมีความรักในรูปแบบของการแสดงแตรวงอยู่มาก อย่างเห็นได้ชัด ดังเช่นในขณะเก็บรวบรวมข้อมูลนี้พบว่าในขณะที่แตรวงกำลังบรรเลง มีผู้ร่วมสนุก

ออกมาเต้นรำ ตามแบบที่ตนเองถนัดร่วมด้วยเสมอ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีมาแต่เดิมยังคงได้รับการสืบทอดมาถึงรุ่นปัจจุบันและไม่ได้เลือนหายไปทีเดียว และยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนอีกว่า หากมีการส่งเสริมสนับสนุนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจต่อเนื่องและจริงจัง วัฒนธรรมธรรมก็จะยังคงอยู่เป็นวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสมุทรสงครามอีกนานเท่านาน

6. สืบสานวัฒนธรรม

ตามที่ได้อธิบายไว้แล้วข้างต้นถึงประวัติความเป็นมาของการแสดงวงดนตรีธรรมธรรมจนเป็นที่แพร่หลายในจังหวัดสมุทรสงคราม แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของวงดนตรีธรรมธรรมในอดีต ถึงแม้ว่าในปัจจุบันธรรมธรรมจะได้รับความนิยมน้อยลงก็ตาม หากสามารถผลักดันทุกคนเห็นคุณค่า ความสำคัญทางภูมิปัญญา ความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางดนตรีธรรมธรรมนี้ให้ดำรงอยู่ต่อไป

ความกตัญญูเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย ดังนั้นเมื่อต้องทำอะไรๆ ก็ต้องระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ จึงจะเห็นได้ว่าการบรรเลงเพลงนิยมนการยกครู

การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ขณะที่ธรรมธรรมกำลังบรรเลง ผู้คนออกมาเต้นรำตามแบบที่ตนเองถนัด ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการรำของไทย กับการเต้นของชาวตะวันตก

การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อภาครัฐต้องการขอความช่วยเหลือจากประชาชน จะจัดขบวนรณรงค์โดยใช้ธรรมธรรมช่วยบรรเลง เพื่อสร้างความสนใจจากมวลชนให้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น

การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมธรรมธรรมแต่ชนรุ่นหลัง เช่น การสั่งสอนวิชาการเล่นเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ แก่ลูกหลานหรือลูกศิษย์เพื่อให้ศิลปะแขนงนี้คงอยู่สืบไป

วัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีการสืบทอดกันมายาวนาน การรักษารูปแบบวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงถือเป็นความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าการแสดงธรรมธรรมในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามจะลดน้อยลงแต่ก็ยังคงมีพบเห็นอยู่ทั่วไป พบว่ามีการใช้ธรรมธรรมในการแห่หาค แห่เทียนพรรษา และขบวนแห่ทั่วไป ประโคมในงานบุญต่างๆ งานเทศกาลทั้งงานมงคลและงานอวมงคล วันสำคัญทางศาสนา ขบวนรณรงค์ของหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้เป็นการแสดงถึงการสืบสานวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสมุทรสงครามที่ชัดเจนและเข้มแข็งอย่างแท้จริง ขาดแต่การนำมายึดถือปฏิบัติให้เป็นแบบแผนที่ชัดเจนเท่านั้น

7. จัดจำประเพณี

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งเป็นการสอบถามอย่างไม่เป็นทางการกับประชาชนทั่วไปพบว่าในรูปแบบของประเพณีที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมา ในอดีตมีการแสดงธรรมธรรมประกอบงานประเพณีต่างๆ ของชาวจังหวัดสมุทรสงครามทั้งงานบุญและงานเทศกาลต่างๆ เช่น

ประเพณีทางศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันออกพรรษา เป็นต้น ปัจจุบันนี้นิยมนำธรรมธรรมบรรเลงร่วมกับการเวียนเทียนเพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมขบวนด้วยกัน หรือต้องการให้ช่วยกันทำบุญ

ประเพณีทั่วไป เช่น ลอยกระทง ใช้ขบวนแห่นางนพมาศ หรือวันตรุษสงกรานต์ แห่นางสงกรานต์ ทั้งนี้เพื่อสร้างสีสันและความสนุกสนานให้กับผู้ร่วมงานและผู้ชมทั้งหลาย

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น งานศพมีการนำแตงกวในการเคลื่อนศพ เผาศพ เพื่อให้เห็นสัจธรรม ความเป็นจริงของชีวิตว่าเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน งานบวช ใช้แตงกวาบรรเลง ขณะทำขวัญนาค และการเวียนรอบโบสถ์ งานแต่งใช้แตงกวาในขบวนขันหมาก

ประเพณีดังกล่าวข้างต้น เมื่ออนุชนรุ่นหลังได้พบเห็นจะสามารถจดจำประเพณีต่างๆ เพราะมีแตงกวาเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจให้กับพวกเขา ซึ่งจะเป็นพลังในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีเหล่านี้สืบไป

8. ของดีศาสนา

เนื่องจากชาวจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธที่มีความผูกพันกับการทำบุญต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาทั้งสิ้น โดยเฉพาะงานบวช งานศพ ขบวนขันหมาก ฯลฯ ที่จะมีการเรียกใช้แตงกวา

โดยพื้นฐานทางด้านศาสนานี้เองที่มีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดกิจกรรม กระบวนการและพิธีกรรมขึ้น สำหรับวงแตงกวากระบวนการและวัฒนธรรมทางศาสนาของชาวจังหวัดสมุทรสงครามเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้แตงกวาสามารถอยู่ได้ พิธีกรรมการดำเนินชีวิตของคนไทยจำเป็นต้องมีพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น การทำบุญวันเกิด การแต่งงาน การบวช โดยนิมนต์พระเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในปัจจุบันมักจะมีแตงกวาเพื่อสร้างบรรยากาศของความสนุกสนานครึกครื้น พร้อมทั้งให้ผู้ที่มาร่วมงานได้มีส่วนร่วมทั้งงานบุญและความบันเทิง ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม

สัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธในขบวนแห่ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา นิยมนำพระพุทธรูปหรือธงธรรมจักรร่วมขบวนไปด้วย เมื่อผู้พบเห็นจะได้เกิดศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทำให้สงบจิตใจของบุคคลนั้นดี และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อนการสวดพระอภิธรรมในงานศพ แตงกวาคณะ ส. จุฬาลักษณ์จะบรรเลงเพลงสาธุการเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระธรรม และชี้แนะให้ผู้ฟังรับทราบต่อไปจะเป็นพิธีกรรมที่สำคัญให้เตรียมตัวและน้อมใจฟังสวดพระอภิธรรม

เลื่อมใสศรัทธาและมีความผูกพันกับสถาบันศาสนา เช่น แตงกวาคณะ ส. จุฬาลักษณ์ เมื่อตั้งได้ให้พระตั้งชื่อวงให้

พิธีกรรม สัญลักษณ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้สภาวะทางจิตของบุคคลดี ส่งผลให้บุคคลนั้นดำรงชีพได้อย่างมีความสุข สังคมมีความสงบร่มเย็น

จากคุณลักษณะ 8 ประการซึ่งประกอบด้วย อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ ประสานวัฒนธรรม จดจำประเพณี ของดีศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แตรวงมีบทบาทต่อการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม เพราะในปัจจุบันกล่าวว่าแตรวงมีส่วนร่วมในชีวิตของคนเรา และเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน สมัคสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน นี่ย่อมแสดงว่าสังคมย่อมจะต้องเข้มแข็ง เป็นปึกแผ่นอย่างแน่นอน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพตามกระบวนการมนุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัย 6 ขั้นตอน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูล การจำแนกและจัดกระทำข้อมูล การลำดับและตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานเอกสารต่างๆ และข้อมูล ภาคนามจากการสัมภาษณ์บุคคลและหน่วยงานต่างๆ โดยการสังเกต บันทึกข้อมูลเสียง บันทึกภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แตรวงชาวบ้าน : กรณีศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของแตรวง และเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

จากการศึกษาสรุปผลได้ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม

ประวัติความเป็นมาของแตรวงในจังหวัดสมุทรสงครามนับว่าเก่าแก่มาก ซึ่งแตรวงสมัยก่อนนั้นเหมือนกับวงปี่พาทย์ เริ่มต้นที่วัดก่อน โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้ให้การสนับสนุน นักดนตรีในสมัยนั้นเป็นเด็กวัดที่มาเรียนดนตรีและกินนอนอยู่ที่วัด

แตรเข้ามาในยุคของพระราชญัตติรักษาพ่อเมืองของจังหวัดสมุทรสงคราม ราวปี พ.ศ. 2460 ท่านมีนิสัยชอบดนตรี สมัยก่อนมีกลองลูกเล็กท่านจึงอยากให้กลองลูกเล็กมีแตรวงจึงจัดซื้อเครื่องแตรวงแต่ไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่ามีเครื่องดนตรีชนิดใดบ้าง

แตรวงในจังหวัดสมุทรสงครามมี 2 สายหลักๆ คือ สายครูพัฒนา เคียงเจริญ และสายของครูผก ดิษฐปัญญา (ลูกศิษย์ครูเวช สุนทรจามร)

ครูแตรวงสายแรกคือ ครูพัฒนา เคียงเจริญ เป็นนักปี่คลาริเน็ตที่มีฝีมือ ประจำองดุริยางค์ที่จังหวัดราชบุรี และเป็นครูสอนพิเศษแตรวงที่วัดโพธิ์งาม ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม วิธีการสอนของครูพัฒนา เคียงเจริญ จะสอนด้วยระบบโน้ตสากล ซึ่งจะให้

ไล่เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยเริ่มจากเสียงต่ำสุดจนถึงเสียงสูงสุดของเครื่องดนตรีนั้นๆ ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนเสียง (Flat-Sharp) จะสอนเครื่องหมายเปลี่ยนเสียงก็ต่อเมื่อมีความชำนาญแล้ว เพลงแรกที่ต่อคือ “เพลงสรรเสริญพระบารมี” และหลังจากนั้นก็ต่อเพลงต่างๆ เช่น เพลงมาร์ช พระนาม (รัชกาลที่ 6 พระราชินีพจน์) เพลงมาร์ชโสดเสนาะ เพลงมาร์ชภาณุรังษี และเพลงมาร์ชอื่นๆ เพลงส่วนใหญ่ของครูพัฒนาให้ลูกศิษย์เล่น มักนำมาจากมณฑลทหารที่ 11 ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานครสวรรค์วรพินิต

แถวอีกสายหนึ่ง คือสายของ ครูผก จิษฐปัญญา ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของครูเวศ สุนทรจามร ที่เป่าแตรอยู่ในวงดนตรีคณะสุนทราภรณ์และเป็นผู้เรียบเรียงเสียงประสาน โดยไปต่อเพลงที่กองทหาร ต่อมาได้เป็นครูสอนที่โรงเรียนศรีทาสุมุท ในจังหวัดสมุทรสงคราม การสอนของครูผก จะสอนให้ไล่เสียงต่ำสุด ไล่ขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงเสียงสูงสุดของแต่ละเครื่องมือ เมื่อเป่าเสียงได้คล่องแล้ว ก็จะเริ่มสอนโน้ตสากลโดยให้อ่านควบคู่กันไป หลังจากนั้นก็สอนระดับเสียงแล้วก็เริ่มต่อเพลง ลักษณะของเครื่องหมายบันไดเสียง ชาร์ป แฟลต จะสอนก็ต่อเมื่อบรรเลงเพลงได้ดีแล้ว ซึ่งจะสอนเพลงพิธีการก่อน เช่น เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงชาติ เพลงมหาชัย เพลงมหาฤกษ์ และเพลงมาร์ชต่างๆ แล้วจึงต่อด้วยเพลงไทยเดิม

1.2 องค์ประกอบของแถว

แถวชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม มีองค์ประกอบที่สำคัญที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1.2.1 นักดนตรี

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แถวในจังหวัดสมุทรสงคราม จะมีนักดนตรีประมาณ 7-11 คน เป็นชายทั้งสิ้น แต่แถวคณะบางคนที่มิวสิค มีนักดนตรีเป็นผู้หญิง 1 คน นักดนตรีส่วนใหญ่จะฝึกหัดและศึกษาเล่าเรียนจากประสบการณ์การแสดงมากกว่าการศึกษาเล่าเรียนในทางทฤษฎี คือเน้นทักษะการแสดงเป็นหลัก นักดนตรีในวงส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน หรือมีภูมิสำเนาอยู่ในละแวกใกล้เคียงนั้น ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักของตนอยู่แล้ว แต่ใช้อาชีพแถวชาวบ้านเป็นอาชีพเสริมหารายได้พิเศษ ในช่วงฤดูงานบวช คือประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนกรกฎาคม (ตั้งแต่ออกพรรษาถึงเข้าพรรษา) ดังปรากฏตามตาราง

ตาราง 14 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษาและอาชีพแตรวงคณะประทีกนิล
(อำเภอเมืองสมุทรสงคราม)

การศึกษา	จำนวน	อาชีพ	จำนวน
ปริญญาตรี	6	รับราชการ (ครู)	6
ม. 6	2	ทหารดุริยางค์ราชบุรี และกำลังศึกษา	2
ม. 5	1	กำลังศึกษา	1

ตาราง 15 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษาและอาชีพแตรวงคณะบางคนที่มิवलิต
(อำเภอบางคนที)

การศึกษา	จำนวน	อาชีพ	จำนวน
มศ. 3	1	ทำสวน	1
ม. 6	1	รับราชการทหารเรือ	1
ป. 7	1	ทำสวน	1
ป. 4	4	ทำสวน และรับจ้างทั่วไป	4

ตาราง 16 แสดงข้อมูลนักดนตรีด้านการศึกษาและอาชีพแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์
(อำเภออัมพวา)

การศึกษา	จำนวน	อาชีพ	จำนวน
ปริญญาตรี	1	ครูพิเศษ	1
ปวช.	1	ช่างซ่อมรถ	1
ม.3	1	ช่างเชื่อม	1
ป. 6	4	รับจ้างทั่วไป และหัตถกรรม	4
ป. 4	4	ค้าขาย ทำสวน และรับจ้าง	4

1.2.2 พิธีกรรมก่อนการบรรเลง

จากการศึกษาพบว่าในการออกงานแต่ละครั้ง พิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติก่อนการบรรเลงเสมอและจะขาดไม่ได้คือ พิธียกครู ซึ่งเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดย ผู้ที่ทำหน้าที่ยกครูส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าวง หรือสมาชิกที่เป็นผู้อาวุโสเป็นที่นับถือในวง ซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน เงิน 12 บาท เป็นหลักสำคัญซึ่งขาดไม่ได้ส่วนเหล้า บุหรี่ จะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วขึ้นอยู่กับทางเจ้าภาพหรือคนหางานจัดหาให้ หลังจาก

จัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ใส่พานเรียบร้อยแล้วผู้กระทำพิธี จุดเทียน และรูป 3 ดอก พร้อมยกพานขึ้นเหนือศีรษะ และกล่าวบทสวด ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)

ซึ่งบทสวดแต่ละคณะจะมีความคล้ายคลึงกันคือ จะกล่าวนะโม 3 จบก่อนเสมอ หลังจากนั้นจะกล่าวปริกรรมคาถา โดยมีเนื้อหาเพื่อระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดา มารดา และครูบาอาจารย์ จากการศึกษาพบว่าหลังเสร็จพิธียกครูจะบรรเลงเพลงมาร์ช 1 เพลง เพื่อเป็นการโหมโรง และเพลงอื่น ๆ ต่อไป ทุกคณะ

1.2.3 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีแตรวแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. เครื่องลม (Wind Instruments)
2. เครื่องประกอบจังหวะ (Percussion Instruments)

เครื่องดนตรีแตรวในระยะแรก มีดังนี้

1. ปี่สั้น (Eb Clarinet)
2. ปี่หนึ่ง (Bb Clarinet)
3. ยูโฟเนียม (Euphonium)
4. บาริโทน (Baritone)
5. คอรัเน็ต (Cornet)
6. เบสส์ (Sousaphone)
7. กลอง (Bass Drum)
8. ฉาบ (Cymbal)

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แตรวในจังหวัดสมุทรสงคราม ในแต่ละคณะจะมีเครื่องดนตรีประมาณ 7-11 คัน ส่วนเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ และกรับแต่ละคณะจะใช้เหมือนกันหมด ในขณะที่บรรเลงเพลงไทยเดิม แตรวคณะประทักษิณ และแตรวคณะบางคนที่มิวสิค จะใช้กลองตะโพนไทย กลองสองหน้า และกลองแขก ดีประกอบการบรรเลง ส่วนแตรวคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ใช้กลอง 3 ใบ แทนเครื่องประกอบจังหวะไทย และนำกลองยาวมาใช้ในขบวนแห่ เรียกว่า "วงกลองยาวประยุกต์" ดังปรากฏตามตาราง

ตาราง 17 แสดงข้อมูลเครื่องดนตรีบรรเลงในแต่ละคณะ

บรรเลงคณะประทักษิณ		บรรเลงคณะบางคนที่มิวสิค		บรรเลงคณะ ส. จุฬาลักษณ์	
1. คลาริเน็ต	1 คน	1. อัลโต แซกโซโฟน	3 คัน	1. คลาริเน็ต	1 คัน
2. อัลโต แซกโซโฟน	2 คัน	2. ทรัมเปต	1 คัน	2. อัลโต แซกโซโฟน	3 คัน
3. ทรัมเปต	3 คัน	3. ทรอมโบน	1 คัน	3. ทรัมเปต	2 คัน
4. ทรอมโบน	2 คัน	4. ออร์แกนไฟฟ้า	1 เครื่อง	4. ทรอมโบน	3 คัน
5. ยูโฟเนียม	1 คัน	5. กลองมะริกัน	1 ใบ	5. บาริโทน	1 คัน
6. ทูบา	1 คัน	6. กลอง 3 ใบ	1 ชุด	6. ทูบา	1 คัน
7. กลองมะริกัน	1 ใบ			7. กลองมะริกัน	1 ใบ
8. กลอง 3 ใบ	1 ชุด			8. กลอง 3 ใบ	1 ชุด

1.2.4 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

เพลงที่ใช้บรรเลง จากการศึกษพบว่า

1. เพลงที่ใช้สำหรับการนั่งบรรเลงและใช้ประกอบการฉลองเพล ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงไทยเดิมที่คล้ายคลึงกัน

2. เพลงมาร์ชแต่ละคณะจะมีความแตกต่างกันตามแหล่งที่ได้รับการถ่ายทอด ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ โดยมีโบสถ์คริสต์ที่บางนกแขวกเป็นแหล่งเผยแพร่เพลง และเพลงเหล่านี้ยังมีการสืบทอดต่อๆ กันมาบางส่วนขาดหายไป ปัจจุบันมีการนำเพลงจากสถาบันต่างๆ นำมาร่วมบรรเลง

3. เพลงตามสมัยนิยมส่วนใหญ่จะเป็นเพลงลูกทุ่ง และเพลงร่ำวงต่างๆ ตามยุคสมัย ดังปรากฏตามตาราง

ตาราง 18 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลของบรรเลงคณะประทักษิณ

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
1. เพลงมาร์ชบริพัตร	1. เพลงกราวทะเลสูง
2. เพลงมาร์ชสยามมานุสติ	2. เพลงกระแตไต่ไม้
3. เพลงมาร์ชไทยรวมกำลัง	3. เพลงสร้อยลำปาง
4. เพลงมาร์ชราชนาวี	4. เพลงเขมรชมจันทร์
5. เพลงมาร์ชสวัสดิ์	5. เพลงอัสวาลีลา
	6. เพลงร่ำวงทั่วไป
	7. เพลงสมัยนิยม

ตาราง 19 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลของแตรวงคณะบางคนที่มิวสิก

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
1. เพลงมาร์ชสก็อตแปลง	1. เพลงกราวตะลุง
2. เพลงมาร์ชสก็อตเยอรมัน	2. ลูกทุ่งตามสมัยนิยม
3. เพลงมาร์ชสรรเสริญฝรั่งเศส	3. เพลงรำวงทั่วไป
4. เพลงมาร์ชเขี้ยวเรียบ	
5. เพลงมาร์ชพระนาม	
6. เพลงมาร์ชเบอร์ 3 ,10	
7. เพลงมาร์ชตรัสตรา	
8. เพลงมาร์ช ทร. 7	
9. เพลงมาร์ชราชนาวิก	
10. เพลงมาร์ชทหารเรือ	
11. เพลงมาร์ชสี่เหล่าทัพ	
12. เพลงมาร์ชบริพัตร	
13. เพลงมาร์ชตำรวจ	
14. เพลงมาร์ชปากคลอง	

ตาราง 20 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานมงคลของแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์

เพลงขณะนั่งบรรเลง	เพลงบรรเลงขณะเดินแห่
1. เพลงมาร์ชวันเผด็จศึก	1. เพลงคลื่นกระทบฝั่ง
2. เพลงมาร์ชสี่เหล่า	2. เพลงกราวตะลุง
3. เพลงมาร์ชราชนาวิก	3. เพลงเขมรชมเดือน
4. เพลงมาร์ชตรัสตรา	4. เพลงคางคากินกล้วย
5. เพลงมาร์ชเบอร์ 2	5. เพลงลูกทุ่งตามยุคสมัย
6. เพลงมาร์ชบางกุ่ม	6. เพลงรำวงทั่วไป
7. เพลงมาร์ชตำรวจ	
8. เพลงมาร์ชทหารเรือ	
9. เพลงมาร์ชศรีณรงค์	
10. เพลงมาร์ชสก็อตแปลง	

ตาราง 21 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของตำรวจคณะประทักษิณ

เพลงที่ใช้ขณะ นั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ ขณะยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง จากบ้านไปวัด	เพลงในขณะ เดินทางกลับบ้าน
1. เพลงนางหงส์ 2 ชั้น	-	1. เพลงวอลซ์	
2. เพลงมอญรำดาบ		2. เพลงสโลว์มาร์ช	
3. เพลงมอญอ้อยอิ่ง		3. เพลงพญาโศก	
4. เพลงโหมโรงแขกมอญ			
5. เพลงมันตะเล			
6. เพลงแขกมอญบางขุนพรหม			
7. เพลงหกบท			
8. เพลงอะแซวุ่นกี้			
9. เพลงพม่าแปลง			
10. เพลงธรณีกรรแสง			
11. เพลงน้ำตาแสงได้			
12. เพลงบัวขาว			
13. เพลงใจหวลครวญภิรมย์			
14. เพลงพญาโศก			

ตาราง 22 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของตำรวจคณะบางคนที่มิวสิก

เพลงที่ใช้ขณะ นั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะ ยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง จากบ้านไปวัด	เพลงในขณะ เดินทางกลับบ้าน
1. เพลงประจำวัด	1. เพลงมอญยกศพ	-	-
2. เพลงพม่ากลาง			
3. เพลงมอญร้องไห้			
4. เพลงฟุ้งหอก			
5. เพลงดาวกระจำง			
6. เพลงมอญปากลัด			
7. เพลงมอญจุดพลุ			
8. เพลงมอญเกร็ด			
9. เพลงนางหงส์			
10. เพลงแมลงพู่ทอง			

ตาราง 23 แสดงเพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลของตำรวจคณะ ส. จุฬาลักษณ์

เพลงที่ใช้ขณะ นั่งบรรเลง	เพลงที่ใช้ขณะ ยกศพ	เพลงที่ใช้ขณะเดินทาง จากบ้านไปวัด	เพลงในขณะเดินทาง กลับบ้าน
1. เพลงธรณีกรรแสง	-	-	-
2. เพลงดาวทอง			
3. เพลงต้นมอญ			

เพลงที่ใช้บรรเลงในการประกอบการณ์ลง(เลี้ยงพระตอนเพล) ตำรวจคณะประทักษิณ

1. เพลงสาธุการ
2. เพลงโหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์
3. เพลงแขกสาย
4. เพลงเขมรละออองค์
5. เพลงเขมรโพธิสัตว์เถา
6. เพลงแขกขาว
7. เพลงราตรีประดับดาว
8. เพลงเขมรปากท่อ
9. เพลงครอบจักรวาล
10. เพลงแขกเชิญเจ้า
11. เพลงแสนคำนึง

การบรรเลงจะเน้นเพลงแขกกับเพลงเขมร เพราะออกสำเนียงแตรได้ดีกว่าประเภทอื่นๆ

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการณ์ลง (เลี้ยงพระตอนเพล) ตำรวจคณะบางคนที่มิวสิก

1. เพลงเขมรละออองค์
2. เพลงแขกอาหวัง
3. เพลงขอมใหญ่ (ขอมทรงเครื่อง)
4. เพลงนกเขาชะแมร์
5. เพลงแสนคำนึงเถา
6. เพลงขอมดำดิน
7. เพลงเขมรไทรโยค

8. เพลงเหรา
9. เพลงดับจูล่ง
10. เพลงเกี่ยวข้าว

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการฉลอง (เลี้ยงพระตอนเพล) แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์

1. เพลงเขมรระอองค์
2. เพลงแขกอาหรับ
3. เพลงลาวเสียงเทียน
4. เพลงลาวดำเนินทราย
5. เพลงโสมส่องแสง
6. เพลงแสนคำนึง (เถา)
7. เพลงเขมรไทรโยค
8. เพลงเขมรพายเรือ
9. เพลงขอมดำดิน

1.2.5 การฝึกซ้อม

จากการศึกษาพบว่าบรรณราชบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่ นักดนตรีจะได้เพลงอยู่แล้วจะฝึกซ้อมก็ต่อเมื่อรับงานไว้เท่านั้น ซึ่งสมาชิกของวงจะฝึกซ้อมส่วนตัวที่บ้านอยู่แล้ว นักดนตรีส่วนใหญ่แต่ละคนมีอาชีพหลักของตนอยู่แล้ว แต่ใช้อาชีพบรรณราชบ้านเป็นอาชีพเสริมหารายได้พิเศษ บางครั้งอาจขาดการฝึกซ้อมบ้างแต่เมื่อหัวหน้าวงรับงานแล้ว ก็จะมาทำหน้าที่โดยพร้อมเพรียงกันทุกครั้ง โดยจะซ้อมในช่วงที่ว่างจากงานประจำในการซ้อมแต่ละครั้งจะมีทั้งการซ้อมเพลงเก่า และการต่อเพลงใหม่ ๆ โดยเฉลี่ยการฝึกซ้อมสัปดาห์ละประมาณ 1-2 ครั้ง

1.2.6 การรับงาน

จากการศึกษาพบว่า การรับงานบรรณราชบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามทั้ง 3 คณะ ผู้ที่รับงานจะเป็นหัวหน้าวง อัตราาคาคิดเป็นช่วงเวลา 1 เวลา จะหมายถึง 1 ช่วงของการรับงาน เช่น เริ่มเวลา 07.00 - 12.00 น. จะคิดเป็น 1 เวลา หรือ 13.00 - 12.00 น. ของวันถัดไป คิดเป็น 2 เวลา อัตราค่าจ้างเวลาละ 3,500 - 4,000 บาท ใน 1 เวลา ถ้าระยะทางไกล คิดอัตราค่าจ้าง 3,500 - 3,800 บาท ถ้า 2 เวลา ถ้าระยะทางไกลคิดอัตราค่าจ้าง 6,500 บาท ถ้าไกลคิดอัตราค่าจ้าง 7,000 - 8,000 บาท (การรับงานโดยเฉลี่ยประมาณปีละ 20 - 30 งาน

1.2.7 รายได้ของวง

จากการศึกษาพบว่า รายได้ของวงแตรวงชาวบ้านทั้ง 3 คณะ จะได้รับจากงานมงคล และงานอวมงคล ซึ่งงานมงคล เช่น งานบวชจะรับในช่วงเทศกาลบวชหรือก่อนเข้าพรรษา และงานตามเทศกาลต่างๆ อีก ประมาณโดยเฉลี่ยปีละ 60 งาน และงานศพเฉลี่ยประมาณปีละ 40 งาน

1.2.8 การสืบทอด

จากการศึกษาพบว่า แตรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามมีการสืบทอดกันมาหลายรุ่นอย่างต่อเนื่อง คณะแตรวงประตักมีถิ่นมีความเข้มแข็งในการสืบทอดด้านดนตรีแตรวงให้ครอบครัวและบุคคลที่สนใจทั่วไป แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก มีเพียงบุตรชายที่ทำหน้าที่สืบทอด ส่วนแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์ ยังคงคงยึดอาชีพแตรวงนี้ต่อไปและถ่ายทอดให้กับลูกหลานและผู้สนใจเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้มีให้สูญหาย สรุปว่าแตรวงแต่ละคณะยังมีการสืบทอดต่อไปในอนาคต

1.2.9 ลักษณะเด่นของวง

จากการศึกษาพบว่า แตรวงคณะประตักมีถิ่นจะอนุรักษ์การบรรเลงเพลงไทยเดิมแบบดั้งเดิม มีการตั้งแสดงด้นด้นในการบรรเลง สมาชิกของวงสามารถอ่านโน้ตสากลได้ มีการนำเพลงไทยเดิม เพลงมาร์ช และเพลงตามสมัยนิยม มาเรียบเรียงตามแนวทางของแตรวง

แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก สามารถขับร้องเพลงไทยเดิมได้ ทำให้การบรรเลงเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง และมีบทเพลงเก่าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นเพลงที่มีคุณค่าทั้งสิ้น

แตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์ ในการรับงานศพ แตรวงคณะวง ส. จุฬาลักษณ์จะไปช่วยบรรเลงโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ถือเป็นน้ำใจที่มีต่อกัน ลักษณะการบรรเลงจะมีจังหวะ ที่หนักแน่น เร้าใจ สนุกสนาน มีการสอดประสานระหว่างเครื่องดนตรี เป็นที่นิยมของชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดใกล้เคียง

1.2.10 ทักษะคติและแนวทางในอนาคต

ชาวบ้านบางส่วนมีทัศนคติในทางลบเกี่ยวกับนักดนตรีแตรวง โดยเป็นอาชีพแตงกีนรำกีน กีนเหล้าเมายา ขาดความมั่นคงของชีวิต แต่แตรวงชาวบ้านก็ยังเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม เมื่อแตรวงไปแสดงในงานต่างๆ จะเป็นตัวเสริมสร้างให้งานสมบูรณ์ แตรวงจึงเป็นสิ่งแสดงถึงฐานะทางสังคมของเจ้าภาพ งานที่ไม่มีแตรวงก็ถือว่าเป็นงานเล็ก งานที่มีแตรวงเป็นงานที่ได้รับคำยกย่องว่าเป็นงานใหญ่ แนวทางในอนาคตนั้นแตรวงทั้ง 3 คณะ ยังอนุรักษ์และสืบทอดแตรวงต่อไป

ศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงกวาบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม

จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงกวาบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยยึดแนวทางทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรมของ รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการคือ อยู่อย่างไทย ใฝ่ใจศึกษา เสาะหาความรู้ เข้าสู่ค่านิยม สร้างสมอุดมการณ์ ประสานวัฒนธรรม จัดจำประเพณี ของดีศาสนา พบว่า

- สังคมของคนในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนเป็นหลัก มีลักษณะความเป็นอยู่แบบไทยแท้ คือเป็นคนที่มีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน ยึดถือขนบธรรมเนียมและประเพณีเป็นหลัก และมีการสืบทอดวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ สังเกตได้จากแตงกวาทั้งสามคณะมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายเหมาะสมกับฐานะ

- นักดนตรีมีการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะและความชำนาญของตนเอง ศึกษาเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะแตงกวาคณะบางคนที่มิวสิก และแตงกวาคณะ ส. จุฬาลักษณ์ นั้นมีการนำเพลงที่ได้ยินมาจากที่อื่น แล้วนำข้อมูลนั้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวงและสถานที่ต่างๆ

- ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น เทป วีดิทัศน์ ภาพถ่าย การแต่งกายของบุคคลในสังคม ชมการแสดงของวงอื่นๆ แล้วมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้

- ปฏิบัติตนตามค่านิยมที่เหมาะสม เช่น การไหว้ครูก่อนการบรรเลงเพื่อแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อครูอาจารย์ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว สร้างจิตสำนึกให้ตนเองและส่งเสริมความรักที่มีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

- สร้างเอกภาพให้กลมกลืนสอดคล้องกับมวลสมาชิกภายในวง ทั้งนี้บุคคลแต่ละคนต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างดีก่อน

- คุณลักษณะของคนไทย เช่น ความกตัญญู การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสอนศิลปะแขนงดนตรีให้กับอนุชนรุ่นหลังเป็นปัจจัยที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม

- ประเพณีทางศาสนา ประเพณีทั่วไปและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเป็นการสร้างพลังให้มวลชนเกิดความสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีให้อยู่สืบไป

- ความเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้บุคคลมีจิตใจที่ดี ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

การอภิปราย

จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของแตงกวาบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถกล่าวได้ว่าแตงกวาบ้านมีบทบาทต่อความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เพราะดนตรีได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เช่น การปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลที่กระตือรือร้น รับผิดชอบงานในหน้าที่ ค้นคว้าความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ มีความกตัญญู ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน

และกัน การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามค่านิยมที่ดีงาม เลื่อมใสและศรัทธาพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามสภาพ นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าเมื่อชนรุ่นหลังเห็นการดำเนินชีวิตของผู้อาวุโสที่มีความสุขและสนุกกับชีวิต ย่อมทำให้พวกเขาปฏิบัติตาม สามารถอนุรักษ์สิ่งที่ดีงาม และทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันและกัน และนั่นแสดงให้เห็นว่าประเทศชาติและวัฒนธรรมย่อมต้องอยู่คงทนถาวรต่อไป

แตรวงในจังหวัดสมุทรสงคราม ก่อตั้งมาประมาณ 88 ปี ซึ่งมีผู้ริเริ่ม 2 ฝ่าย คือ ครูพัฒน เดียงเจริญ และครูผก ดิษฐ์ปัญญา พระราชญาติรักษาซึ่งเป็นพ่อเมืองได้ดำริการก่อตั้งแตรวงให้กับกองลูกเสือ และต่อมาครูผกได้ทำหน้าที่สานงานต่อ ทั้งครูพัฒนและครูผก มีพื้นฐานทางด้านดนตรีที่ดี จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ทักษะให้ลูกศิษย์ได้อย่างเต็มที่และถูกต้องแม่นยำ และการฝึกฝนประสบการณ์ก็เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

องค์ประกอบของแตรวง

เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นของคณะแตรวง จะสังเกตได้ว่า เครื่องดนตรีที่ใช้มีประมาณ 6-9 ประเภท คณะแตรวงใดที่ก่อตั้งมานานจะมีอุปกรณ์มากกว่า เครื่องดนตรีที่คณะแตรวงทั้ง 3 คณะ ใช้เหมือนกันคือ อัลโต แซกโซโฟน , ทรัมเปต , กลอง แตรวงคณะบางคนที่มิวสิกจะใช้ออร์แกนไฟฟ้า ซึ่งแตกต่างจากคณะแตรวงอีก 2 คณะ แตรวงคณะประตักษิณไชโยโฟเนียมและทูบา แต่อีก 2 คณะ ไม่ได้ใช้

เพลงที่ใช้บรรเลง

เพลงที่ใช้แสดงในงานมงคล ประมาณ 12-24 เพลง และเพลงที่ใช้บรรเลงเหมือนกันคือ เพลงลูกทุ่ง หรือเพลงยอดฮิตตามยุคสมัย นอกจากนี้ยังพบว่าแตรวงคณะประตักษิณมีเพลงบรรเลงทั้งหมด 24 เพลง ซึ่งมากกว่าคณะอื่นๆ และยังเป็นบทเพลงหายากอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักดนตรีในวงเป็นผู้มีความรู้ทางด้านดนตรีสูงกว่าคณะแตรวงอื่นๆ จึงมีข้อมูลหลักฐานที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า เพลงบรรเลงของแตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์มี 12 เพลง ซึ่งน้อยสุด อาจเป็นเพราะว่าจำนวนนักดนตรีมีเพียง 9 คน ซึ่งน้อยกว่าคณะอื่น ๆ ทำให้สืบเสาะข้อมูลยังมีเพียงเล็กน้อย และก่อตั้งวงเพียง 15 ปี ซึ่งน้อยกว่าคณะบางคนที่มิวสิกอย่างมากมาย

เพลงที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลประมาณ 4 - 14 เพลง คณะประตักษิณมีมากที่สุดคือ 14 เพลง แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์มีน้อยที่สุดคือ 4 เพลง อาจเป็นเพราะความรู้พื้นฐานของนักดนตรีของแต่ละคณะ

เพลงที่ใช้บรรเลงในการประกอบการฉลอง มีบทเพลง 8 - 9 เพลง ซึ่งไม่แตกต่างกันในแต่ละคณะ บทเพลงที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ เพลงเขมรไพรโยค เพลงแขกขาว เพลงแสนคำนึง เพลงเขมรละออองค์ แตรวงคณะประตักษิณจะมีเพลงของสถาบันมาบรรเลงด้วยคือ “เพลงมหาจุฬาลงกรณ์” ทั้งนี้เพราะนักดนตรีมีวุฒิการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษานั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลของ แดรวงคณะประทักษิณ คณะบางคนที่มิวสิค และคณะ ส.จุฬาลักษณ์ พบว่า

การศึกษาครั้งต่อไปควรจะศึกษาแหล่งที่มาของบทเพลงแดรวง เพราะบทเพลงเก่า ขาดการสืบทอด เนื่องจากบุคคลในสังคมนิยมบทเพลงสมัยใหม่ และไม่เห็นคุณค่าของบทเพลงเก่า

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสงคราม*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรการพิมพ์.
- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2542). *พื้นฐานมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม*. (เอกสารการสอน). กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- . (2536). *เพลงพื้นบ้าน*. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 12 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ไขแสง สุขะวัฒนะ. (2525). *สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จรรยา ปานนาค. (2547, 22 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปรีชา ออกกิจวัตร ที่คณะเศรษฐศาสตร์ (บางคนที่มีวลิต).
- จุมพล หนีมพานิช. (2526). *สังคมและวัฒนธรรม*. เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1–5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เฉลิม นาคริรักษ์ และคนอื่น ๆ. (2544). *ศิลปะกับชีวิต 5–6*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์.
- ชลहु่ม ชลานุเคราะห์. (2524). *ดนตรีฝรั่งในยุครัตนโกสินทร์*. ใน *เอกสารประกอบการเรียนวิชา [อิศทอรี่ แอนด์ เดเวลอปเม้นท์ ออฟ มิวสิค อิน ไทยแลนด์] History and Development of Music in Thailand*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ชวน ปัจจุสานนท์. (2509). *ประวัติการทหารเรือไทย*. กรุงเทพฯ: กรมสารบรรณทหารเรือ.
- ณรงค์ชัย ปัญกริชต์. (2542). *สารานุกรมไทยวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 5*. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมนเนจเม้นท์.
- ทศพล จังพานิชย์กุล. (2546). *พระพุทธรูปพิมพ์ครั้งแรก*. กรุงเทพฯ: คอมม่า.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา. (2536). *ปูชนียบุคคลไทย*. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- ทิพย์วรรณ แสงศรี. (2542). *หนังสือชุด 9 รัชกาลจักรีวงศ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ท. สุขแสง. (2537). *ท่องเที่ยวประเทศ 76 จังหวัด*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธนิศ อยู่โพธิ์. (2530). *เครื่องดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2540). *มนุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุรียรัตน์ สามัตถิยะ. (2542). *ชุดรู้เรื่องเมืองไทย ภาคกลาง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เบญจรงค์ กุลสุ. (2540). *วิเคราะห์เพลงในลีลาวอลซ์ของวงดนตรีสุนทราภรณ์*. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.
- ประเวศ วะสี. (2537). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

- ประเวศ วะสี. (2537). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุริยสภา ลาดพร้าว.
- พรรณศิริ จุลภาพ. (2542). *ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา: กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสดประเสริฐ*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2537). *แตงไทย*. วารสารเพลงดนตรี. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- มนตรี ตราโมท. (2538). *ดุริยศาสตร์*. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทาน ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- รังสิพันธุ์ แข็งขัน. (2540). *การศึกษาบทเพลงทหารเรือในพระนิพนธ์พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัชนิกร เศรษฐ. (2532). *โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมปัจจุบัน: ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปบรรเลง*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชียร ณ นคร. (2537). *มรดกวัฒนธรรมทักษิณ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- สง่า อารัมภ์. (2531). *ความเอยความหลัง*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุกรี เจริญสุข. (2539). *ดนตรีและแตงของชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: ดิออกเตอร์แซคการพิมพ์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532). *ร้องรำทำเพลง: ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน
- สุดแดน สุขเกษม. (2542). *แตงรวงข้าวกับการรับใช้สังคม: กรณีศึกษาคณะดนตรีศิลป*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุทิววงศ์ พงษ์ไพบูลย์. (2524). *ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้สงขลา*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- สุธี ชำนาญสุธา. (2545). *แตงรวงข้าวบ้าน: กรณีศึกษาแตงในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุภัตรา สุภาพ. (2518). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุมาลี นิมนานภาพ. (2535). *ดนตรีวิจิตร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สุรศักดิ์ ศิริไพบูรณ์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 14*. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สำราญ ปานนาค. (2545, 22 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปรีชา ออกกิจวัตร ที่คณะเศรษฐศาสตร์
(บางคนที่มีวลี).

อนุমানราชชน, พระยา. (2515). *ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บรรณาคาร.

อมรา พงศาพิชญ์. (2525). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำนาจ บุญอนันต์. (2545). *ดนตรีระดับต่ำ จังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม

(วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

Syamanada, Rong. (1997). *A History of Thailand*. 3rd ed. Bangkok: Thaiwattanapanich.

ภาคผนวก

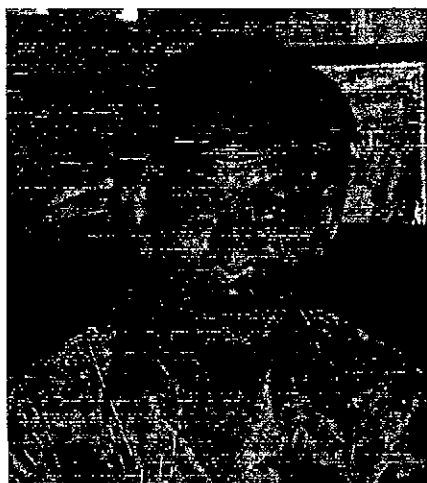
ภาคผนวก ก.

จากการศึกษาวิจัย เติรวงชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม ในการลงภาคสนามโดยการ สัมภาษณ์ หัวหน้าคณะเตรวง นักดนตรีเตรวง และคณะครูจากโรงเรียนศร้ทธาสุมุทร ซึ่ง ครูผก ดิษฐปัญญา เคยเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่นั่น และปัจจุบันยังมีลูกศิษย์สืบทอดดนตรีเตรวง อยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่าครูผก ดิษฐปัญญา ที่ใช้อ้างอิงในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้นั้น เป็น ครูผก ดิษฐปัญญา

สัมภาษณ์. (2547) หัวหน้าคณะเตรวง นักดนตรีเตรวง และคณะครูจากโรงเรียน ศร้ทธาสุมุทร

ภาคผนวก ข.
ประวัตินักดนตรีหัวหน้าวง

**แตรวงคณะ ส. จุฬาลักษณ์
ประวัตินักดนตรี (หัวหน้าวง)**

ชื่อ / สกุล นายสินธ์ แสงจันทร์	ชื่อเล่น สิน
เกิดวันที่ พ.ศ. 2475 อายุ 72 ปี	ตำแหน่ง หัวหน้าวง
เครื่องดนตรี อัลโต แซกโซโฟน	
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 40/1 หมู่ที่ 9 ตำบล บางช้าง อำเภอ อัมพวา	
จังหวัด สมุทรสงคราม รหัสไปรษณีย์ 75110 โทรศัพท์ บ้าน 0-3472-5919	
	เคลื่อนที่ -

นับถือศาสนา พุทธ อาชีพ ทำสวน, ช่างทำเรือเล็ก (เรือจิว), บ้านเล็ก
สินค้า OTOP หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลบางช้าง,
แตรวง

ชื่อบิดา นายก็ แสงจันทร์ ความสามารถทางดนตรี นักดนตรีไทย (วงมโหรี)

ชื่อมารดา นางไสว แสงจันทร์ ความสามารถทางดนตรี

มีบุตร 6 คน ชาย 4 คน หญิง 2 คน

บุตรที่สืบทอดด้านดนตรี คือ นายวิรัตน์ แสงจันทร์ เครื่องดนตรีอัลโตแซกโซโฟน

ปัจจุบัน เป็นหัวหน้าวงแทนบิดา

**แตรวงคณะ ประทักษิณ
ประวัตินักดนตรี (หัวหน้าวง)**

ชื่อ / สกุล นายอนุ ชูอรุณ

ชื่อเล่น -

เกิดวันที่ 26 พฤศจิกายน 2483

อายุ 62 ปี

ตำแหน่ง หัวหน้าวง

เครื่องดนตรี อัลโต แซกโซโฟน

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 68/2

หมู่ที่ 5 ตำบล นางตะเคียน

อำเภอ เมืองสมุทรสงคราม

จังหวัด สมุทรสงคราม

รหัสไปรษณีย์ 75000 โทรศัพท์

บ้าน 0-3471-7420

มือถือ -

นับถือศาสนา พุทธ อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ชื่อบิดา นายสนั่น ชูอรุณ

ความสามารถทางดนตรี นักดนตรีแตรวง

ชื่อมารดา นางละออ ชูอรุณ

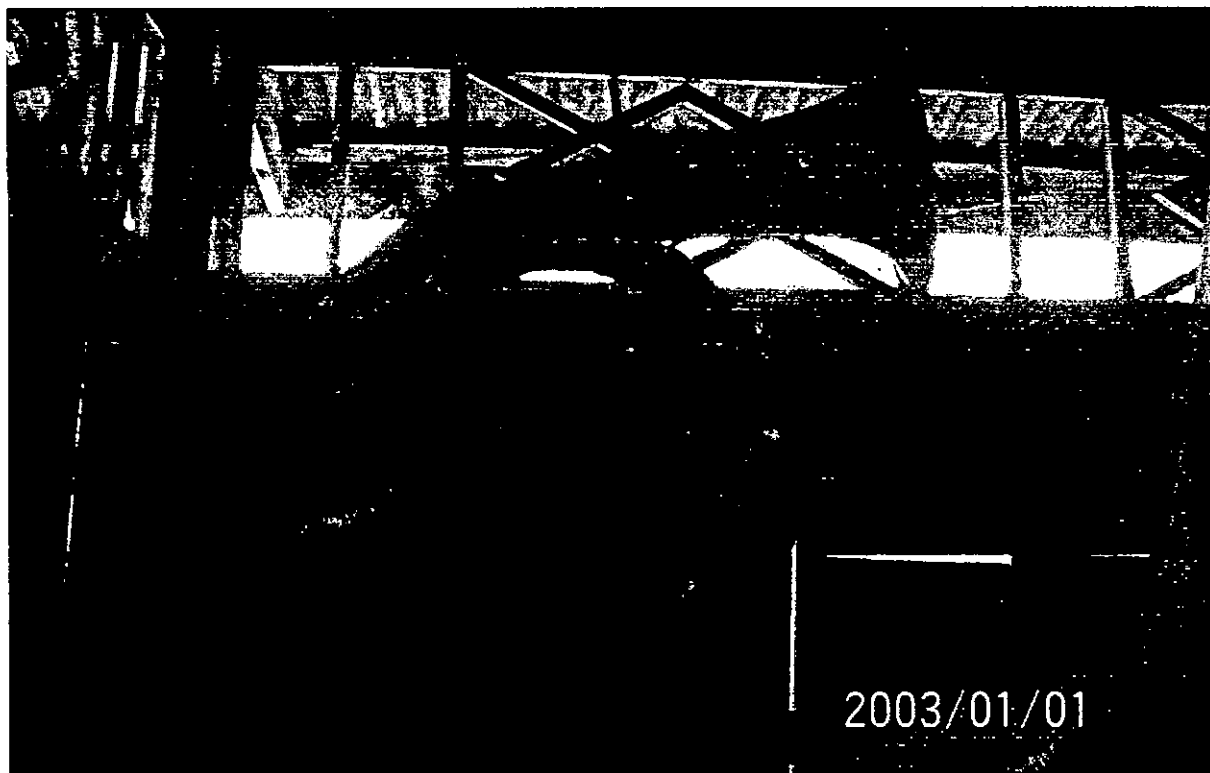
ความสามารถทางดนตรี -

มีบุตร 1 คน บุตรชาย 1 คน บุตรหญิง -

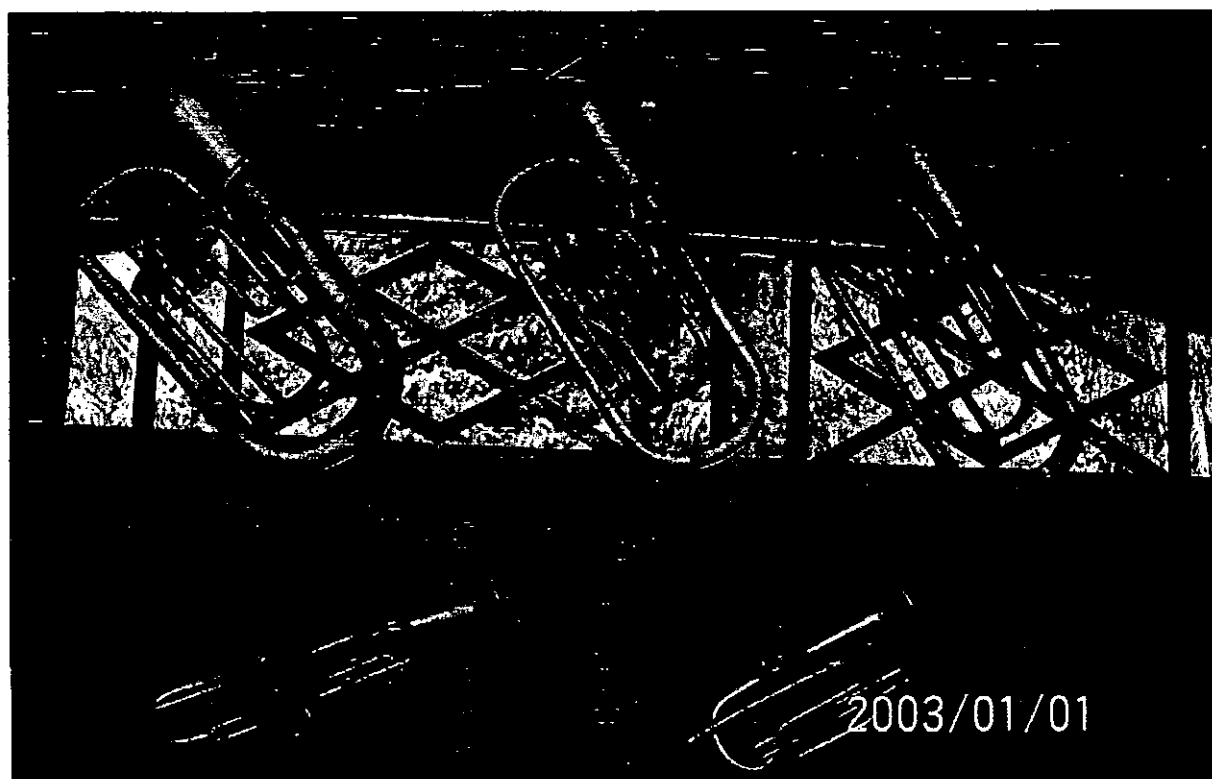
บุตรที่สืบทอดด้านดนตรี คือ นายนันทพงษ์ ชูอรุณ เครื่องดนตรีอัลโต แซกโซโฟน

ปัจจุบัน ครูสอนพิเศษวิชาดนตรี

ภาคผนวก ก.
เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในแตรวง

แตงโบราณคณะบางคนที่มีวลิต
อายุประมาณ 70- 80 ปี

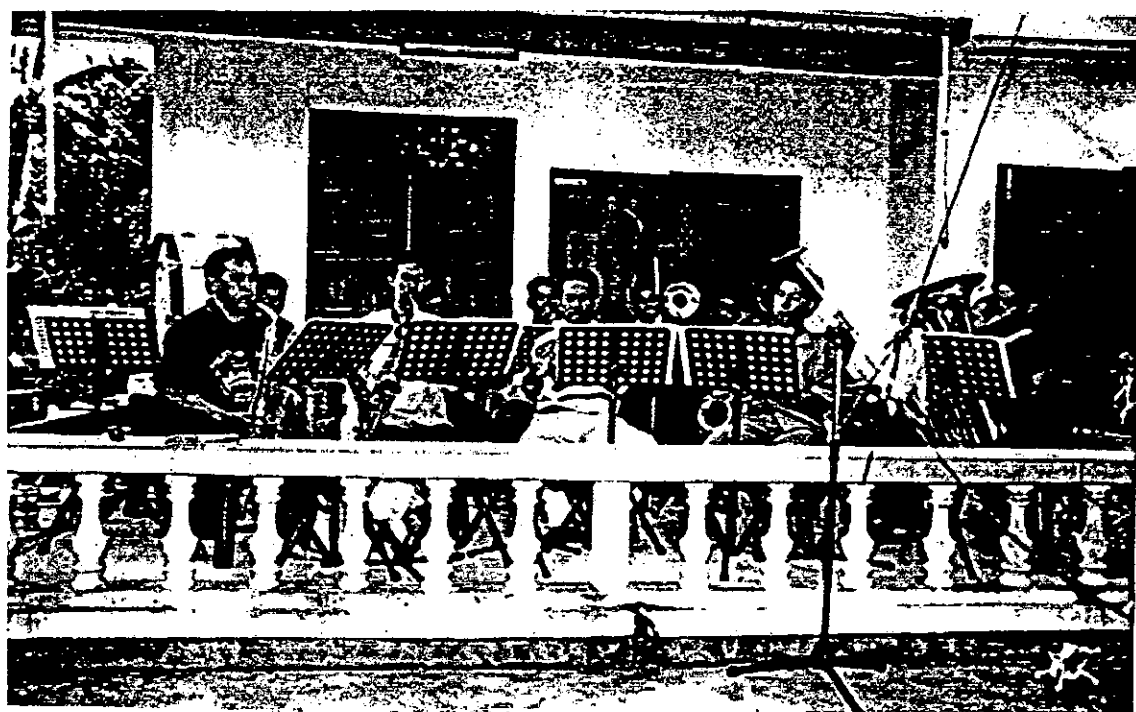

แต่โบราณคณะบางคนที่มีวลิต
อายุประมาณ 70-80 ปี

สตรีโบราณคณะประทักษิณ
อายุประมาณ 50 – 60 ปี

ภาคผนวก ง.
ประมวลภาพ
การบรรเลงเครื่องในงานพิธีกรรม

การผสมวงแบบนั่งบรรเลง โดยใช้สแตนด์ตั้งโน้ต แตรวงคณะประทีปนิพนธ์

การผสมวงแบบแห่แหน แตรวงคณะประตักษิณ

ขบวนแห่หน้าหน้านาค แตรวงคณะประทักษิณ

นายจรรยา ปานนาค (หัวท้าว) ขณะนั่งบรรเลง แตรวงคณะบางคนที่มิวสิก

นายจรรยา และนายสำราญ ปานนาค แตรวงคณะบางคนที่มิวสิค

การผสมวงแบบนั่งบรรเลง แตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์

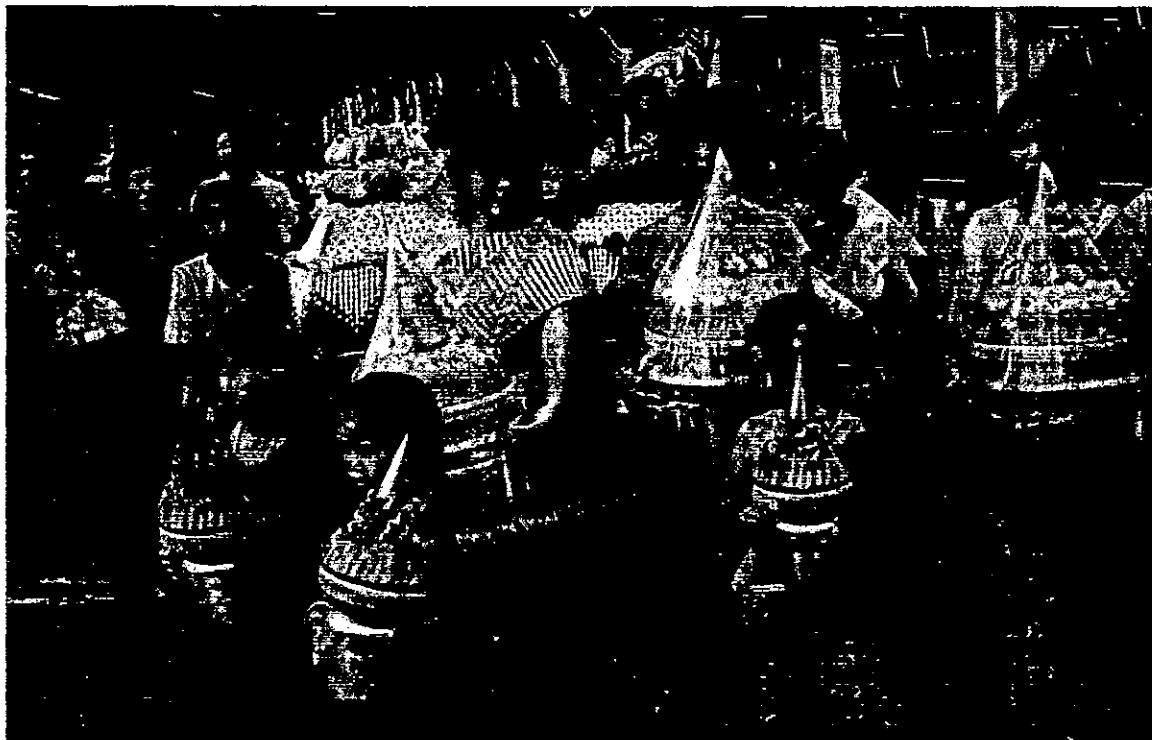
การผสมวงแบบแห่แห่น แตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์

ขบวนแห่น้ำหน้าคต แตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์

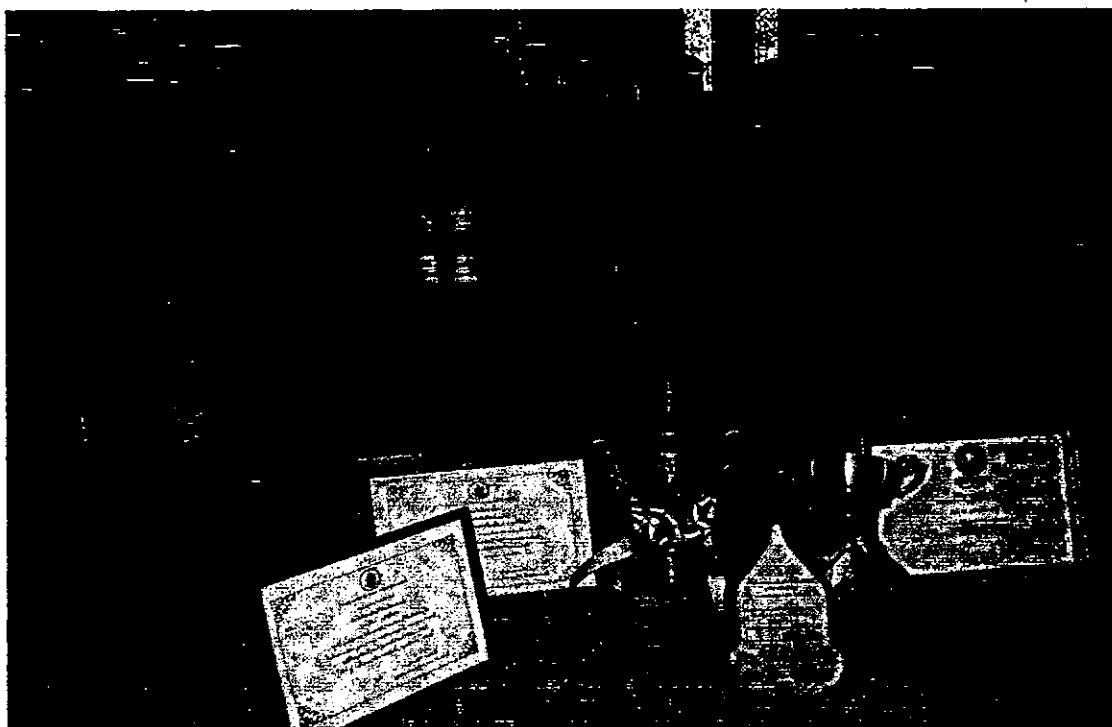

รูปแบบขบวนแห่ประเพณีงานอุปสมบทที่อนุรักษประเพณีแบบดั้งเดิม

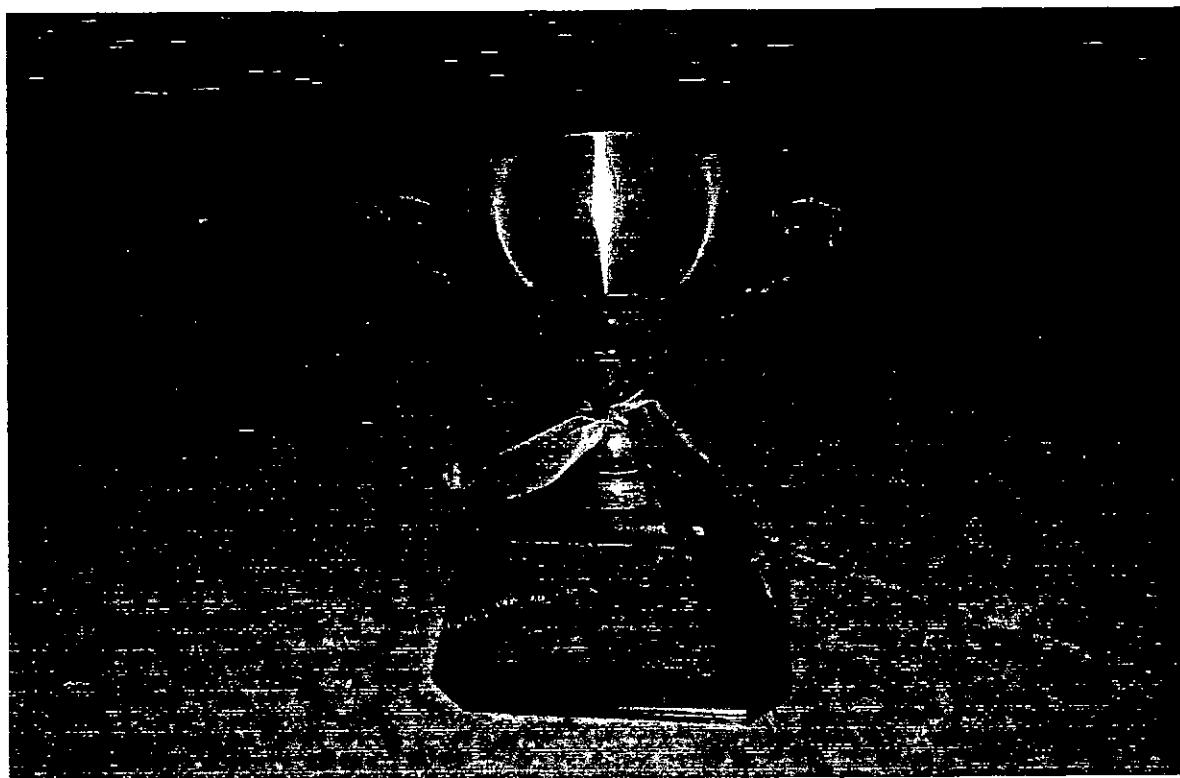

ขบวนแห่แถวในงานอุปสมบท ที่รักษาประเพณีการแต่งกายและ
รูปแบบขบวนแบบดั้งเดิม

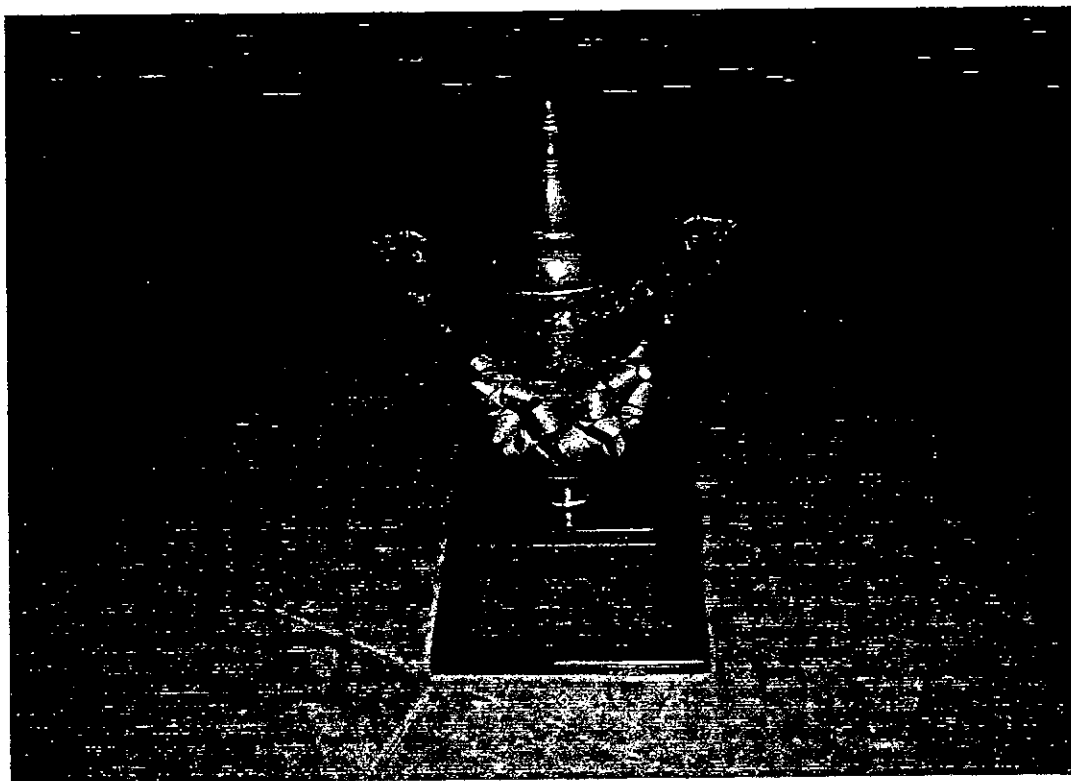
ภาคผนวก จ.
รางวัลเกียรติยศที่ตรางได้รับ

นายสินธ์ แสงจันทร์ กับเกียรติบัตร
และถ้วยรางวัล แตรวงคณะ ส.จุฬาลักษณ์

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1
 การประกวดตรวจแข่งประเทศไทย
 ณ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 31 มกราคม - 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

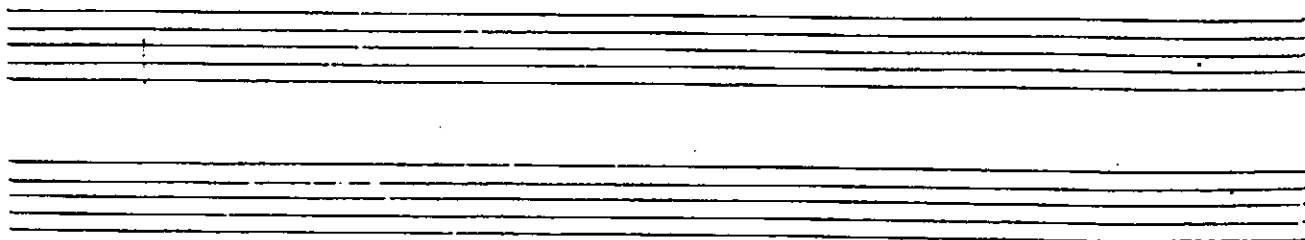
ถ้วยพระราชทาน รางวัลชนะเลิศ
การประกวดแต่งทรงแห่งประเทศไทย
ในงานศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 19
22 - 24 มกราคม พ.ศ. 2547

ภาคผนวก จ.
โน้ตเพลงแตรวง

TRUMPET

สาธิตการ

๑

CLARINET

พระปิ่นเทศน์

2.

CLARINET

สวัสดีมีชัย

D.C.

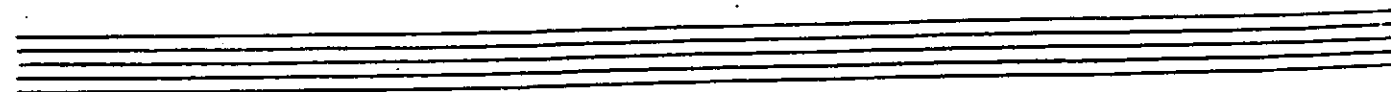
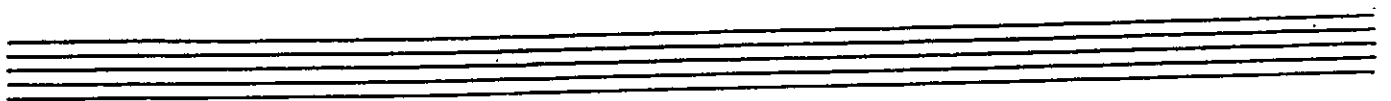
HONG SENG MUSICAL STORE

 121 NAKORNASEM BANGKOK TEL. 2216251
 302 NAKORNASEM BANGKOK TEL. 2216773

B $\flat$ CLARINET

สามชั้น

ราตรีประดับดาว

HONG SENG MUSICAL STORE

121 NAKORNKASEM BANGKOK TEL. 2210251
302 NAKORNKASEM BANGKOK TEL. 2210775

1st B $\flat$ CLARINET เพลงโลก

p *mf* *f* *p* *tr*

1. 2. 3. Fine

©

CLARINET B^b

สามชั้น

ท่อน 1

มอญอภัยคิง

oboe

ท่อน 2

TB. Solo

CLARINET B^b
สามชั้น

มอญรำดาบ

HONG SENG MUSICAL STORE

121 NAKORNKASEN: BANGKOK 2216251
302 NAKORNKASEN: BANGKOK TEL. 2216775

CLARINET
S. BOLERO

ใจหวดครวญรำพัน

Handwritten musical score for the song "The Rose Tree". The score is written on five staves. The first staff begins with a treble clef, a common time signature (C), and a circled '8' indicating the eighth measure. The melody is written in a simple, folk-like style with various note values and rests. The second staff continues the melody, featuring a circled '8' and a circled '2'. The third staff contains a circled '8' and a circled '2'. The fourth staff has a circled '8' and a circled '2'. The fifth staff begins with a treble clef, a common time signature (C), and a circled '8'. The score concludes with a double bar line and the word "Rit..." (Ritardando) written below the staff.

B $\flat$ CLARINET
S. BOLERO

สาวแม่กลอง

Soli

CLARINET

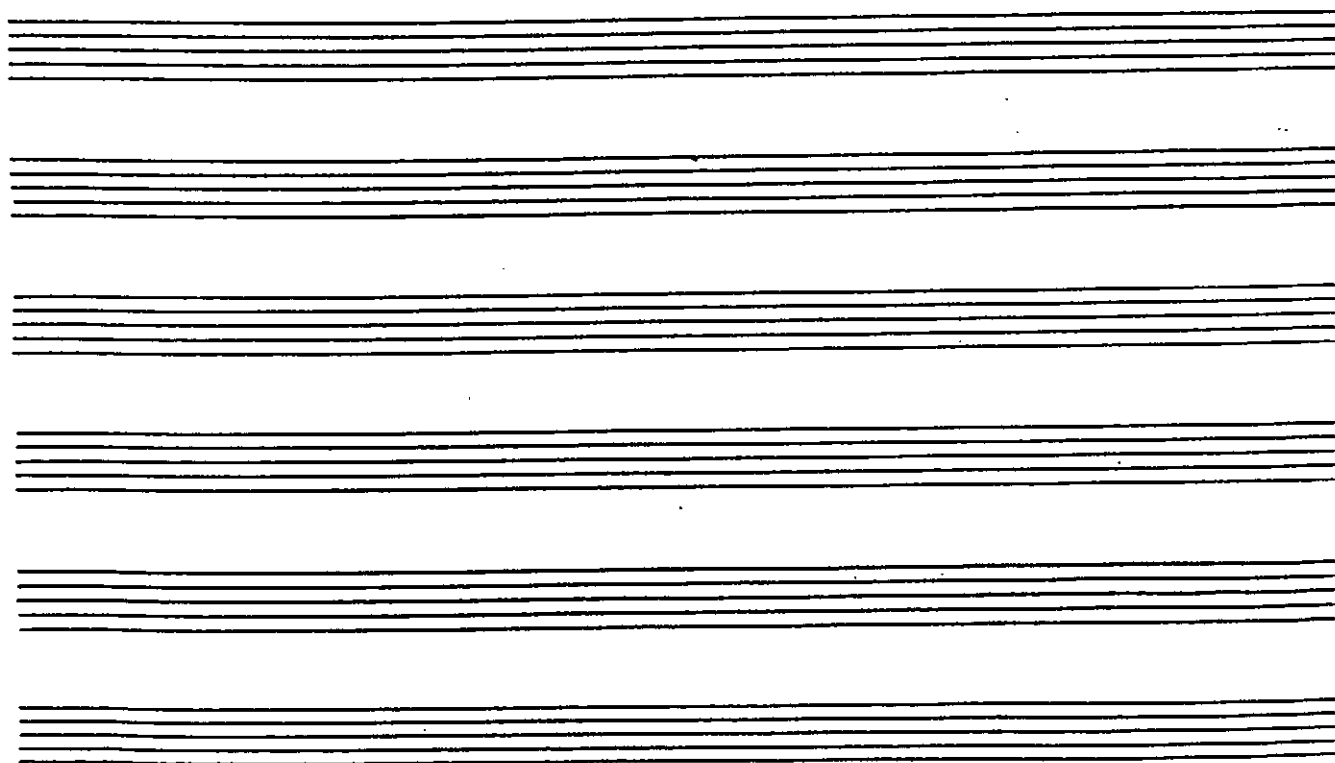
หน้าตาแสงใต้[illegible]

B^b CLARINETเรื่องเพลงกลองยาว

1. 2.

ALTO

สวัสดีมีชัย

HONG SENG MUSICAL STORE

121 NAKORNKASEM BANGKOK TEL. 2216261
 302 NAKORNKASEM BANGKOK TEL. 2216775

ALTO

ทะเลบัว

ALTO

สรว้อยลำปาง

ALTO

คำห้าม

S. BOLERO

2

1.

2.

3.

ALTO

เรื่องเพลงกลองยาว

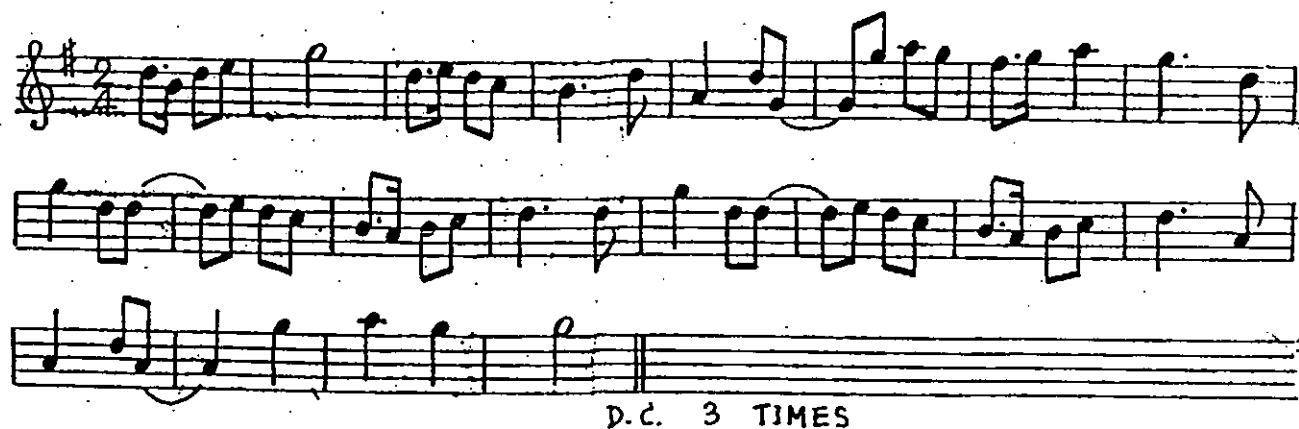

ALTO

ตามองตา

ยวนยวนเหว

ดาวพระศุกร์

ALTO

สวรรค์ในพราง

D.C. 3 times

ภาคผนวก ช.
ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายปรีชา ออกกิจวัตร
วันเดือนปีเกิด	6 มีนาคม 2512
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลสมุทรสาคร ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 42 หมู่ 2 ตำบลท่าจีน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร รหัสไปรษณีย์ 74000
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	ข้าราชการครู อาจารย์ 1 ระดับ 5 วิชาดนตรีศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดธรรมจริยาภิรมย์ ตำบลหลักสาม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร รหัสไปรษณีย์ 74120
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2521	ประถมศึกษา โรงเรียนวัดชีผ้าขาว (ประชาชนุเคราะห์) อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ.2528	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2531	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช) วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2536	ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2543	บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร